

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Grafik Tasarım Ana Sanat Dalı Programı

ÇOCUK RESMİ VE BİLİNÇALTI

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: **İlhami SAVAŞ**

115110148

Danışman: **Yrd. Doç. Dr. Bahattin ODABAŞI**

İSTANBUL, 2014

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Çocuk Resmi ve Bilinçaltı ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

İlhami SAVAŞ

ONAY

Tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu surenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

İlhami SAVAŞ

ÖZET

ÇOCUK RESMİ VE BİLİNÇALTI

İlhami SAVAŞ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Bahattin ODABAŞI

Yüksek Lisans Tezi, Grafik Tasarım Ana Sanat Dalı

Şubat 2014 – 166 Sayfa

Çocuk resmi ifade ve karakter etkinliğidir. Sanat ve çocuk birbirini tamamlayan, sürekli değişen ve gelişen dinamik bir olgudur. Çizme, boyama, yırtma, biçimlendirme gibi karmaşık süreçlerde çocuk, kendine göre anlamlı bir bütünlük oluşturarak deneyim kazanmaktadır. Bu tür etkinlikler sonucunda çocuk, yalnızca bir sanat ürünü ortaya çıkarmakla kalmaz, onu tanımaya yarayan önemli ipuçlarını sunarak kendisini anlatmaktadır. Çocuk, ruhsal yaşantılarını çizdiği resimlere yansıtır. Farkında olmadan duygularını, düşüncelerini aktarır. Bu nedenle çocuğun yaşantılarını anlamak istiyorsak, çocuğun çizdiği resimleri inceleyebiliriz. Tabi ki çıkaracağınız sonuçlara kesin gözüyle bakmamak ve test etmeye devam etmek şartıyla. Çocuğun resimlerine bakarak onun ihtiyacının hangi alanda olduğunu, şefkate daha fazla gereksinim duyup duymadığını ve mutlu olup olmadığını anlayabiliriz. Eğer çocuğunuzu daha mutlu, güvenli kılmak istiyorsanız bu konuda harekete geçebilirsiniz. Çocuğun yaptığı resimler bizler için onun ruhsal durumunun bir göstergesi olmalı ve bu bilgileri onun yararına kullanmalıyız. Her çocuk potansiyelini gerçekleştirmeye layıktır.

Anahtar Kelimeler: Sanat Eğitimi, Çocuk ve Resim

ABSTRACT

CHILD PAINTING AND THE SUBCONCIOUS

İlhami SAVAS

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Bahattin ODABAŞI

Master's Thesis, Main Arts Department of Graphic Design

February 2014 - 166 Page

Child painting is an activity that demonstrates and expresses children's characters. Art and child is a mutually complementary, constantly changing and developing phenomenon. A child gains a complete substantive experience through drawing, painting, tearing, forming the shapes and other complex processes. At the end of such kind of activities a child does not only produce an art work but also expresses himself/herself demonstrating certain useful clues to know him/her better. A child reflects his/her psychological experience on the paintings that he/she draw, and transfers his/her thoughts unconsciously. Owing to this, we can observe the child's painting if we want to learn about his/her inner world. Of course, those results require more tests to be done, because being sure about a child's psychological experience only taking his/her paintings as the main reason would not be sufficient. We can learn of a child's requirements, whether he/she needs more compassion or not, and whether he/she happy or not just looking at a child's painting. If you want to make your child happier and develop stronger self confidence, you may take an action. Child's paintings must be an indicator about his/her psychological experience and we must use this information for the benefit of a child. Each child deserves realizing his/her potential.

Keywords: Art Education, Child and Painting

ÖNSÖZ

Resim, kişinin iç dünyasını ve düşünce yapısını ortaya koyma geliştirme aracıdır. Resim ile benliğin yansımaları oluşur. Resim aynı zamanda bir iletişim aracıdır. Bireyin zekâsı, sosyo-kültürel edinimleri ve psikolojik özelliklerini çevresiyle paylaşmasına olanak sağlar. Bireyin ortaya koyduğu resim sadece teknik bir beceri değil, bilgisel aktarımındaki beceriyi de açığa çıkarır. İnsan yaptığı resimde kendisine ait bir parçayı yansıtır, duygularını ortaya koyar. Çocuğun gelişiminde matematik eğitimi kadar sanat eğitimi de önemlidir. Özellikle tıp alanındaki gelişmeler, beyin ile ilgili araştırmalar göstermiştir ki, beynin sağ ve sol yarımküreleri çeşitli özellikler taşımaktadır. Beynin sol yarımküresi sözel, çözümsel (analitik), sayısal, mantıksal, akılcı düşünme biçimlerini geliştirirken, sağ yarımküresi sözel olmayan, sentezci, akılcı olmayan, sezgisel düşünme biçimlerine yöneliktir. Eğer bir öğretim programı tek yönlü oluşturulursa çocuğun gelişimi yarım kalır. Çocuğun hangi alanda olursa olsun üretkenliğinin ve başarısının artması için programda sağ yarımküresinin gelişmesine yönelik derslerin olması gerekir. İnsan, beyninin her iki yarımküresi ile bir bütündür. Eğitim sistemi içerisinde alacağı nitelikli bir sanat eğitimi, hangi alanda olursa olsun onun gelişimine artılar katacaktır. Albert Einstein “Hayal gücü bilgiden önemlidir” der. Günümüzde ise birçok okul fen derslerine zaman ayırabilmek için resim derslerini müfredattan çıkarmaktadır. Baskı altındaki bu çocuklar büyüdüğünde tarihteki en agresif, en asi nesille karşılaşacağız. Sanat eğitimi yetersiz olan bir süreçte yetişkin olmaya hazırlanan çocukların pek çoğu kendilerini ifade etme ve dinletme kaygısı içine girmemeleri, nitelikli bir sanat eğitimi için sanatsal bilgi, ilke, kavram ve olgular çerçevesinde değerlendirmeye çalıştım.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti	1
1.2. Çalışmanın Amacı	1
1.3. Araştırma Metodolojisi	1
1.4. Ünitelerin Planı	1

2. BÖLÜM

SANAT EĞİTİMİ

2.1. Sanat Eğitiminin Genel Amaçları.....	5
2.2. Nitelikli Bir Sanat Eğitimi Nasıl Olmalıdır.....	6
2.3. Sanat Eğitiminin Önemi ve Gerekliliği.....	8
2.4. Sanatın Çocuklar Üzerindeki Etkisi.....	9
2.5. Üretkenlik Nedir?.....	11
2.6. Üretken Kişilerin Özellikleri.....	11
2.7. Üretkenlik Eğitimi Neden Gereklidir.....	12
2.8. Çocuklarda Üretkenliğin Ortaya Çıkmasını Engelleyen Tutumlar.....	13
2.9. Çocuklarda Üretkenliği Geliştirmek.....	13

3. BÖLÜM

ÇOCUĞUN SANATSAL GELİŞİMİ

3.1. Çocuk ve Resim	14
3.2. Çocuk Resmine İlişkin Görüşler.....	16
3.2.1. Gelişimsel Yaklaşım (oyun olarak çizim).....	17
3.2.2. Projektif Yaklaşımlar	19
3.2.3. Sanatsal (artistik) Yaklaşımlar	20
3.2.4. Sembolik Yaklaşımlar.....	24
3.3. Bir İletişim Aracı Olarak Resim.....	24
3.4. Çocuk Resminin Özellikleri.....	27
3.4.1. Çocuk Resminde Realizm.....	27
3.4.2. Çocuk Resminde Tekrar ve Simetri.....	28
3.4.3. Çocuk Resminde Orantı.....	28
3.4.4. Çocuk Resminde Espri.....	30
3.4.5. Kurallara Uygun Resim.....	30
3.4.6. Çocuk Resminde Simgesellik.....	31
3.4.7. Çocuk Resminde Tip.....	31
3.4.8. Çocuk Resminde İçerik.....	33
3.5. Çocuğun Çizgisel Gelişim Aşamaları.....	34
3.5.1. Karalama Evresi (2-4 Yaş).....	35
3.5.2. Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş).....	38
3.5.3. Şematik Devir (7-9 Yaş)	43
3.5.4. Gerçekçilik Dönemi (9-12 Yaş).....	46
3.5.5. Doğalcılık Dönemi (12-14 Yaş).....	47

4. BÖLÜM

ÇOCUK ÇİZİMLERİNDE KONU VE DETAYLAR

4.1. Çocuk Resminde Renk.....	48
4.1.1. Sıcak Renkler: Kırmızı, Sarı, Turuncu.....	50
4.1.2. Soğuk Renkler: Mor, Mavi, Yeşil	51
4.1.3. Renlerin Psikolojik Anlamı ve Yorumu	51
4.2. Kağıtta Yer ve Yön Seçimi.....	54
4.3. Çizimlerde Detay Figürlerin Anlamı.....	56
4.3.1. Top, Balon ve İp	56
4.3.2. Şemsiye	56
4.3.3. Piknik	56
4.3.4. Bayramlar	56
4.3.5. Doktor ve Dişçi İmajları	57
4.3.6. İnsan Kaybına Yol Açan Acı Olaylar.....	58
4.4. İnsan Figürünün Detayları ve Anlamları (2-7 Yaş).....	58
4.4.1. Kafa.....	58
4.4.2. Saçlar.....	58
4.4.3. Ağız.....	59
4.4.4. Burun.....	60
4.4.5. Kulaklar.....	61
4.4.6. Çene.....	61
4.4.7. Boyun.....	61
4.4.8. Omuzlar ve Gövde.....	62
4.4.9. Kollar.....	62
4.4.10. Eller.....	63

4.4.11. Parmaklar ve Tırnaklar.....	63
4.4.12. Bacaklar.....	64
4.4.13. Ayaklar.....	64
4.4.14. Dizler.....	64
4.4.15. Göbek.....	65
4.4.16. Elbise ve Başlık.....	66
4.5. Resimleri Değerlendirmede İnsan Figürü.....	66
4.5.1. İnsan Figürlerinin Azlığı.....	67
4.5.2. İnsan Figürlerinin Çokluğu.....	67
4.5.5. Arkası Dönük İnsan Figürü.....	67
4.5.6. Aile Üyeleri Arasına Nesneler Çizilmesi.....	67
4.5.7. Aile Üyelerinden Birinin Büyük Çizilmesi.....	67
4.5.8. Annenin Elinden Tutan Küçük Çocuk.....	67
4.5.9. Zıt Cinsel Kindik Figürleri.....	68
4.5.10. Abartılı Çizilen Vücut Parçalarının Anlamı.....	68
4.5.11. Eksik Bırakılan veya Küçük Çizilen Vücut Parçalarının Anlamı..	70
4.6. Ev Çizimlerinin Yorumu.....	70
4.6.1. Yuvarlak Ev.....	72
4.6.2. Kare Ev.....	72
4.6.3. Çatı.....	73
4.6.4. Duvarlar.....	73
4.6.5. Pencereleer.....	73
4.6.6. Perde.....	74
4.6.7. Lamba.....	74
4.6.8. Ön Kapı.....	74

4.6.9. Merdiven.....	74
4.6.10. Baca.....	74
4.6.11. Linçe.....	75
4.6.12. Evin Çevresi.....	75
4.6.13. Ağacın Sembolik Anlamı.....	76
4.6.14. Ağacın Gövdesi.....	78
4.6.15. Ağacın Kökleri.....	78
4.6.16. Ağacın Meyveleri.....	78
4.6.17. Ağaç ve Hayvanlar.....	79
4.6.18. İki Evin Karşılaştırmalı Yorumu.....	79
4.7. Çocuk Çizimlerinde Doğa figürleri.....	81
4.7.1. Güneş Figürü ve Bulutlar.....	82
4.7.2. Çiçek Figürü.....	82
4.7.3. Ağaç Figürü.....	83
4.7.4. Hayvanlar.....	83
4.7.5. Çocuk Çizimlerinde Evin ve Çevresinin Anlamı.....	83
4.8. Çocuk Resimlerinin Genel Olarak Yorumlanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	85
4.9. Çocuğun Resim Etkinliği Karşısında Anne Baba ve Okulun Rolü Ne Olmalıdır?	86

5. BÖLÜM

RESİM SANATINDA BİLİNÇALTININ İŞLEVİ

5.1. Çocuk Resimlerinin Terapide Kullanılması ve Klinik Değerlendirmedeki Yeri	93
5.1.1. F. Goodenough: Bir Adam Çiz Testi	95

5.1.2. Machoover (1949): Ev, Ağaç, İnsan Testi.....	95
5.1.3. Machover Bir İnsan Çiz Testi.....	96
5.1.4. Dr. Fay ve Andre Rey: Yağmur Altında Dolaşan Kadın Testi...96	
5.1.5. Karl Koch: Ağaç Testi ve Bir Bahçe Çiz Testi.....	96
5.1.6. Kinetik Aile Çizimi Testi.....	96
5.1.7. Maurie Porot: Bir Aile Çiz Testi.....	97
5.2. Çocuk Resminde Aile Olgusu ve Kişiler Arası İlişkiler	97
5.3. Çocukların Yaptıkları Aile Resimlerinin Yorumlanması.....	100
5.3.1. Aile Bireylerinin Çiziliş Sırası.....	103
5.3.2. Aile Bireylerinin Konumları.....	104
5.3.3. Aile Bireylerinin Çiziliş Şekli.....	105
5.3.4. Çizimin Sayfadaki Konumu.....	105
5.3.5. Aile Resimlerinin Değerlendirilmesi.....	107
5.4. Ailede İletişim Kopukluğu ve Problemlerin Olduğunu İfade Eden Resimler.....	111
5.4.1. Fiziksel Şiddet ve Cinsel İstismar.....	112
5.4.2. Çizimlerde Fiziksel Şiddet ve Cinsel İstismar İzleri.....	112
5.5. Başkalarıyla İlişkin Bir Göstergesi Olarak Resim.....	114
5.5.1. İletişim Kopukluğu	114
5.5.2. Anne Baba Figürünü Abartarak Çizme.....	118
5.5.3. Kardeş İlişkileri ve Kardeş Kıskançlığı	120
5.5.4. Yitirilen Babayı Konu Alan Resimler	121
5.6. Yakın Çevre Özelliklerinin Yansıması Olarak Resim.....	122
5.6.1. Parçalanmış Ailenen Gelen Çocukların Resimleri.....	122
5.6.2. Aile İçindeki Baskıyı Dile Getiren Resimler.....	123

5.6.3. Sağlıksız ve Uzursuz Aile Ortamını Dile Getiren Resimler	125
5.7. Zihinsel Gelişimin Bir Göstergesi Olarak Resim.....	126
5.7.1. Zihinsel Geriliği Olan Çocukların Resimleri	126
5.7.2. Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri.....	128
5.8. İlgiilerine Göre Çocuk Resimler.....	132
5.9. Çocuğun Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler.....	132
5.9.1. Okul Fobisi Olan Çocukların Resimleri.....	133
5.9.2. Güvensizliği Yansıtan Resimler.....	133
5.9.3. Hiperaktif Çocukların Resimleri.....	134
5.9.4. Çinsel Karmaşası Yaşayan Çocukların Resimleri	135
5.9.5. Eğitim Tedavi Sürecinde Çocuk Resimlerinde Görülen Değişiklikler.....	135
5.10. Çocuk Gözüyle Deprem.....	137
5.11. Çocuk Gözüyle Savaş.....	138
5.12. Çocuk Gözüyle Boşanma.....	140

6. BÖLÜM

SONUÇ

6.1. ÖZET.....	143
KAYNAKÇA.....	145
ÖZGEÇMİŞ.....	149

RESİMLER LİSTESİ

Resim	Sayfa
Resim 3.1. Çizgi	36
Resim 3.2. Çizgi	36
Resim 3.3. Renk.....	37
Resim 3.4. Saydam Resim.....	40
Resim3.5. Saydam Resim	40
Resim 3.6. Farklı Bakış Açıları.....	41
Resim 3.7. Renk.....	41
Resim 3.8. Renk.....	41
Resim 3.9. Mekân Algısı ve Perspektif.....	42
Resim 3.10. Mekân Algısı ve Perspektif.....	42
Resim 3.11. Mekân Algısı ve Perspektif.	42
Resim 3.12. Mekân Algısı ve Perspektif	42
Resim 3.13. Orantı	43
Resim 3.14. Orantı.....	43
Resim 4.1. İki Evin Karşılaştırmalı Yorumu.....	79
Resim 5.1. Aile Bireylerinin Çiziliş Sırası	103
Resim 5.2. Aile Bireylerinin Konumları.....	104
Resim 5.3. Aile Bireylerinin Çiziliş Şekli.....	105
Resim 5.4. Çizimin Sayfadaki Konumu.....	106
Resim 5.5. Çizimin Sayfadaki Konumu.....	106
Resim 5. 6. Aile Resimlerinin Değerlendirilmesi.....	107
Resim 5. 7. Aile Resimlerinin Değerlendirilmesi.....	108
Resim 5. 8. Aile Resimlerinin Değerlendirilmesi.....	109

Resim 5.9. Aile Resimlerinin Değerlendirilmesi.....	110
Resim 5.10. Çizimlerde Fiziksel Şiddet ve Cinsel İstismar İzleri.....	113
Resim 5.11. Çizimlerde Fiziksel Şiddet ve Cinsel İstismar İzleri.....	114
Resim 5.12. İletişim Kopukluğu.....	115
Resim 5.13. İletişim Kopukluğu.....	116
Resim 5.14. İletişim Kopukluğu.....	117
Resim 5.15. İletişim Kopukluğu.....	117
Resim 5.16. İletişim Kopukluğu.....	118
Resim 5.17. Anne Baba Figürünü Abartarak Çizme.....	118
Resim 5.18. Anne Baba Figürünü Abartarak Çizme.....	119
Resim 5.19. Anne Baba Figürünü Abartarak Çizme.....	119
Resim 5.20. Kardeş İlişkileri ve Kardeş Kıskançlığı.....	120
Resim 5.21. Kardeş İlişkileri ve Kardeş Kıskançlığı.....	120
Resim 5.22. Kardeş İlişkileri ve Kardeş Kıskançlığı.....	121
Resim 5.23. Yitirilen Babayı Konu Alan Resimler.....	121
Resim 5.24. Parçalanmış Ailenen Gelen Çocukların Resimleri.....	122
Resim 5.25. Parçalanmış Ailenen Gelen Çocukların Resimleri.....	123
Resim 5.26. Aile İçindeki Baskıyı Dile Getiren Resimler.....	123
Resim 5.27. Aile İçindeki Baskıyı Dile Getiren Resimler.....	124
Resim 5.28. Aile İçindeki Baskıyı Dile Getiren Resimler.....	124
Resim 5.29. Sağlıksız ve Huzursuz Aile Ortamını Dile Getiren Resimler....	125
Resim 5.30. Sağlıksız ve Huzursuz Aile Ortamını Dile Getiren Resimler ...	126
Resim 5.31. Zihinsel Geriliği Olan Çocukların Resimleri.....	127
Resim 5.32. Zihinsel Geriliği Olan Çocukların Resimleri.....	128
Resim 5.33. Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri.....	130

Resim 5.34. Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri.....	131
Resim 5.35. Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri.....	131
Resim 5.36. Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri.....	132
Resim 5.37. Okul Fobisi Olan Çocukların Resimleri.....	133
Resim 5.38. Güvensizliği Yansıtan Resimler.....	133
Resim 5.39. Hiperaktif Çocukların Resimleri.....	134
Resim 5.40. Çinsel Karmaşası Yaşayan Çocukların Resimleri.....	135
Resim 5.41. Eğitim Tedavi Sürecinde Çocuk Resimlerinde Görülen değişiklikler.....	136
Resim 5.42. Eğitim Tedavi Sürecinde Çocuk Resimlerinde Görülen değişiklikler.....	136
Resim 5.43. Çocuk Gözüyle Deprem.....	137
Resim 5.44. Çocuk Gözüyle Savaş.....	138
Resim 5.45. Çocuk Gözüyle Savaş.....	139
Resim 5.46. Çocuk Gözüyle Savaş.....	139
Resim 5.47. Çocuk Gözüyle Boşanma.....	141

1.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti

Eğitim sistemi içerisinde ve günlük hayatında alacağı nitelikli bir sanat eğitiminin çocuğun gelişimine katkısı ve çocukğun ruhsal yaşantılarını çizdiği resimlere yansımalarının yorumlanması.

1.2.Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın, sanat eğitimcilerine, çocukların velilerine ve sanat ile ilgilenen araştırmacılara yol gösterici olması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırma Metodolojisi

Sanat eğitimi, çocuğun sanat gelişimi ve resim sanatında bilinçaltının işlevi bilgileri doğrultusunda analiz edilip, yorumlanması şeklinde oluşturulmuştur.

1.4. Ünitelerin Planı

Tezimde yer alan konularla ilgili bölümler şu şekildedir: ikinci bölümde; sanat eğitimi bölümü oluşturulduktan sonra, üçüncü bölümde; çocuğun sanatsal gelişimi oluşturuldu. Bu bölümde; çocuk ve resim, çocuğun resmine ilişkin görüşler, çocuğun çizgisel gelişim aşamaları, çocuk resminin özellikleri, bir iletişim aracı olarak resim konularına yer verilmiştir. Dördüncü bölümde; çocuk resimlerinde konu ve detaylar bölümü oluşturularak, çocuk resminde renk, çizimlerde detay figürlerin anlamı, kağıtta yer yön seçimi, insan figürünün detayları ve anlamları, resimleri değerlendirmede insan figürü çocuk çizimlerinde doğa figürleri ev çizimlerinin yorumu, çocuğun resim etkinliği karşısında anne, baba ve okulun rolü ne olmalıdır? Çocuğun resimlerinin yorumlamasında dikkat edilmesi gereken hususlar konuları yer almaktadır. Beşinci bölümde; resim sanatında bilinçaltının işlevi konusuna yer verilmiştir.

SANAT EĞİTİMİ

Sanat eğitimi, çocuğun üretici güç ve kültürel birikimlerini açığa çıkararak onların estetik duygu ve düşünce potasında çok yönlü gelişmelerini esas almaktadır. Gelecekte sanata ilişkin ön yargıları kıran, sanattan anlayan, duyarlı, özgür düşünceli, entelektüel birey olarak yetiştirmelerini hedeflemektedir. Özellikle ilköğretimde çocuk, doğası gereği yeniliklere, değişkenliklere ve duygusal gelişimlere yatkın yapısıyla üretkenliğe açık olduğu dönemi yaşamaktadır. Bu nedenle sanat eğitimi, öğrenci için kendini dışa vurma, içinde yaşadığı çevreyi, ortamı tanıma, bir değer olduğunun bilincine vararak, katılımcı, sorgulayıcı, üretici potansiyel bir güç olarak kendisini hissedebilmesi ve geliştirilmesine fırsat tanıyan son derece etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Artut, 2006: 307).

Sanat eğitimi, eğitim ile sanatın değişik konumlarda, değişik boyutta ve değişik ağırlıkta bir araya geldiği bir alandır. Çevreyle ilk tanışma, görme, algılama, adlandırma ve düzenleme ile başlayan sanat eğitimi daha sonra ürün verme ve bu üründen tat alma olarak gelişmektedir. Okul düzeyinde ise, sanatsal-estetik bilgi ve deneyimlerin çocuğa, gence, yetişkine bir sistem içinde kazandırıldığı bir alandır. Burada artık sanat; ürünü, tarihi, eleştirisi ve estetiği ile öğretilen ve öğrenilen bir ders olma durumundadır (Kırıçoğlu, 1992: 85).

Sanat eğitimi, öğrencilerin estetik duyarlılığını geliştiren, kendi ilgi ve yeteneklerini ve önemli olabilecek görsel gerçekleri tanımalarına yardımcı olan, sosyal becerilerini geliştiren ve üreten bireylerin oluşmasını sağlayan bir eğitim sistemidir (Gökaydın, 2002: 21).

Sanat eğitimi; bireyin duygu, düşünce ve izlenimlerini anlatabilmek, yeteneklerini estetik bir düzeye ulaştırabilmek için yapılan eğitim etkinliklerinin tümüdür (Türkdoğan, 1984: 14).

Sanat eğitimi, bir zevk ve duygu eğitimi olmanın ve güzel biçimler üretmenin yanısıra yeni, özgün, çağdaş düşünceler üretmeyi öngören bir zihinsel etkinlikler süreci olarak da görülmektedir (San, 1984: 6).

Sanat eğitimi, insanın düşünce eylemi içinde duyarlılığın gelişmesi açısından her alandaki eğitimin tamamlayıcısıdır (Tansuğ, 1982: 177).

İnsanın genel eğitimi bir bütünlük içerisinde düşünüldüğünde, sanat eğitiminin genel eğitimin bir parçası olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Ancak, sanatın bir özgürlük ve bireysel üreticilik olgusu olduğu dikkate alındığında ise, sanat eğitiminin kendine özgü çok özel yasalarının ve ilkelerinin varlığı da kuşkusuzdur (Alakuş, 2002: 20).

Sanat eğitimi, temelde sanatsal etkinlik ve etkileşimler yoluyla bireylerin ve toplumun, içinde yaşadıkları çevreye ve ortama olabildiğince duyarlı olmalarını sağlamaya, söz konusu çevre ve ortamla çok yönlü, kapsamlı ve yararlı bir etkileşim içine girebilmelerine, estetik gereksinimlerini karşılamaya, beğenilerini geliştirmeye, üretme ve yorumlama güdülerini doyurmaya, kendilerini sanatsal alanlarda da gerçekleştirmelerini, yaşamlarını daha anlamlı duruma getirme yolunda sanattan en iyi biçimde yararlanmalarını mümkün kılmaya yöneliktir (Buyurgan ve Buyurgan, 2007: 12).

Sanat eğitimi bireylerin kişilik gelişiminde ve topluma uyum sağlamasında önemli bir yer tutmaktadır. Sanat eğitimi aynı zamanda estetik beğeni ve estetik algı açısından gelişmiş bireylerin yetiştirmesini de amaçlamaktadır. Çevre bilinci ve estetik duyarlılığı gelişmiş olan birey, sanat eğitimi sayesinde çevresindeki olayları daha iyi görebilmekte ve görsel kirliliğe karşı daha duyarlı yaklaşmaktadır. Sanat eğitiminin temel amacı bireyi sanat yoluyla eğitmektir (Ayaydın, 2010: 240).

Sanat eğitiminde amaç, ne öğrencilere kuru bilgilere dayalı kurallar öğretmek, ne de sanatın zanaat yönüyle ilgili el becerileri kazandırmaktır. Asıl amaç, gözleme dayanan düşünme eğitimi yapmak ve doğa, yaşam, sanat bütünselliği içinde çocuğu eğitmektir. Üretmenin, var olmanın ve nesneler arasındaki biçimsel güzelliklerle işlevsel ilişkileri sezebilmenin mutluluğunu yaşayan birey, kendine güvenen, karar verme yeteneğiyle özgür, toplumsal ilişkilerde paylaşmayı bilen, düzensizliklerden rahatsız olan birey olarak da çevresini güzelleştirmek isteyen bir varlık olarak gelişmektedir. Aksi durumda birey, yaşamın zenginliklerini tanımayan, doğaya uzak, bulduğu ile yetinen, eleştiriyi unutmuş, yaşamın başka alanlarına ilgisiz, mesleği ile ilgili bilgi ve becerilerden başka sermayesi olmayan, yaşamın anlamını kavramadığı için yaşamından haz duymayan, tek boyutlu bir varlıktır (Gençaydın, 1993: 5-6).

Sanat eğitimi bireyleri yalnız duyum ve duyguları açısından zenginleştirmekle kalmaz, onları çağın değişim sürecinde yaşadıkları topluma ve tüm dünyaya uyum sağlayacak bir yapıya kavuşturur. Öte yandan ait oldukları toplumun üyesi olarak kendi kültür ve sanat değerlerine sahip çıkmaya, evrensel değerleri korumaya, paylaşmaya dolayısıyla uluslararası etkileşime olanak vermektedir. Ayrıca diğer disiplinlerle karşılaştırıldığında sanat eğitiminin bireyin gelişim sürecini hızlandıran, güçlendiren bir rol üstlendiği de görülmektedir (Gel, 1993: 62).

Sanat ve çocuk birbirini tamamlayan, sürekli değişen ve gelişen dinamik bir olgudur. Çocuğun sanatsal etkinlikleri, onun bir çeşit düşünme dilini oluşturmaktadır. Çizme, boyama, yırtma, biçimlendirme gibi karmaşık süreçlerde çocuk, kendine göre anlamlı bir bütünlük oluşturarak deneyim kazanmaktadır. Bu tür etkinlikler sonucunda çocuk, yalnızca bir sanat ürünü ortaya çıkarmakla kalmaz, onu tanımaya yarayan önemli ipuçlarını sunarak kendisini anlatmaktadır (Artut, 2006: 187).

Sanat eğitimi ile çocuk hem ruhen hem bedenlen olgunlaşmaktadır. Sanat eğitimi bütün öğrencilerin, bir imgenin ve sembol yüklü bir dünyanın anlamını çözebilmeleri ve onu anlayabilmeleri için çeşitli becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Sezer, 2001: 3).

Sanat eğitimi, sadece çocuğa yönelik değil, herkese yöneliktir. Bu anlamda kişiye içsel dünya zenginliği kazandırmayı sağlamakta, kişiyi imgelemler kurmaya yöneltmektedir. Kişi, sanat eğitimi yoluyla bakmak yerine görmeyi, duymak yerine işitmeyi, kısaca öze inmeyi öğrenmektedir. Çünkü sanat eğitimi içsel zenginlik ve duyarlılık eğitimidir. Sanat eğitimi, bireyin doğa ve nesnelere ilişkin bilgisini artırmaktadır. Sanatsal bir sorunla karşılaştığında, bilgi birikimini, deneyimlerini, sezgilerini üretkenliğini ve hayal gücünü kullanarak çözüm üretme olanağına sahip olmaktadır. Çalışmasını tamamladığında kendisine olan güveni artmaktadır. Kazandığı sorun çözme yaklaşımlarını günlük yaşamda kullanabilmektedir. Sanat eğitimi, çocuğun geniş anlamda gelişmesini içeren en güvenilir ortamdır. Çocuk bu ortamda kendi temposu paralelinde, doğal eğilimlerini uygulamakta, kendi deneyimlerini kullanmaktadır (Gökaydın, 1998: 3).

Sanat eğitimi kişinin çok yönlü gelişimini, önce tarihini ardından kendisini tanımasını ve öğrenmesini sağlamaktadır. Sanat eğitimi yoluyla kişiler düşüncelerini rahatça ifade edebildikleri için bir anlamda özgürleşmektedirler. Bütün bu ve benzer kazanımlar düşünüldüğünde sanat eğitimi yalnızca yetenekli olanlara değil bütün bireylere verilmesi gereken bir eğitimidir (Mercin ve Alakuş, 2007: 17-19).

Schoemaker'in (1998, 40) dediği gibi, "sanat varolmak için harika bir yerdir". Bu anlamda sanat eğitimi, okul içi ve okul dışı öğretim programlarıyla birlikte, hayat boyu uygulanması gereken bir ihtiyaç olmaktadır. Bu ihtiyacın, bireylerin eğitim bütünlüğü içerisinde mutlaka karşılanması gerekmektedir. Bu durum, sanat eğitiminin sadece yeteneği olan bireylere değil, her bireye verilmesinin gereğini ortaya koymaktadır. Çünkü "sanat eğitiminin amacı ne salt sanatçı yetiştirmek, ne de salt öğrencileri üretici yapmaktır" (Stokrocki ve Kırıçoğlu, 1996: 3).

Yapılan bir araştırmada Amerika Birleşik Devletleri'nde sanat eğitiminin 137 mesleğe temel teşkil ettiği ve "Her çocuğun üretkenlik gücü vardır. Sanat eğitimi herkes için gereklidir" ilkesinden hareket edildiği görülmektedir (Gel, 1990: 303).

Sanat eğitimi yalnızca sanatçı yetiştirmeye, yetenekli kişilerin geliştirilmesine dönük biçimde değil, aile içinde başlayan ve yaşam boyunca değişik aşamalarda topluma sindirilmesi gerekli bir süreç olarak düşünülmelidir (Aydın, 2008: 17).

2.1. Sanat Eğitiminin Genel Amaçları

- Sanat aracılığı ile iletişim kurma olanağı verir.
- Görsel okur yazarlık kazandırarak kültürel bir bakış açısı edinilmesini sağlar.
- Eleştirel ve analitik düşünme becerilerinin gelişimine katkıda bulunur.
- Algılama ve ayırt etme yeteneklerini geliştirir.
- Analiz ve sentez yaparak eleştirel düşünme becerilerini geliştirir.
- Sanat eserlerine karşı ilgi ve duyarlılıkların geliştirilerek sanat eserlerinden haz alınmasını sağlar.

- Sanatın çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanımıyla kendini ifade etme yollarının keşfedilebilmesini sağlar.
- Kendi kültürünü olduğu kadar öteki kültürleri öğrenme ve değerlendirme olanağı verir.
- Sanat etkinliklerinin ve üreticilik doğasının tanınmasını ve benimsenmesini sağlar.
- Araştırmacı, inceleyici ve sorgulayıcı bir kimlik kazandırır.
- Kazandığı özgün anlayışın yaşamının tüm alanlarına transfer edilerek sağlıklı ve özgün bir kişilik oluşturulmasına yardımcı olur.
- Sanata ilişkin teknik bilgi ve beceri kazanmasını sağlar.
- Kendini ifade edebilmede sanatsal dilin kullanılabilmesini sağlar.
- Güzeli ve estetik değerleri tanımayı ve seçmeyi öğretir.
- Duygu, düşünce ve imgeleri bir ürüne dönüştürmede üretici davranış kazandırır.
- Sanatsal üretmenin hazzını tattırarak bireye bir değer olduğunun bilincini ve güvenini yaşatır.
- Çok ve gerçek sanat yapıtı görmek, bu yapıtlardaki değerlerin özümsemesini ve bir değer birikimine sahip olmaya olanak verir.
- Kültürel ve toplumsal gelişmede katılımcı birey olunmasına olanak verir (Artut, 2006: 96; Erbay, 2000: 19; Gençaydın, 1993: 4-8; Keser, 2005: 294; Kırıçoğlu, 2002: 48-51; Ünver, 2005: 41).

2.2. Nitelikli Bir Sanat Eğitimi Nasıl Olmalıdır?

Sanat eğitiminin öneminin ve gerekliliğinin bilinmesi bu konuda atılacak yapıcı adımların ilkidir. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu ve Yüksek Öğretim Kurumu sanat eğitiminin çocuğa ve gence kazandırdığı değerleri göz önüne alarak eğitimin her aşamasında programlarda gerektiği kadar yer almasını sağlamalıdır. Ülkemizde eğitim denilince ilk önce

akla gelen matematik-fen eğitimidir. Oysa ki bir çocuğun gelişiminde matematik eğitimi kadar sanat eğitimi de önemlidir. Özellikle tıp alanındaki gelişmeler, beyin ile ilgili araştırmalar göstermiştir ki, beynin sağ ve sol yarımküreleri çeşitli özellikler taşımaktadır. Beynin sol yarımküresi sözel, çözümsel (analitik), sayısal, mantıksal, akılcı düşünme biçimlerini geliştirirken, sağ yarımküresi sözel olmayan, sentezci, akılcı olmayan, sezgisel düşünme biçimlerine yöneliktir. Eğer bir öğretim programı tek yönlü oluşturulursa çocuğun gelişimi yarım kalır. Çocuğun hangi alanda olursa olsun üretkenliğinin ve başarısının artması için programda sağ yarım küresinin gelişmesine yönelik derslerin olması gerekir. Fen alanındaki bir bilim adamının da sezgisel, bazen akılcı olmayan ve sentezci düşünme biçimlerine ihtiyacı vardır. İnsan, beyninin her iki yarımküresi ile bir bütündür. Eğitim sistemi içerisinde alacağı nitelikli bir sanat eğitimi, hangi alanda olursa olsun onun gelişimine artılar katacaktır. Albert Einstein “Hayal gücü bilgidен önemlidir” der. Günümüzde ise birçok okul fen derslerine zaman ayırabilmek için resim derslerini müfredattan çıkarmaktadır. Baskı altındaki bu çocuklar büyüdüğünde tarihteki en agresif, en asi nesille karşılaşacağız. Birer yetişkin olmaya hazırlanan bu çocukların pek çoğu kendilerini ifade etme ve dinletme kaygısı içindedirler. Şuan çocuğa boya yapabileceği bir yer ve malzeme sunmamız belki ileride onun asi olmasını engelleyemez, ama ona şu an için kendini ifade etme olanağı verir ve bunun için sanatı kullanmayı öğretir (Striker, 2005: 80).

Çocuğun gelişiminde tek yönlü eğitime ağırlık verilmesi belki anlık başarıları beraberinde getirebilir, ama ilerisi için bir daha telafi edilemeyecek eksiklikler oluşturur. Hangi mesleğe yönelirse yönelsin, amacına uygun sanat eğitimi ile yetişmiş, estetik beğenisi gelişmiş bireylerin kendilerine ve toplumlarına katkıları daha fazla olacaktır. Görsel sanatlarla ilgili deneyimler, çoğunlukla, doğal olarak sağ beyinde olduğundan bu tür deneyimler büyümede, yetişmede, gelişimde ve bireyin eğitiminde bir dengeyi sağlamakta, bunlara okul müfredat programında oldukça fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu alanda araştırmalar yapan Robert Masters ve Jean Houston, teşvik edici bir görsel sanatlar programına bir çocuğun girememesinin onun “sistematik bir biçimde içinde dünyayı algılayabileceği yolların bir çoğundan koparılması”

demek olduğunu iddia etmektedirler. Bir çok araştırmacıda eğer beynin kritik büyüme atılımları sırasında gelişmemişse hiçbir şekilde öğrencilerin belirli bir sanatsal eğilime sahip olamayacakları, ki bir daha gelişmesinin mümkün olmayabileceği beyin dolaşım devresinin ileriki zamanlara ulaşmasının zor olacağı konusunda görüş birliği içindedirler (Özsoy, 2003: 97).

2.3. Sanat Eğitiminin Önemi ve Gerekliliği

Sanat eğitimi, insanın genel eğitimi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Yaygın biçimde düşünüldüğü gibi, sanat eğitimi yalnızca yeteneklilerin eğitimi için bir “lüks” değil, herkes için gerekli bir kişilik eğitimidir. Burada sanat eğitiminden amaçlanan, sanatçı yetiştirmeye yönelik eğitim değil, bireyin sanat yoluyla eğitimi, yani bireyin estetik eğitimidir. İnsanın üretici güçlerini ortaya çıkarmasına yardımcı olacak şartları hazırlayan ve bireyin kişilik kazanmasını amaçlayan bir etkinliktir (Gençaydın, 1990: 44).

Sanat eğitimi, çocuğun geniş anlamda gelişmesini içeren en güvenilir ortamdır. Çünkü o, bu ortamda kendi temposu paralelinde, doğal eğilimlerini uygular, kendi deneyimlerini kullanır. Eğitimin her kademesinde çalışmalar bu doğal eğilimin paralelinde olmalıdır. Çağımızın atom çağı olduğu unutulmamalıdır. Teknoloji günlük yaşamımızı bile etkisi altına almıştır. Bu nedenle de algı ve anlatım olanakları da artmış bulunmaktadır. Bilimde ve sanatta üreticilik eşit değerde kabul edilmektedir. Deneme olanağı veren sanat eğitimine, dış ülkeler programlarında geniş yer vermekte, şaşırtıcı deneyler ve araştırmalar yaptırmaktadırlar (Gökaydın, 1990: 3).

Sanat eğitiminin en önemli amaçlarından biri görmeyi, işitmeyi, dokunmayı, tat almayı öğretmektedir. Çevresini hakkıyla algılayıp onu biçimlendirmeye yönelmek için gerekli ilk şarttır. Yalnızca bakmak değil “görmek”, yalnızca duymak değil “işitmek”, yalnızca ellerle yoklamak değil, “dokunulanı duymak” üretkenlik için gerekli ilk aşamalardır (San, 1985: 17).

Sanat eğitimi yoluyla, çocuk ile çevresi, özellikle kültürel çevresi arasındaki etkileşim ve iletişim daha güçlü ve anlaşılır olacaktır. Çağdaş sanat eğitimi, temelde sanatsal etkinlikler yoluyla bireylerin ve toplumun içinde

yaşadıkları çevreye duyarlı olmalarını sağlamaya, çevresi ile yararlı bir etkileşim içine girebilmelerine, estetik ihtiyaçlarını karşılamaya, ürün ortaya koyabilme ve yorumlama güdülerini doyurmaya, yaşantılarını daha anlamlı hale getirebilmelerine imkan vermeye yönelik düşüncededir. Sanata ilişkin en önemli özellik anlatımdır. Kişinin çok özel iç dünyası, imgeleri, düşünceleri ve duyguları sanat ile görselleşir. Bu çok özel dünyanın dışa aktarılması, bir başka deyişle anlatımı, başkalarının anlatımının anlaşılması, insan için bir ihtiyaçtır. Hangi sanat formu olursa olsun üretme eylemi anlatılmak isteneni izleyiciye iletme amacını güder. Bu aynı zamanda üretilen aracılığı ile bazı şeylerin paylaşılma istenmesidir. Sanatsal anlatımı, onun özel dilini kullanmayı öğrenen kişi aynı zamanda bu dil yardımıyla geçmiş ve çağdaş sanat eserlerine yargısıyla ulaşabilir. Sanatın insana kazandırdığı bu niteliksel zenginlik, değerlerle düşünme gücü her incelemede biraz daha gelişir. Buna görsel duyarlılık ya da "görsel okur yazarlık" denilebilir. Sanat eğitimi çocuğun çok yönlü düşünmesini sağlamayı, yalnızca kendi bildikleri ve sevdiklerinin güzelliğinin yetersiz olduğunu öğretmeyi amaçlar. "Sanatın kişiye kazandırdığı bir başka boyut üretici eylemin yine değeri kendinden kaynaklanan mutluluk duygusudur. Bu hazzı aynı zamanda üretmenin bir güdüsü olarak çocuklara tattırmak sanat eğitiminin bir başka amacıdır" (Kırıçoğlu, 2002: 48-51).

2.4. Sanatın Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Çocukların sanatla ilgilenmeleri iki şekilde olabilir. Birincisi çocuğun özel yeteneği doğrultusunda sanatçı olarak yetiştirilmesi ve sanat etkinlikleri ile yoğun olarak ilgilenmesi, etkinlikle ilgili ders almasından bahsedebiliriz. Böyle bir deneyim için mutlaka çocuğun neye ilgisinin olduğu belirlenmelidir. Çünkü sanatçı olmak uzun ve emek isteyen bir yoldur.

İkinci yol ise sanatın etkinlikler yolu ile çocuğun hayatında var olmasıdır. Resmin çocuğun dünyasına katkısı büyüktür. Resim sanatı çocuğun;

- Kendini tanımasına yardım eder.
- Hayal dünyasını geliştirir.

- Duygularını rahatça ifade etmesine imkân tanır.
- Farklı bakış açılan geliştirebilmesine yardımcı olur.
- Beden, zihin ve ruh sağlığını olumlu etkiler.
- Olumlu bir benlik algısına sahip olmasını sağlar.
- Özgüvenini geliştirir.
- Sosyal becerilerini geliştirir.
- Duygusal zekâsını besler.
- Okul başarısını olumlu etkiler.
- Sağlam bir kişilik geliştirmesine katkıda bulunur.

Tüm bu olumlu gelişmelere sahip olmak için çocuğun bir sanat kursuna katılması veya özel ders alması da gerekemeyebilir. Çünkü resim gibi sanatsal faaliyetler günlük hayatımızın içinde var olabilir. Çocukların sanata olan ilgileri aile tarafından da beslenebilir. Okul öncesi dönem çocuğun meraklı keşifler yaptığı, ilgisini çeken her nesne ile oynadığı ve üretkenliğinin en rahat kullandığı dönemdir. Bu dönemde çocukların kafalarında şemalar, ön yargılar, katı kurallar henüz oluşmadığından üretme süreci en verimli sonuçlarını verir. Kutulardan, kâğıtlardan değişik ürünler üretmek, nesneleri her zamanki fonksiyonlarından farklı kullanmak, kâğıt ve boyalarla kendine özel resimler çizmek, bu dönemde gözleyebileceğimiz beceriler arasındadır. Bu dönemde sanata yatkın olmak veya sanatçı ruhuna sahip olmaktan çok, çocuğun üretkenliğini rahatlıkla kullanmasını, kendine özgü ürünler ortaya koymasını, etrafında gördüklerine kişisel özelliklerini katarak farklı bir açıdan bakabilmesini desteklemek, çocuğun sanata atacağı ilk adımlardır.

Bu yaş çocuklarını,

- Tanıştırdığınız sanatın hangi yönünden keyif aldığını gözlemleyebilir,
- Çocukta parıldayan bir yetenek ışığı aramak yerine, onun kendi gelişimi içinde hangi dalda yol almak istediğini gözlemleyebilir,
- Yuvaya gidiyorsa eğitimcilerinden fikir alınabilir.

Okul çağı çocukları okulun başlaması ile birlikte farklılaşan duygusal ve zihinsel gelişim, okul çağı çocuklarının becerilerini de etkiler. Çocuklar öğretmenlerinden ve eğitimcilerinden sanata dair bilgi almaya, becerilerini yapılan yönlendirmeler ile geliştirmeye başlarlar. Bu dönem çocukları gördüklerini daha rahat yorumlar, kendilerine sunulan malzemeler, sanat ürünleri hakkında fikir geliştirebilirler. Böylelikle de sanatı günlük hayatlarına katmaya başlarlar.

Sanat eğitimi, beynin sağ ve sol yarım küresini dengeli bir biçimde kullanmayı sağladığından, çocukta görsel algılama, estetik beğeni, düş gücünü kullanabilme, üretici düşünceye yardımcı olmanın yanında konuşma, okuma ve yazma gibi becerilerin geliştirilmesine de katkıda bulunur. Böylece çocuk, kendini anlatmada resim eğitimi gibi alanları da kapsayan, çok yönlü bir eğitimden faydalanabilir. Çocuk annesinden babasından ne görürse onu yapar. Çocuğun okumak gibi sanat ilgisi de kendiliğinden oluşmaz fakat küçük deneyimler ilgilerinin veya tepkilerinin uyanmasına neden olabilir. Dolayısıyla çocuğa ailesi, eğitmeni başta olmak üzere yakınındakilerin sanatı nasıl tarif ettiği veya etmediği ciddi önem taşır.

2.5. Üretkenlik Nedir?

Üretkenlik, olmayan bir şeyi hayal edebilme, bir şeyi herkesten farklı yollarla yapabilme ve yeni fikirler geliştirebilme yeteneğidir. Başka bir deyişle üretkenlik herkesin gördüğü şeyi aynı görüp onunla ilgili farklı şeyler düşünebilmektir. Üretkenlik günlük olaylara ve nesnelere herkesten farklı bakabilmek ve farklı yaklaşım tarzı geliştirebilmektir. Üretkenlik, olağan, günlük şeylerin özel olmasını, özel şeylerin de daha çok günlük hayata girip doğal şeyler olmasını sağlar.

2.6. Üretken Kişilerin Özellikleri

- Araştırmacıdırlar
- İç disiplinleri vardır

- Soru sorarlar
- Özel ilgi alanları vardır
- Hayal güçleri yüksektir
- Meraklıdırlar
- Sezgileri güçlüdür
- Açık fikirlidirler
- Orijinaldirler
- Bağımsızdırlar
- Beceriklidirler
- Eleştircidirler
- Enerjiktirler
- Kalıplardan uzaktırlar

2.7. Üretkenlik Eğitimi Neden Gereklidir?

Doğuştan getirilen bir yetenek olan üretkenlik öğrenilebilecek bir özellik değil desteklenip, geliştirilecek bir yetidir. Doğumdan itibaren uygun bir fiziksel çevre, çocuğa göre hazırlanmış destekleyici bir program ve bu alanda özenle yetiştirilmiş kişiler ile bu yeti geliştirilebilir. Çocukların üretkenliklerini geliştirmek önemlidir çünkü böylece çocuğunuz;

- Karşılarına çıkan güçlükleri yenmek için yeni çözüm yolları bulabilir,
- Her şeyi merak ederek, sorgulamaya ve araştırmaya yönelir,
- Hayal güçleri genişler,
- Yeni ve değişik buluşlar ortaya koyar,
- Bir konu üzerinde ilgi ve dikkatini uzun süre tutabilir,
- Ayrıntılara dikkat eder,

- Kendisine güvenir,
- Duygu ve düşüncelerini farklı yollarla ifade edebilir
- Yeniliklere açık, yeni yaşantılar denemeye cesaretli olur.

2.8. Çocuklarda Üretkenliğin Ortaya Çıkmasını Engelleyen Tutumlar

- Çocuğun oyunlarına müdahale etmek.
- Çocuğun yaptığı resim vb. faaliyetleri eleştirerek “Doğrusu budur “ demek.
- Çocuğun hayal dünyasıyla alay etmek, küçümsemek.
- Çocuğu, hiç yeteneği olmayan bir yöne zorlamak, bu konuda baskı uygulamak.
- Çocuğu yaptıklarından dolayı sürekli eleştirmek.
- Çocuğu belli kalıplara sokmaya çalışmak.

2.9. Çocuklarda Üretkenliği Geliştirmek

Anne babalara çocuklarının üretkenliğini geliştirmek için öneriler;

- Çocuğunuza üretici örnekler verin, düşünme ve hayal kurması için fırsatlar hazırlayın.
- Bir problemle karşılaştığında bunun birden fazla çözümü olabileceğini öğretmek üretici yöntemler geliştirmesini sağlayın.
- Çocuğunuzu fikirlerini şekillendirmeleri için cesaretlendirin ve yaptıklarına saygı duyun.
- Ev işleri ile ilgili küçük sorumluluklar verin.
- Üretkenliğini geliştirecek oyuncaklar seçin. İşe yaramayan malzemeleri çocuğunuz için biriktirin ve bunları kullanması için onu teşvik edin.
- Çocuğunuz için, yakın ve uzak çevresini tanımasına fırsat verici geziler

düzenleyin; çocuğa neye bakması, neyi görmesi, neyi duyması gerektiği konularında ona yol gösterici olun ve böylece çocuğunuzun, üretkenlik için çok önemli olan gözlem yapma yeteneğinin gelişmesini sağlayın.

- Çocuğunuzun fikirlerini çok fazla eleştirmeyin, hayal gücüyle yaptıklarına müdahale etmeyin ve başka çocuklarla kıyaslamayın.

- Çocuğunuza, kendi düşüncelerini geliştirmesini sağlayacak açık uçlu sorular sorun. (Sence başka nasıl bir yol olabilir? Böyle yaparsak ne olur?)

- Çocuğunuzun düşüncelerine değer verin ve kendi düşüncelerini ifade etmesi yönünde onu destekleyip cesaretlendirin.

- Çocuğunuzun dünyasını mümkün olduğunca çok uyaranla zenginleştirin.

- Çocuğunuzun yaptığı etkinliği bitirmesi için acele ettirmek ya da etkinliğin sadece sonucuna önem vermek yerine süreci vurgulamak, çocuğun yaptığı etkinliğin sonucu ile ilgili endişe duymasını engelleyeceğinden kendini daha üretici yollarla ifade edebilmesini sağlar.

- Çocuğunuzun sonu gelmeyen sorularına sabırla, onun anlayabileceği düzeyde ve doğru bir şekilde cevap vermeye özen gösterin.

“İnsanlara bir şeyin nasıl yapılması gerektiğini söylemeyin, Yapılmasını istediğiniz şeyin ne olduğunu söyleyin ve üretkenlikleri ile sizi nasıl hayran bırakacaklarını görün.”

3. BÖLÜM

ÇOCUĞUN SANATSAL GELİŞİMİ

3.1. Çocuk ve Resim

Çocuk resimleri ile ilgili araştırmalar akıl hastalarının resimlerine artan ilgiyle ve Freud ve Jung'un çalışmalarının artan yünüyle ortaya çıkmıştır. Cooke 1885 yılında, sanatsal gelişimin evrelerini tanımlayan bir makale yazmıştır. Ricci 1887 yılında, İtalyan çocukların resimleri üzerine gözlemlerini yayınlamış ve ilk çocuk resimleri koleksiyonunu oluşturmuştur. Burt 1921

yılında, insan resmi çizmeyi birkaç zeka testinden biri olarak kullanmıştır. Goodenough 1926 yılında ve Haris 1963 yılında, insan figürü çizmede yaşla ilgili normları zeka yaşıyla ilişkilendirerek araştırmışlardır. Koppitz 1968 yılında, çocukların yaptıkları insan figürlerinin çocuğun ruhunu yansıttığını ileri sürmüştür (Malciodi, 2005: 26).

Resim ve çocuk birbirini tamamlayan ve sürekli değişen dinamik olgulardır. Resim, iletişimin en etkili ve önemli yollarından biridir. Çocuğun kişisel ve sosyal ihtiyaçları bazı sanatsal sembolleri kavramalarıyla yakından ilgilidir. Çocuğun yaptığı çizim ve boyama işlemleri sonucunda oluşan lekeler, çizgi ve şekiller iletişimin belirtileridir (Artut, 2004: 24).

Literatürdeki bilgiler “bir sanat ürünü üretme sürecinin basit bilişsel ve motor-işlem faktörlerinden daha fazlasının gerektiği” görüşüne yer verir. “Duygusal ve iletişimsel bileşenler çizime dahil olur” görüşü profesyonel ortamlarda çizime başvurulmasına temel teşkil eder. Çocukların çizimlerinden yola çıkarak kişiliklerine, çocuğun o anki ruh haline inilebileceği ve çizimi yapılan konuların çocuklar için çeşitli anlamlar ifade edebileceğini kanıtlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Burkitt, v. d., 2005: 72).

Çocuklar kendi dünyalarını simgesel olarak keşfedebilmek için çizerler ve 3-4 yaşında çoğu çocuk gözlemlenebilir simgesel şekillerde gerçeklik hakkındaki fikirlerini sunmak için gereken becerilere hakim olur (Collado, 1999: 5). Belirli kas olgunluğuna erişen çocuğun yaptığı çizgi ve figür denemeleri, zeka ve kişilik faktörlerinin yanı sıra çevre ile olan etkileşim ve deneyimler bir çocuğun çizgisini başka bir çocuğun çizgisinden ayıran başlıca etmenlerdir (Yavuzer, 1993: 12).

Bir çocuk tarafından çizilen bir taslak, çocuğun çevresini, tecrübelerini ve çocuk için önemli olan şeyleri ifade eder. Bilişsel teoriye göre, çocuklar bildikleri şeyleri çizerken dış dünya ve kendi dünyası ile iletişim kurabilirler ve bunlar çocuğun kişiliğini yansıtır (Collado, 1999: 15).

Çocuklar kendilerini hoşnut etmek için insanlar, evler, ağaçlar, yeşillikler ve güneş çizer. Bu temalara tüm ülke ve kültürden olan çocukların çalışmalarında rastlanır. Bu aklın ve duyguların temel evrenselliğini doğrular.

Küçük çocuk gerçekliği görmezden gelebilir yada hayal gücüyle öznel bir dünyaya dönüştürebilir. Örneğin şehir içinde yaşayan çocukların gerçekte yaşadıkları evlerden çok taşra tipi evler çizdikleri görülmüştür. Ayrıca kendi evlerine sahip olmayan, geçici olduğunu umdukları barınaklarda yaşayan çocuklar arzu ettikleri evleri çizeceklerdir (Di Leo, 1983: 40).

Sosyo-kültürel etkiler genelde çocukların resim yapmaya karşı tavır ve motivasyonlarını etkiler. Kültür de çocukların yaptığı resimlerin içeriğini etkileyebilir. Çocuk resimlerinin içerik ve stilini etkileyen bir başka unsurda çevredir. Çocuklar resmi, sadece içsel deneyimlerini ve algılamalarını tamamlamak için değil, dış dünya deneyimlerini ve algılamalarını kendileriyle, insanlar, çevre ve hatta toplumla olan ilişkilerini anlayıp onaylamalarına yardımcı olan iç dünyalarına bağlamak için de kullanırlar (Malchiodi, 2008: 51).

Bir çocuk kendini ailesi, arkadaşları yada öğretmeni ile birlikte resmettiğinde, resim yoluyla onların kendisiyle olan ilişkisini, kendisinin de grupta ve başkalarıyla olan dinamik bağını yansıtmış olur (Yavuzer, 1992: 16).

3.2. Çocuk Resmine İlişkin Görüşler

Çocuğun dünyasında resmin diğer sanat etkinliklerinden daha özel bir yeri vardır. Bu konuda uzmanlar, farklı değerlendirmeler ve tanımlamalar yapmışlardır.

Çocukların bu etkinlikten aldıkları doyumunu çocuk resmiyle ilgili pek çok kuram farklı biçimlerde açıklamaktadır. Ancak resmin yapılma nedenleriyle ilgili ayrıntılı incelemelerde bulunan ve bu konuda araştırmalar yapan uzman sayısı oldukça azdır.

Geleneksel görüşlerin bir kısmı, çocukların çizimlerini zihinsel kavramlarla açıklarken, bir kısmı da güdülere ve çizimin duyguları ifade eden yönüne ağırlık vermektedir. Çocuk resmine kuramsal açıdan bakan görüşler şöyle özetlenebilir:

3.2.1. Gelişimsel Yaklaşım (oyun olarak çizim)

Çocukların neden çizdikleri sorusuna çizimi bir çeşit oyun faaliyeti olarak düşünmekle başlayabiliriz. Bundan sonra gelişimci yaklaşımların genelde oyunla, özelde çizimle bağdaştırdıkları güdü ve işlevleri incelemeye geçebiliriz.

Çocuklar çizimi bir oyun türü olarak görürler. Yalnız oldukları zaman oyuncaklarına ve eşyalarına gösterdikleri ilgiyi çizime de gösterirler. Gelişimsel yaklaşım çocuğun neden çizdiği sorusuna, oyunu açıklamaya çalışan kuramları kullanarak cevap vermeye çalışmıştır. Bu kuramlardan bazıları şunlardır. Fazla Enerji Kuramı, aktif olmanın insanın doğal yapısında bulunduğunu ve oyunun fazla enerjiyi dışarı atmanın bir yolu olduğu görüşünü öne sürer (Sebiller; 1875).

H. Spencedin de savunduğu bu kuram, çizim konusunda bize herhangi bir açıklama getirmez. Çünkü çizim, oldukça az bedensel enerji harcamayı gerektirir. Alistırma Öncesi Kuramı, (Gross; 1901) oyunun çocuğa ileri ergenlik dönemlerinde faydalı olacak becerileri uygulama fırsatı ile yeteneklerini geliştirme olanağı verdiğini savunur. 'Alistırma Öncesi Kuramı'm resme uygularsak sanat çalışmalarının çocukların geleceklerinde çok önemli olacak bazı yeteneklerini kullanmalarını ve geliştirmelerini sağlayan bir faaliyet olduğu sonucuna varabiliriz.

Oyun üzerine ileri sürülmüş bir biyolojik kuram da 'Yineleme (Recapitulation) Kuramı'dır. Bu kuramda oyunun, atalarımız açısından önem taşıyan içgüdüsel etkinliklerin provası olduğu ileri sürülür. Hali'a göre oyun, çağdaş toplumda sorun üretebilecek ilkel güdülere (örneğin saldırganlık) bir boşalma, dışa vurum yolu sağladığı için önemlidir. Çizme işleminin kendisi içgüdüsel etkinliklerin provası olmasa da, çizimler ilkel içgüdülerin simgesel bir biçimde dışa vurulmasını sağlayabilir. Örneğin askerlerin ve savaşların resimlerini çizen bir çocuğun ilkel saldırganlık dürtülerini tekrar ederek onları yüzeye çıkarttığı söylenebilir. Bu ilginç görüş oyun ve çizimle ilgili psikoanalitik kuramlarda değişik bir kılık içinde yeniden karşımıza çıkar. Yineleme Kuramı, çevresel ve kültürel etkileri ihmal ettiği için eleştirilebilir (Yavuzer, 1992: 23).

Piaget'nin resim ve zihinsel gelişmeyle ilgili görüşleri, çocuk resmindeki gelişimci yaklaşımlarda hala ağır basmaktadır (Piaget ve Inhelder, 1969). Ona göre, çocuklukta zekânın gelişimi, büyük ölçüde biyolojik olgunluğa ve çocuğun yaşına bağlı olarak bazı evrelerden geçerek ilerler. Piaget, bir resim kuramı önermemiştir. Resmi, çocuğun dünyayı gelişen bir biçimde zihninde temsil ettiği yolundaki kuramında kanıt olarak kullanmıştır. Piaget, çizimi sembolik oyun ve zihinsel imgelerle açıklar. Ona göre çizimler, zihinsel imgenin kağıt üzerine yansımaları olarak görülmektedir. Ancak belli bir mekânsal kavrama ilişkin zihinsel imgenin oluşmaması halinde doğru çizim yapılamamaktadır.

Çocuk çok az anlayabildiği ve kontrolünün dışındaki sosyal ve fiziksel dünyaya uyum sağlama zorunluluğuyla karşı karşıyadır. Piaget'ye göre uyum sağlama çevreyle olan ilişkilerin özümlemesiyle oluşur. Çocuk, yaşadığı deneyimleri, varolan bilişsel yapısı ve fikirleriyle özümsemeye çalışır. Bu süreç içinde zaman zaman özümseyemediği deneyimler yaşayabilir.

Bu nedenle Piaget'ye göre çocuğun duygusal ve zihinsel dengesi için, dıştan o kadar büyük bir kısıtlama getirmeyen, bunun yanında özümleme olanakları sağlayan bir etkinlik alanının bulunması gereklidir. Oyun, özümlemeyi içeren belli başlı etkinliktir. Örneğin sembolik oyunda çocuklar olayları, daha önce özümseyemedikleri önemli deneyimleri yeniden yaşayabilirler ve böylece onlardan bir anlam çıkarabilirler. Oyundan alınan zevk, deneyimlerin oyuncunun arzularına uyacak şekilde değiştirilerek yeniden yaşanabilmesinden gelir: Örneğin eğer öğle yemeğinde çocuğun kabul edemediği bir olay olmuşsa, bundan bir veya iki saat sonra aynı sahne oyuncaklarla yeniden canlandırılır ve mutlu bir sona ulaştırılır. Çocuk öğle yemeğinde kabul etmediğini, oyunda kabul eder (örneğin eğer sevmediği bir çorbayı bitirmeyi reddettiye, oyunda oyuncak bebeğine sembolik olarak o çorbayı bitirtir (Piaget ve Inhelder, 1969: 76).

Piaget, oyunda bulunan salt yapmış olmak için yapmak ve özümleme olanakları üretmek gibi niteliklerin çocuk resimlerinde de olduğunu belirtir. Nitekim, Piaget ilk çocuklukta karalamaları 'Saf Oyun' olarak niteler, aynı

zamanda resmi bir terapi olarak kullanma fikrinin, Piaget'n'in özümleme kavramına benzediği görülür. Çocuklar çizimlerini kişisel olarak önemli olayları yeniden üretmek için kullandıkları ölçüde o çizim özümletici bir işlev taşıyabilir. Ancak çocukların resimleri bu amaçla üretip üretmedikleri kesin değildir. Bununla birlikte Piaget, çizimi, dış dünyayı temsil etme çabası olarak da görmüş, bu nedenle de çizimleri zihinsel imgelerin ortaya çıkışı olarak değerlendirmiştir. Gerçekten de Piaget çocuk resimlerini mekân kavramıyla ilgili kuramlarını destekleyecek kanıtların kaynağı olarak kullanmıştır.

Piaget'nin bilişsel gelişmenin bir dizi belirgin aşamadan geçtiği yolundaki görüşü, onu daha önce Luquet tarafından yapılan çocuk resminin gelişme aşamalarını gösteren sınıflandırmayı büyük bir hevesle benimsemesine yol açmıştır. Bu aşamaların her birini tipik olarak gösteren çizimleri Piaget, çocuktaki mekânsal geometri kavramının gelişmesini doğru olarak yansıtan kanıtlar olarak kabul etmiştir. (Piaget ve Inhelder, 1969: 78).

3.2.2. Projektif Yaklaşımlar

Çocuk resmini kliniksel yansıtmacı yaklaşımlarla açıklayan kuramların temelinde psiko-analitik kuram gelir. Sigmund Freud tarafından öne sürülen bu kuramın daha sonraki çeşitlemelerinde de yer alan ana görüş şudur:

Bilinçaltı; cinsel doyum, saldırganlık ve yıkıcılık gibi ödünleyici güdülerin kaynağıdır. Freud, bu içgüdüsel dürtülerin çoğu zaman tehdit edici ya da kabul edilemez istek ve itkiler doğurduğunu ve bu nedenle de bilinçli kavrayışı yasakladığını ileri sürmüştür. Freud'un kuramına göre, çocuğun resim çalışması bilinçaltında yatan istek ve korkulardan büyük ölçüde etkilenir. Ama bu arzuların anlatımı, sembolik veya gizli olabilir. Hammer, küçük bir kızın resmini örnek olarak gösterir. Bu kız evdeki sürtüşmelerden ve tartışmalardan çok yıpranmıştır. Bunu da evlerini çizirken kullandığı bacadan yükselen kalın duman tabakasıyla yansıtmaya çalışmıştır. Bu olayda resim, kızın evini bir kargaşa ve huzursuzluk ortamı olarak gördüğünü yansıtmaktadır. Duyguların bu şekilde yansıtılması duygu düzeninin ölçülmesi için çocuk resminin kullanılabileceği düşüncesini oluşturmuştur.

Psiko-analitik kuramın resim yapma güdülenmesine (motivasyon) bakış açılarından biri de, bilinçaltında yatan istek ve duyguların resimde saklanmış biçimde de olsa anlatıldığı, resmin tehlikeli olabilecek ve bastırılmış olarak tanımlayabileceğimiz duyguların zararsızca dışarı dökülebileceği bir 'güvenlik supabı' görevini yaptığı düşüncesidir. Resmin, bastırılmış duyguların arıtılmasını (katarsis) sağlayabileceğini söyleyen bu görüş, yineleme kuramına benzerlik taşır. Yineleme kuramı da oyunun, içgüdüsel itkilerin zararsız bir biçimde dışavurulmasına olanak sağladığını savunur. Bu fikir, sanat yoluyla tedavinin ardında yatan mantıksal temeli de oluşturmuştur.

Resimlerin kişiliği ve ruhsal uyumu değerlendirmede kullanılması, klinik psikoloji ve psikiyatride projektif yöntemlerin daha geniş bir şekilde kullanılmasına neden olmuştur. Projektif yöntemlere (Rorschach mürekkep lekesi testleri gibi) benzer biçimde resimlerin de kişilik değerlendirilmesinde kullanılması bilimsel çözümlemeden çok, sezgisel ve öznel izlenimlere dayanıyordu. Bunun sonucu olarak resimlerde duyguların dışavurulmasının değerlendirilmesinde tutarlı ve geçerli bir sistemin ortaya çıkması çok yavaş oldu (Yavuzer, 1992: 26-27).

3.2.3. Sanatsal (artistik) Yaklaşımlar

Kellogg (1970) çocuğun resimden aldığı zevki 'motor' ve 'görsel' zevk olmak üzere ikiye ayırmıştır. Motor zevk, çocuğun karalama yaparken aldığı zevk görsel zevk ise çizim veya karalamanın sonucunu incelerken aldığı zevktir.

Rhoda Kellogg (1970) çocukların, ilgi çekici temel biçimlerin resimlerini yaptıklarını savunmuştur. Bunu doğrulamak için daireler, çaprazlar gibi basit formların her yerden ve her kültürel geçmişten gelen çocukların resimlerinde yer aldığını öne sürer. Kellogg tarafından öne sürülen bir diğer görüş de doğuştan gelen ve evrensel olan bir 'görsel düzenin' varlığıdır.

Rhoda Kellogg ocuğun sanatsal gelişimini üç temel dönem doğrultusunda incelemektedir:

- Anlamsız, basit karalamalar dönemi (Basic Scribbles)
- Belirgin şekiller dönemi (Placement Patterns)
- Anlamli şekiller dönemi (Diagrams)

Genellikle iki yaşına doğru anlamsız karalamaların yerini, üzerinde çalışılan kâğıdın sınırlarıyla orantılı belirgin şekiller alır. Üç yaşında ise çocuklar daire, üçgen ve diğer şekilleri içeren resimleri çizmeye başlarlar.

Basit karalamalar, belirgin şekiller ve anlamli resimlerin oluşumu çocuğun biçime ilişkin algısının geliştiğini ortaya koyarlar. Çocuğun belirgin şekli oluştururken dairesel çizgilere yer vermesi, resmin merkezini belirlemesi biçim algısının geliştiğini gösterir. Dairesel çizgiler, anlamli şekil tasarımlarının gerçekleşmesini sağlarlar.

Çok küçük çocukların karalamalarında yer alan bazı şekillerin daha sonraki evrelerde görülmediği dikkati çekmektedir. Buna örnek olarak W.Kâhle in belirttiği gibi simetrik ve basit olma özelliğini taşıyan baklava biçimindeki şekilleri gösterebiliriz.

D.O.Hebb, çocukların oluşturdukları şekillerin parçalarına ilişkin bir açıklama getirmemesine karşın, bütünü, şekle ilişkin algıyı yansıttığını ileri sürmektedir. Hebb, parça ve bütünü farklı zihinsel süreçler tarafından algılandığını belirtmektedir. Bütünü görebilme doğuştan gelen bir yetenektir. Parçaların değerlendirilebilmesi ise göz ve beynin ortak etkinlikleri ile açıklanmaktadır. Çocuklar oval, üçgen gibi şekillerin ana hatlarını çizmeden önce alan içinde basit karalamalardan oluşan çeşitli çizgilere yer verir.

Kellogg'a göre çocukların basit karalamalara, başka bir deyişle belirgin çizgilere ilişkin çalışmaları 2 yaşlarına doğru başlar. 2-3 yaşlarında ise belirgin şekillerin oluştuğu görülür. 3-4 yaşlarında anlamli şekiller (diyagramlar) ortaya çıkar. 4 yaşına doğru çocuklar insan, hayvan, bina vb. resimlerini çizerek yeni bir aşamaya ulaşırlar. Ancak hangi aşamada olurlarsa olsunlar çocukların çalışmalarında belirgin şekilleri oluşturdukları ve bulundukları devreye ilişkin

izgilere yer verdikleri görülür. Çocuğun sanat anlayışı geliştikçe oluşan yeni çizgilerin yanı sıra, erken dönemlerde görülen özellikler de varlıklarını s rd r rl r.

Anlamlı şekiller (diyagramlar) dikdörtgen, kare, oval, daire, daire içinde çapraz (greek cross) gibi geometrik desenlerden oluşurlar ve genellikle kesintisiz çizgilerle ifade edilirler. Basit karalamalar ve belirgin şekiller ile anlamlı şekiller arasındaki en önemli fark şudur: Basit karalamalar ve belirgin şekiller kendiliğinden, anlamlı şekiller ise üzerlerinde düşünüldükten sonra ortaya çıkarlar.

Anlamlı şekiller, "Bileşimler" ve "Kümeler" olarak gelişimlerini s rd r rl r.

Bileşimler: İki şekilden oluşan çalışmalardır ( rneğin dikdörtgenin içine ya da dışına çizilen daire vb.). Araştırmalar bazı bileşimlerin çocuklar tarafından daha sık oluşturulduğunu ortaya koymaktadır ( rneğin daire içinde çapraz (greek cross) ile oval veya dikdörtgen şekiller vb.).  ocuk, kendi kendine sürdürdüğü resim faaliyetlerinde görsel ve mantıksal bir sistem oluşturur. Bu sistemi resim materyalinin kullanılmasına ilişkin sınırlama ve zorlamanın söz konusu olmadığı durumlarda gerçekleştirir.

Kümeler:   yada daha fazla şekilden oluşan çalışmalardır.  -dört yaşlarında çocuklar karmaşık ve sonsuz sayıda kümeleri geliştirmeye başlarlar. Çizimlerde kendine özgü, kişisel bir stilin oluşmaya başladığı dikkati çeker. Anne baba veya  ğretmen bir resmin sahibini diğerinden kolaylıkla ayırt edebilir.  ocuk alışmaları sırasında, kaslarını ve dikkatini kullanarak değişik şekiller oluşturabileceği gerçeğine ulaşır. Kas koordinasyonunun ürünü olarak ortaya çıkan resimleri, bir yetişkinin el yazısı gibi kolaylıkla tanımak mümkündür. Oysa ocuğun daha önceki dönemlerde gerçekleştirdiği çalışmaları, bir diğer çocuğun çizdiği resimlerden ayırt edebilmek olanaksızdır.

Anlamlı şekiller aşamasında 'mandala', 'güneş' ve 'radyal' olarak nitelendirilen orantılı ve dengeli çizgilerin oluştuğu görülür. Bu çizgilerin neyi ifade ettiklerini kısaca şu şekilde açıklamak mümkündür.

Mandala: Sanskritçe 'daire' anlamına gelmektedir. Doğu felsefesinde 'mandala' evrenin sembolü olarak kabul edilir. Jung psikolojisinde ise insan ruhu ile aklın birliğini temsil eder. Çocuklar tarafından yapılan 'mandala'lar ise 'greek cross' (daire içinde çaprazlarla bölünen dairelerden oluşmaktadır. 'Mandala' çocuğun sanatsal faaliyetlerinde soyuttan-somuta (güneş, insan resimleri vb.) geçişin ifadesidir ve yetişkin ile çocuk sanatı arasında köprü vazifesi görmektedir.

Güneş: Basit bir şekilden oluşan güneş resmi ancak 3 yaş dolaylarında çocuk tarafından çizilebilir. Çocuk önce çeşitli çizgi ve işaretlerden oluşan oval güneşler çizer, dört yaşlarına doğru eklediği yüz, kol ve bacaklar gibi ayrıntılarla güneş insanı oluşturmaya başlar. 'Mandala' ve 'güneş' çocuğun ilk insan resmini gerçekleştirmesinde birer dürtü, uyarıcı olma işlevini görürler (Yavuzer, 1992: 29).

Radyal (merkezden yayılan çizgiler): 'Radyal' merkez olarak kabul edilen bir noktadan ya da alandan yayılan çizgiler olarak nitelendirilir. Sağ elini kullanan bir çocuk, sağ dirseğini kaldırarak, resim kâğıdının sol köşesine doğru 'radyal' şekiller çizer. Kâğıdın sağ tarafına benzer şekilleri çizerken dirseğini vücuduna doğru yaklaştırır.

Desmond Morris, *Biology Of Art* (1962; Sanatın Biyolojisi), adlı eserinde şempanzelerin de fırça ile boyama faaliyetleri sırasında aynı hareketleri yaptıklarını ileri sürmektedir. Ancak şempanzeler tümüyle 'radyal' şekli çizemezler. Yaptıkları çizimler, göz kontrolünü gerçekleştirebildiklerini ve 'denge' unsuruna yer verdiklerini ortaya koymaktadır. Şempanzeler estetik görüntüleri anımsayıp, kullanamadıkları için, çocuklarda gözlemlenen sanatsal gelişimi gerçekleştiremezler. Morris ve Rensch'in çalışmaları (1965) tüm primatların doğuştan dengeli çizgiler oluşturma özelliğine sahip olduklarını ortaya çıkarmaktadır. Çocuğun gerçekleştirdiği ilk insan resminde de 'oran' ve 'biçimin' yanı sıra dengeli çizgilerin yer aldığı dikkati çekmektedir (Yavuzer, 1992: 29).

3.2.4. Sembolik Yaklaşımlar

Çizimin algının kaydedilmesi süreci olduğunu, ancak algının, retinal görüntünün bir kopyası olmadığının bilinmesi gerektiğini ileri süren Gibson'a (1979) göre resim konusundaki görüşler birbirini tutmamaktadır. Resim, en basit tanımıyla düz bir yüzey üzerindeki bir seri işaretler topluluğudur. Resmin açıklanmasında ortaya çıkan sorunlar, bu işaretlerin başka başka şeyleri temsil etmesinden ileri gelmektedir.

Çocuk, bazı çizimlerinde objenin kendisini değil, sembolik yansımaları resmetmektedir. O, yan yana çizdiği iki daireden biri için 'baş' diğeri için 'vücut' derken, aslında birbirinin eşi olan bu çizgilere iki ayrı anlam yüklemektedir.

Çocuğun realist olmaktan çok simgeselliğini vurgulayan Sully gibi Goodman'a göre de bazı çizimler tamamen simgeseldirler. Goodman (1976), bir resmi oluşturan işaretlerin dilde, semboller olarak yorumlandığı üzerinde durmuştur.

Şu açıktır ki, bir resmin bir objeyi ifade etmesi için, onu sembolize etmesi, temsil etmesi, ona işaret etmesi gerekir. Resim bir nesneye işaret eder ve daha çok o nesneyi anlamlandırır. Anlamlandırma, bir şeyin temsiline en önemli nüvesidir.

Resimler, nesnelerin simgelenmesinden başka düşüncelerin ve duyguların açıklanış şeklidir. Bu tür soyut kavramlar, doğrudan, gerçekçi biçimde anlaşılamaz ve hiçbir sembol bir düşünceyi, bir objenin bir resimde kopya edilişi gibi, tam anlamıyla, doğrudan ortaya koyamaz (Yavuzer, 1992: 30).

3.3. Bir İletişim Aracı Olarak Resim

Zihinsel gelişim evreleri ile sanatsal çalışmaları arasındaki bağ çocuğun bilişsel gelişimini sağlayacaktır. Duygularını, görüşlerini malzemeye aktırırken yeni deneyimlere girer. Bu yaşantı zenginliği nesneler arası ilişkileri kurmada ona kolaylıklar sağlar, böylece senteze ulaşmayı başarabilir ve yeni anlatım yolları arayışına girer. Çocuk resimlerini iletişim aracı olarak kullanır. Çocukların resimleri çevreyle olan ilişkilerini yansıtırken ilişki kurmalarını da

kolaylaştırır. Çocuk sanatsal faaliyetlerinde, bir araya getirdiği renkleri, nesneleri bir bölüme kadar akılcı bir biçimde yapmaktadır. Kalan bölümünde de sezgilerle hareket etmektedir. Örneğin, resimlerinde herhangi bir plan ve konu olmayıp, ilkelse bu tür resimler zihinsel yetersizliği olan çocukları temsil eder. Yaşıtları arasında üstün farklılıklar gösteriyor ve mantıksal bileşimler sağlıyorsa bu tür resimler üstün yetenekli çocukların resimleridir.

İmgelerin düşünmede rolü büyüktür. Algılarımızın çoğu imgelerden oluşur. İmgelem ve düşünme birbirinden bağımsız bir süreçtir.

Barlette göre düşünme:

1.İşaretlerin kullanılması (Görsel imgeler bu işaretlerin türünü oluşturur).

2.İşaretlerin belli kurallara uydurulması. Düşünme, niteliksel ve bağlantısal özelliklerine tepki gösterme yetikliği.

3.Düşünme, niteliksel ve bağlantı kurucu genel özelliklerin durumu da kullanılır.

İmgelerle düşünme yetisi, gerçek dışı olanı gerçek gibi görebilme yetisidir. İmgelemci düşünme ile biliş öncesi düşüncenin, sembol imgeler arasında yararlı bağlantılar kurar.

İmgelem, üretici ve yapıcı düşünmenin de etkisini artırır. Simgelerle, kavramlar ve mecazlarla, işlenecek malzeme arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine de yardımcı olan bir süreçtir. Birçok imgelerin yan yana konmasıyla beklenmedik değerler ve yepyeni imgeler elde edilir. İmgelem yaratıcı eylemin bir parçasıdır. Sanat etkinliğinde üretici yetiler ve imgesel yetiler birbirinden ayrılmazlar. Sanat etkinliğinde imgelem, nesnel algı tarafından denetlenir ve kendiside nesnel algıyı denetlerse, amaçsız, sıkıcı ve mekanik olmaktan kurtarır. İç görüntünün, içsel doğanın dışa vurulması, öznel gerekliğin nesnel bir yansımasıdır (Avabile, 2003: 215).

Projektif olarak resmin kullanımı, Kişilik Ölçütü için Karen Machover testi kullanılır. Başkalarıyla olan ilişkileri anlayabilmek için; Grup resimlerinden özellikle çocuğun grup içinde çocuğun kendini algılama ve diğer bireyleri algılama şeklini anlamak için yararlanılabilir (bir aile çiz testi). Grup değer

yargılarını anlamak için grup değerlerinin ölçümü kullanılabilir. Kişilere karşı tutumları hakkında bilgi alabilmek için, tutumlar anlamak testi kullanılabilir. Bu test ve teknikler arasında en yaygın olanlar; P. Goudenough'un “Adam çiz testi”, Karen Machover'in “Bir insan çiz testi”, Karl Koch'un “ağaç testi” ve “bir bahçe çiz testi” dir.

Yapılan resimlerde kağıdın tamamı kullanılmıyorsa ve küçük figürler hakimse güvensiz çocuğu anlatır. Çocuk resimde anne ve babaya aşırı yaklaşıyorsa ve kimliklerini zıt kullanıyorsa cinsel kimlik karmaşası içindedir. Anne, baba ve çocukların arasına çeşitli nesneler yerleştiriyorsa ailede iletişim kopukluğunu gösterir.

Vücudun organlarının çizilmemesi veya eksik bırakılması endişe duyulan, rahatsızlık hissedilen kısımları ifade eder. Yüksek binalar çocuktaki özlemleri ve gerginliğin yansıtılmasıdır. Evden çıkan yollar rehberliğe, yol gösterilmeye duyulan ihtiyacı anlatır. Kuş çizimleri özgürlüğü anlatır. İnsan figürlerinin azlığı veya yokluğu sosyal ilişkilerde kopukluğu gösterir. Ancak resmin değerlendirilmesine başlamadan önce çocuğun genel tutum ve davranışları, içinde yaşadığı psikolojik sosyo-kültürel ve ekonomik durum, ailesiyle, çevresiyle ilişkileri, ailede kaçınıcı çocuk olduğunu varsa davranış sorunları diğer önemli özellikleri ile birlikte göz önünde bulundurulmalıdır. Bir resimden yola çıkarak yapılan tanımlamalar doğru sonuç vermez. Diğer resimlerle birlikte genel bir değerlendirme yapılmalıdır.

Resimsel ifade ile çocuk kendini daha rahat anlatabilmektedir. Soyut kavramları algılaması kolaylaşır. Sözlü iletişim kurmakta güçlük çeken çocukları tanımada veya onları doğru bir rehber olmamızı sağlamaktadır.

Çocuk ilk önce ve özellikle kendi resmini çizer. Kendi vücudunu ve isteklerini şekillendirir. Gerçektende insan resmindeki bazı çizgiler, çocuğun fizik ve pişişim özelliklerini yansıtır.

Ölçüleri dengesiz, kağıdın bir köşesine sıkıştırılmış insan resmi, çocuğun aşağılık duygusu içinde olduğunu, ezilmişliğini belirtir. Bir kol veya bacağın eksikliği de gene aşağılık duygusu ve güvensizliğin belirtisidir. Çünkü eksik olan şey, dış dünyayla bağlantı kurmaya yarayan bir organdır.

Eller aynı zamanda sosyal ilişkilerin simgesidir. Baş kişiliğin entelektüel gücün ve iç güdülerin kontrol merkezidir. Çocuklar genellikle büyük bir baş çizerler. Ama çok büyük bir baş çizen çocukta “ben” aşırı bir gelişme göstermiştir. Gözler çocuğun iç dünyasını yansıtır. Paranoyak tipler gözlere sert bir anlam verir. Kendileriyle ilgilenilmesinden çok hoşlanan çocuklar ise, çok büyük gözler çizer. Küçük bir çocuğun dünyayı tanıması için gerekli olan el ve kollar, kişilik gelişmesini ve sosyal uyumu belirler. Yaşama sevincini yitirmiş olan çocuklar, genellikle bacakları çizmez. Oturan bir adam resmi yaparlar (Artut, 2002: 167).

Resimlerin ebatlarının yanı sıra kullanılan renklerin de düşünce ve iç dünyalarını yansıtmada etkilidir. Çocuk hangi rengi seviyorsa, resimlerde ağırlık o renge doğrudur. Her bir kişilik yapısının ifade tarzı farklıdır ve önemli olan renk denemelerinde, renk seçiminde nasıl daha verimli bir şekilde kullanılması gereklidir. “Lüscher Renk Testi” çalışmasında renklerle kişilik özelliklerinin bağlantılı olduğunu ortaya çıkarmıştır. Renk dilinin çözümlenmesi çocuğun iç dünyasını betimlemede en pratik yoldur. Kişiler renkler üzerinde kimi zaman olumlu tepki verirken kimi zaman olumsuz tepki verirken ve bazı renklere de tepkisiz davranıyorlar. Seçilen renklerle ve şekillerle birlikte özelliklerine bağlantılı olarak birer karakteri belirler. Renkler beynin sağ bölümü ile algılanır ve bu bölümle kişi kendisini içgüdüsel dışavurumunu ifade eder. Renk dilinin çözümlenmesinde; Kırmızı – sağlamlığı, turuncu – uysallığı, sarı – sağlam bir temeli, yeşil – uyum, mavi – fiziksel enerji, mor – bağıllık isteğini sembolize eder (Sun, 1994: 87).

3.4. Çocuk Resminin Özellikleri

3.4.1. Çocuk Resminde Realizm

Yapılan incelemeler çocuk resminde realist eğilimin egemen olduğunu göstermektedir. Köpeği tasmaıyla, atı koşarken, ördeği yüzerken, yaprağı düşerken çizmeyi yeğleyen çocuk realite detaylarına titiz bir şekilde bağlı olduğunu dile getirmektedir. Çocuğun bu realist amacı onu zaman zaman objelerin önemsiz detaylarını bile çizmeye yöneltir.

Çocuğun resmi öz bakımından realist olsa bile, çizgilerinde realizme zıt iki eğilim görülür. Bunlar; şematizm ve idealizmdir. Şematizm, objenin nitelik ve nicelik detaylarını koruyarak basite indirgeyen bir çizim şeklidir. Birçok çocuk, resimlerini bu şekilde oluşturur. İdealizm ise objenin dış karakterlerini zenginleştirmeye dayanır. Yansıtılan nesnenin, olağanüstü çizgiler katılarak ya da dekoratif renklendirme uygulanarak görünümü değiştirilir, çocukça deyimle güzelleştirilir. Lokomotifin önüne kırmızı bir fener çizen çocuk, bu figürü ilave etmesinin nedeninin resmi güzelleştirmek olduğunu söyler.

3.4.2. Çocuk Resminde Tekrar ve Simetri

Çocuk resminin özelliklerine bakıldığında şekillerin renklere oranla daha önemli olduğu dikkati çeker. Bir resmi meydana getiren şekillendirmeler eşyayı en basit biçimde şematize etmeyi amaçlamaktadır.

Simetriye çocuk resminde sık rastlanır. Çocuk, güneşi, çiçeği, elleri resmederken simetri ilkelerine uymaya özen gösterir.

Müzikal ritim ve danslarda nasıl tekrar varsa, çocuk resminde de önceleri anlamsız olan birtakım figürlerin, daha sonraları ise anlamlı motiflerin tekrarı dikkatimizi çeker.

3.4.3. Çocuk Resminde Orantı

Çocuk resminde orantıyı iki ayrı durumda ele alabiliriz. Bunlardan ilki bir nesneyi oluşturan elemanlar arasındaki büyüklük orantılarıdır. Çocuk, bu farklı imanların büyüklükleri hakkında yapısal bilgiye sahiptir ve bu bilgisini oldukça doğru bir şekilde kâğıda aktarabilir. İkinci durumda ele alınan, farklı nesneler arasındaki orantıdır. Burada orantının hem gerçek büyüklüğe hem de nesneler arasındaki mesafeye bağlantılı olarak değişmesi gerekir. Oysa çocuk resimlerinde mesafe ile değişen orantıların kâğıda yansıtılması ender görünür. Genelde çocuk, çizdiği resimlerde arka planda görülen şekilleri küçültmeyi düşünmez.

Çocukların nesneler arasındaki gerçek büyüklükleri kâğıda doğru olarak aktarabilmeleri ise pek çok faktör tarafından etkilenmektedir: Örneğin nesnenin çocuk için önemi, resmi yapılandırma sürecini değiştirebilir, nesnenin büyüklüğünü önemli ölçüde gerçek boyutundan saptırabilir.

Bu faktörlerin ağır basmadığı durumlarda ise, nesnenin büyüklüğü, farklı ölçülerdeki nesneleri ayırt edilebilir çizimlerini başarmak için çocuklara kolaylık sağlamaktadır. Çok nadiren tam ölçüleri resmetmelerine karşın, küçük çocuklar yine de doğru sıra içinde büyüklük hesaplaması yapabilmektedirler. Resimler şu tür kuralların üzerine kurulmuş görülmektedir: "Adam köpekten daha büyüktür" ve "ev adamdan daha büyüktür" gibi.

Görüldüğü üzere, 4 yaşından itibaren çocuklar kâğıt üzerinde belirli konuların büyüklükleri hakkında bilgi verme kapasitesine sahiptirler. Ancak, büyüklük o kadar göze çarpan bir unsur olmadığında ve diğer özellikler konuları ayırmak için hazır bir yol sunduklarında, konular arasında doğru sırada büyüklük hesaplaması olması ihtimali azalmaktadır.

Bu tür çizimlerde insan ve hayvanların boyları çoğunlukla evlerin kapılarından, hatta bazen damlardan bile daha yüksektir. Aynı şekilde çiçeklerin de bazen ağaçlardan bile büyük çizildiği, ister uzağa isterse yakına yerleştirilmiş olsunlar, kendi büyüklüklerini korudukları görülür.

Birçok karmaşık nesnenin yapısındaki çeşitli unsurların büyüklükleri görecelidir. Çocuklar bir insanın kollarını çizme durumuna geldiklerinde baş ve gövdenin göreceli büyüklüklerine karşı hassasiyet gösterirler. Bazı araştırmacılar, küçük çocukların kolları en büyük vücut parçasına yerleştirme eğiliminde olduklarını bulmuşlardır. Ayrıca resmin planlanmasındaki problemin ve diğer performans faktörlerinin çocukların insan figürü çizimlerindeki baş ve gövdenin göreceli büyüklüklerini etkilemekte olduğu bulunmuştur. Büyüklüğün ise sıklıkla konunun önemini yansıtmakta olduğu öne sürülmektedir.

Thomas ve Tsalimi (1988), çocukların gövdeye oranla başın ölçüsünü abartma eğilimlerinin bir planlama başarısızlığının sonucu olduğunu bulmuşlardır. Çocuklar, başı gövdeden önce çizmekteydiler ve şeklin geri kalanı

için yeterli yer bırakmamaktadırlar. Eğer çocuklara gövdeyi baştan önce çizmeleri söylenirse, çok küçük çocukların bile tam ölçülü resimler yaptıkları görülmüştür.

3.4.4. Çocuk Resminde Espri

Esprili çizgilerle resme oyun karakteri vermek, çocuk resminin özellikleri arasındadır. Bu yüzden çocuk, çiçeğe, güneşe bir insan yüzü yapar; evin bacasını çeşitli figürlerle süsler. Çocuğun mizah duygusundan doğan bazı şekilleri becerikli bir şekilde basitleştirme eğiliminde olduğu görülür.

Sezgici estetik yaklaşıma göre, çocuğun kendisini bir çeşit duygu sezgisiyle nesnenin yerine koyması ve kendi ile yaşantısı arasındaki uzaklık engelini kaldırması gereklidir. Bu süreç kendi kişiliğini başkasının kişiliğinde tasarlamak, böylece biçimlendirdiği imgelerle ilgili duygu ve düşüncelerini mecazlarda yansıtmaktır. Örneğin bir hayvan çizen çocuk, çoğu kez hayvanın yüzüne kendi yüz karakterini koymaktadır.

3.4.5. Kurallara Uygun Resim

Hochberg (1978) 'kurallara uygun biçim' deyimini bir nesnenin karakteristik özelliklerini en iyi sergileyen görünüş olarak tanımlamıştı. Freeman (1980) 'kurallara uygun resim' deyimini bir nesneyi kolayca tanımamızı sağlayan genel amaçlı resimler anlamında kullanmıştır. Örneğin bir evin ya da insanın 'kurallara uygun resmi' genellikle önden; bir araba ya da balığın ise yandan görünüşüdür. Bir nesnenin 'kurallara uygun görünüşü', onun için en iyi yapısal bilgiyi taşıyan görünüşüdür.

Freeman ve Lanikoun (1972) araştırmaları sonucunda şunu bulmuşlardır: Küçük çocuklar resimlerinde nesne hakkında, görüş alanının dışında da olsa tanımlayıcı bir özellik taşıyan yapısal bilgi sunmayı seçmektedirler (örneğin bir fincanın arkada kalmış ve görülmeyen sapı). Buna karşın büyük çocuklar nesnenin, tanımlayıcı bir özellik olsun veya olmasın, yalnızca görülebilir özelliklerini ele almışlar ve böylece 'bakışa özgü' bilgi sunmuşlardır. Çocukların

7 yaşına kadar 'bakışa özgü bilgiyi' kaybetmek pahasına, yapısal bilgiyi vermek eğiliminde oldukları birçok başka araştırmacı tarafından da ortaya konmuştur.

3.4.6. Çocuk Resminde Simgesellik

Küçük çocukların yaptığı ilk resimler sundukları konuları tanımlamaktan çok, bunlara işaret eden geleneksel simgeler olarak işlev görürler. Bu ilk resimler, anlatmak istedikleri şeylerin yapıları veya görünüşleri hakkında çok az bilgi taşırlar. Örneğin, küçük çocukların ilk köpek resimleri çoğunlukla insan resminin grafik formülünün çok az değişmiş uyarlamalarıdır.

Pek çok küçük çocuk resminin, geleneksel olarak simgesel bir karakter taşıdığı Barrett ve Light (1976)'ın çalışmasında açıkça görülmektedir. Bu çalışmada çocuklardan pek çok ayırıcı özelliği olan bir ev çizimleri istenmiştir: Kapısı görülmeyen, üst pencereleri aşağıdakilerden büyük olan, pencerelerinde perdeler olan bu modeli çizerken, 5 yaşındaki çocukların çoğu ayırıcı özellikleri resimlemede tamamen başarısız olmuşlar; bunun yerine bir kapı, iki yanında iki pencere olan cepheden görünüşlü birer standart şematik ev çizmişlerdir. Araştırmacılara göre küçük çocuklar genel çizimler yaparak işe başlarlar ve tek bir bireysel örnekten ziyade çizim konusunun ait olduğu türü anlatırlar. Bu basamak 'simgesel gerçekçilik' olarak tanımlanabilir. Genel çizimler de olsa olsa, resmin konusunun ait olduğu sınıfın özelliklerinin bir kısmı hakkında bilgi taşırlar.

3.4.7. Çocuk Resminde Tip

Çocuk, çizimlerinde her obje için bir tip oluşturur. Tipin oluşumunu etkileyen faktörler şunlardır:

- Durağanlık,
- Değişmezlik,
- Tipin korunması,
- Tipin değişimi.

İlk resimdeki formlardan başlayarak tipin korunması ilkesinin uygulandığı görülür ve çocuk doğaya ters olmasına ve dış uyarılara rağmen, gövdesiz insan resmi çizmeyi sürdürür. Tipin korunması fikri, çocuğun kendi tiplerine getirdiği değişikliklerle de çatışır: Önceleri rastlantısal ya da istemli çizilmiş ayrıntılar bu ayrıntının bütünle bağlantısı olsa bile, hemen kaybolur. Daha sonraları ilk tip ve yeni ayrıntı tipin seçimi arasında tereddüt göze çarpar. İlk tipin korunmasına primer koruma denir.

Rastlantısal koşullar ya da beceriksizlikler sonucu çocuğun resmindeki tiplerde değişiklikler olabilir ama genelde çocuk çizdiği tipi korur. Çocuk resmindeki bu değişiklikleri özür dilercesine belirtir. 2 çift gözlü yüz çizen çocuk, çizdiği fazla gözler için, bunları şimdi yaptım şeklinde bir açıklama da getirir.

Bazen tipte yapılan değişim başlangıçta yalnızca o resim için kabul görür ve daha sonraki resimlerde ortaya çıkmaz. Ancak en sonunda yenilik, eski tip korunarak onunla bağdaştırılır.

Burada karşımıza sekonder koruma çıkar. Bu, değişimle meydana gelen ikinci tipin korunmasıdır. Her ikisi birden korunur. İki tip birbiriyle yarış içine girer. Başta her ikisi (eski ve yeni) aynı sayıda resmedilirken git gide ikinci tip daha fazla sayıda resmedilir.

Çocuk, tipi koruma eylemini salt kendi resimleri için değil, başkasınıninkiler için de sürdürür. Çocuk birinden kendisi için resim çizmesini isteyince, çizenin de kendi tipine bağlı kalmasını ister. 3-6 yaşındaki bir kız çocuğu, ebeveyninin kendisinininkine benzer bir kurbağa çizmesi üzerine "bu kurbağa değil, bu senin yaptıkların gibi değil" açıklamasını getirir.

Ancak sekonder korumanın etkisi ile değişimler kabul görür. Yeni ayrıntıların eklenmesinde esas olan daha önceki resimlerde nelerin çizildiğidir. Örneğin, baş ve bacaklardan oluşan insan resmine kollar, daha sonra gövde, eller, ayaklar eklenir.

Tip değişimi salt yeni, gerçek objelerle karşılaşma sonucu ortaya çıkamaz. Diğer kişilerin çizdiği resimler de bunda etkili olabilir.

3.4.8. ocuk Resminde İçerik

Bir resimde sunulan bilgi üç faktörden etkilenmektedir: Çocukların resmin konusu hakkındaki bilgileri, onların bu bilginin hangi yönlerinin sunulmaya değer olduğuna ilişkin yorumları ve bu bilgiyi yansıtacak bir resim yapma kapasiteleri. Geçmişte bu son iki faktörün önemi ihmal edilmekteydi. Pek çok geleneksel kuramsal yaklaşım (Luguet, Piaget ve Inhelder, Harris) ocukların çizimlerinin onların kavramsal ve zihinsel gelişimlerini yansıttığını öne sürmüştü. Halbuki ocuklar çoğunlukla resimlerinin yansıttığından çok daha fazlasını bilmektedirler.

Örneğin Gardner, 6 yaşındaki kızının insan şekli çizerken nasıl kolları gövdenin ortasının dışına yatay biçimde yerleştirdiğini aktarır. Konuşma sırasında aslında kolların omuzdan çıktığını bildiğini söylemiş ve öyle yapması istendiğinde kolları doğru biçimde yerleştirebilmiştir. Ancak sonraki resimlerde yine kolları gövdenin ortasından dışına gelecek şekilde çizdiği eski seçimine dönmüş ve kolları bu şekilde çizmeyi daha çok sevdiğini söylemiştir! Kısaca yeni çalışmalar 'zihinsel gerçekçilik' basamağındaki küçük çocukların daha önceki çalışmalarda kabul edilenlerden çok daha fazlasını sunma kapasitesinde olduğunu göstermiştir.

Belirli bir bakış noktasından yapılan gözlemi yansıtan resimler, bakışa özgü bilgi (bakan kişi merkezli anlatım) içerirler. Çocukların resimlerini ele aldığımızda, bakışa özgü bilgi veren anlatımlar, tipik olarak yedi yaşından daha büyük çocuklar tarafından ortaya konurlar.

7 yaşından küçük çocuklar, resimlerinde değişmez biçimde nesne merkezli midirler yoksa bakışa özgü bilgi sunmaya teşvik edilebilirler mi? Bu ocukların yaptıkları resimlerde bakışa-özgü bilginin yokluğu, onların bilişsel olarak olgunlaşmamış olduklarının göstergesi olarak düşünülebilir (Piaget ve Inhelder; 1956). Ancak diğer taraftan, eğer bakışa özgü bilgi bilişsel yeteneğin

yokluğundan çok, ilginin yokluğunu yansıtıyorsa, çizim işinin bakış noktasını daha göze çarpıcı kılmak için yeniden yapılandırılması, küçük çocuklardan bakışa özgü resimler elde edilmesi için yeterli olabilecektir.

Uygun koşullar altında, 4 yaşındakilerin çizimlerinde bile bakışa özgü bilgi sunulduğu bulunmuştur. Bu yüzden, küçük çocukların serbest resimlerindeki bakışa özgü bilgi yokluğunun kavramsal bir sınırlılığın sonucu olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Bu bağlamda sanıldığığının aksine yetişkinlerin çoğunlukla resimlerinde görsel olarak daha az gerçekçi olduklarını hatırlatmakta da yarar vardır.

Çocuklar birden fazla yalıtılmış resim yapınca, konular arasındaki ilişkiler hakkında da bilgi sunma konusu gündeme gelir. Düzene özgü bilgi bir sahnedeki iki ya da daha fazla nesnenin uzaysal düzeni hakkındaki bilgidir.

Çocuklar genellikle iki nesnenin ilişkisini ayrıntılı olarak kâğıt üzerinde planlarken, kâğıda yan yana çizerler. Bir şeyi diğerinin arkasına çizmek çocuğun temsil etme becerisini kontrol etme imkânı verir. Burada problem, üçüncü boyutun (derinlik boyutunun) iki boyutlu kâğıda doğrudan ve kolay bir şekilde yansıtılamamasıdır.

7 yaşından küçük çocukların nesne merkezli çizimler yapma niyetlerini ve büyük çocukların bakan kişi merkezli çizim yapma eğilimlerini kabul edince, bu eğilimlerin kaynağını merak etmeye başlıyoruz. Bu soruya verilmiş hiçbir hazır cevabımız olmamakla birlikte Arnheim'ın da (1956) belirttiği gibi ilerlemenin gelişimsel bir temeli vardır ve algılarında olduğu gibi resimlerinde de çocuklar nesnelerin genel yapısıyla başlayıp, sonradan nesnenin belirli bir bakış açısından görünüşünün farkına varırlar. Hagen gibi (1985) bazı otoriteler, kültürel etkilerin de işe karıştığını öne sürmektedirler (Yavuzer, 1992: 72-81).

3.5. Çocuğun Çizgisel Gelişim Aşamaları

Çocuğun bedensel ve zihinsel faaliyetlerine paralel olarak sanat faaliyetlerinde de bir değişim meydana gelir. Çocuğun ilk zamanlarda yaptığı anlamsız karalamalar giderek bir sanat evresine dönüşür ve ergenlik dönemine

kadar devam eder. Çocuğun çizimlerindeki ayrıntı miktarının yaşa ve bilişsel gelişime bağlı olarak arttığı bulunmuştur. 1990 yılında Brown ve 2001 yılında da Cox ve arkadaşlarının yaptıkları araştırmalarda; çocuklara bir insan resmi çizdirdiklerinde yaşça büyük olan çocuklar ve kızlar, yaşça küçük olanlara ve erkeklere göre daha fazla ayrıntı kullandıklarını tespit etmişlerdir (Kındap, 2005: 28).

Lowenfeld sanatsal gelişim evrelerinin birbiriyle örtüşeceğini, bütün öğrencilerin “sanatsal yeteneğin doğal olarak oluşması” yönünde bir gelişim göstereceklerini varsaymaktadır. Bu doğrultuda çocuğun sanatsal gelişimini 5 evrede ele almıştır (Alakuş, 2004: 35).

3.5.1. Karalama Evresi (2-4 Yaş)

Çocuklar çizmeye bazı eğitim araştırmacılarının ve kişilerin “karalama” olarak nitelendirdikleri bir tarzla başlarlar. Bu dönem henüz gözlerin ve ellerin birbirine tam olarak uyum sağlamadığı, çizimlerin herhangi özel bir nesneye ya da fikre yönelmediği, çizimin çocuk tarafından isimlendirilmediği ve çizim konusunun öğretmenler ya da aileler tarafından tanımlanmadığı bir dönemdir. Bu dönem kassal eşgüdümün geliştiği ve çocukların el ve göz etkinliklerini uyumlu hale getirmeye çalıştığı bir zamandır (Collado, 1999: 5). Her çocuk çevresini farklı şekillerde yorumlar. Farklı kültür ve yetişme koşulları, çevre koşulları, bireysel farklılıklar çocuğun resimlerinde de farklılığa neden olur. Ancak bu farklılıklar karalama evresinden sonra görülür. Karalama evresinde çocuğun çizgisel özellikleri tüm dünyada benzer özellikler gösterir (Artut, 2004: 223).

Çocuk kalemle rastlantısal olarak bulduğu ilk çizgiyi çizmeyi başarmasıyla bu eylemi tam bir beceriye dönüştürene kadar tekrarlar. Zamanla el kasları gelişen çocuk dikey çizgilerden yatay çizgilere, sonra da eğrilere geçecektir. Bu evrelerden sonra çocuk döndürme (rotation) hareketiyle yuvarlaklar, spiraller çizecektir. Çocuğun bu dönemde tamamen rastlantı sonucu verdiği anlamla resim arasında hiçbir ilişki yoktur. Bu nedenle Luquet bu evreye “rastlantısal gerçekçilik” adını vermiştir. Çocuk sosyal çevrenin de

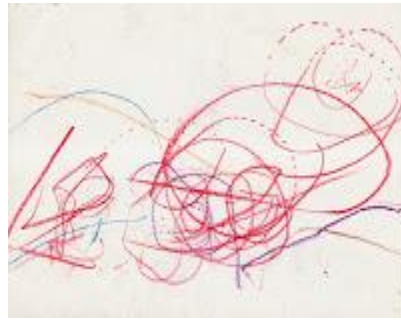
etkisiyle her şeyin bir adının olması gerektiğini hissetmekle beraber henüz bu yaşlarda şekil-anlam beraberliğini başarabilecek duruma gelmemiştir (Samurçay, 2006: 26).

Kellogg 1969 yılındaki çalışmasında; iki ile üç yaş arasındaki çocukların karalamalarını analiz ederek 20 temel karalamaya ulaştı. Daha sonra Golomb 1981 ve 1990 yıllarında, Kellogg'un saptamalarını eğriler ve daireler ile paralel çizgiler olmak üzere ikiye indirmiştir (Malchiodi, 1998: 111).

Bu evre boyunca yapılan karalamalar ve işaretler gelişimsel bir noktaya işaret eder. Çünkü çocuklar kağıt üzerindeki işaretlerini etraflarındaki dünyaya bağlayabilmektedirler. Bu yaşta çocuğun yaptığı resimler yetişkinler için bir anlam ifade etmese de çocuk, resmi üzerine konuşabilir (Malchiodi, 1998: 115).

Çizgi

Karalama dönemi 2-4 yaş arasını kapsar. Küçük kas gelişimine paralel olarak çocuk, çizimlerini denetim altına almaya başlar. Kellogg 1969 yılındaki çalışmasında; 1,5 - 2 yaş arasındaki çocukların ilk başlarda yaptıkları anlamsız karalamaların daha sonra düzenli şekiller haline gelerek ve aşamalı bir şekilde ayrıt edilebilir şekillere dönüşüp, sonra da ilk simgesel çizimlerin 3-4 yaşlarında çeşitli karmaşık şekillere dönüştüğünü ifade etmiştir (Artut, 2004: 225). “Hem Luquet hem de Piaget ilk dönem karalamalarını yalnızca oyun ve alıştırma olarak görmüşlerdir” (Yavuzer, 1992: 32).

Resim 3.1. Çizgi

Resim 3.2. Çizgi

Giderek kaslarını kontrol altına almaya başladıkça eline aldığı kalemi doğru tutmayı başarır. Üç yaşın sonlarında karalamalar amaçsız ve denetimsiz olmaktan çıkar ve Kellogg'un ‘anlamlı şekiller dönemi’ dediği evrede bilinçli

izgilere dönüşmeye başlar.

Renk

Çocuk eline kalemi eline ilk aldığı yani karalamalar yaptığı yıllarda belirli bir renk seçimi yoktur. Renkleri kullanmada son derece özgür davranır. Bu yaşlarda çocukların çizdiklerine baktığımızda renkler parlak ve nesnelerin gerçek renklerinden uzak olduğunu görürüz. Resimlerindeki nesnelerin renkleri gerçekte olduğu gibi değil, kendi istediği gibidir. Genellikle canlı ve parlak renkleri kullanmayı tercih ederler.

Resim 3. 3. Renk

Mekân Algısı ve Perspektif

(1992) anlamsız karalamalar döneminde hesaplayamadığı kâğıdın sınırlarını belirgin şekiller çizdiği dönemde dikkate almaya başlasa ve kâğıdın sınırlarıyla orantılı şekiller çizse de gene ‘Karalama Dönemi’nde mekân kavramı oluşmuştur diyemeyiz. Kâğıt üzerinde boşlukta uçuşurcasına dağınık çizgiler çizen çocukların mekânı algılamaya başladığını belirten ilk ipuçları ancak 4 yaşlarında görünür.

Orantı

Karalama yapan 2-3 yaş arası çocuklarındaki çizgiler gelişigüzel karalamalardan 4 yaşına doğru anlamı belirgin çizgilere dönüşmeye başlasa da gene de çizgileri belli bir nesneyi belirleyen çizgisel anlatımdan yoksundur.

3.5.2. Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)

Bu dönem işlem öncesi dönemin bir parçasıdır. Çocukta artık sembolik düşünce, bağlantıları görme ve sınıflandırma ve sayıları anlama yeteneği yavaş yavaş artmaktadır. Bu dönemde çocuk artık kendini çevrenin bir parçası olarak görmeye başlar. Çevresindeki nesne ve insanlarla özdeşim kurmaya başlar. Lowenfeld'e göre bu dönemde çocuk resim yapma, düşünme ve gerçek arasındaki ilişkileri keşfetmeye başlar (Malchiodi, 1998: 121–123).

6 yaşına gelen çocukların resimleri giderek konulu olmaya başlar. Bu dönemde insan figürü yapmayı çok severler (Yavuzer, 1992: 41-42). Kendilerinin ve ailelerinin resimlerini yapmak en sevdikleri konulardır (Malchiodi, 2005: 123). Yaptığı resmin türüne göre öğeler koyarlar. Öznel bir görüşe sahip olan çocuğun resimlerinde hiçbir kısıtlama yoktur. Tamamen duyguları ve hayalleriyle hareket eder. İçinden geldiği gibi resim yapar. Bu nedenle figürler şematiktir. Vücut oranları gerçeği yansıtmaz. Resimlerinde perspektife rastlanmaz (Yavuzer, 1992: 41).

Objeleri büyüklük ve küçüklüklerine aldırmandan sayfanın her yerine yerleştirebilirler (Malchiodi, 1998: 123).

Altıncı yaştan itibaren sanatsal becerileri gelişmeye başlar. Bunun belirtisi gerçek şemaların gelişmesidir. Örneğin bir insan figüründe genelde dairesel baş, şekilli saçlar, kolları ve bacakları çizer. Kahverengi gövdeli, yeşil yapraklı ağaçlar, kağıdın köşesine sarı bir güneş, sivri çatılı bir ev çoğunda standarttır. Resimlerinde yer çizgisi vardır. Bu çizgi ya kağıdın alt kısmına çizilir veya kağıdın alt kenarı yer çizgisi olarak kullanılır. Resimlerde gök çizgisi de olabilir. Genellikle mavi bir şerit şeklinde boyarlar. Derinlik kavramı yoktur. Örneğin masa çizerken masanın basit yandan görünüşünü çizer. Arabanın 4 tekerleğini, sandalyenin 4 bacağını çizebilir (Malchiodi, 1998: 127-129).

Çocuk yaptığı bir şeyin önemini vurgulamak istediğinde boyutlarında değişiklik yapabilir. Örneğin kendini bir evden daha büyük çizebilir ya da dişlerini fırçalamayı anlatacaksa olduğundan daha büyük dişler yaparak konuyu anlatabilir. Konu ile ilgili önemsiz ayrıntıları atlayabilir (Malchiodi, 1998: 130).

Çocuğun sanatsal gelişimini inceleyen araştırmacılar bu dönemin çocukların “resimle anlatımlarının altın çağı”nı temsil ettiğini çocukların çok üretici olduğunu ve bazı yönlerden modern ressamların resimlerini andırdığını tespit etmişlerdir (Malchiodi, 1998: 130).

Çizgi

Karalama dönemi dediğimiz 2-4 yaşlarında çocuğun yaptığı düz çizgi karalamaları şema öncesi dönemde giderek insan figürüne dönüşmeye başlar. Çizgiler anlam kazanır. Önceleri düz çizgilerle insan kolu, bacağı, gövdesi; yuvarlak çizgilerle baş, yüz yapan çocuk kendine göre bir insan şeması çizmeye çalışmaktadır. Bu yüzden bir gün çizmiş olduğu insan resmini ertesi gün bambaşka çizer (Kehnemuyi, 1977: 13). 5 yaşında çocuk insan figürü çizerken baş, baştan çıkan kollar ve bacaklar yaparken bazı organları daha büyük çizebilir, parmaksız eller çizebilir. Altıncı yaşa yaklaştıkça hem kalem kontrolü gelişir hem de figürlere boyun, parmaklar, kulaklar ve gözbebeği gibi ayrıntılar eklenir (Yavuzer, 1992: 42).

Saydam (Röntgen) Resim

Bu yaşta çocuk resimlerinde saydamlık özelliği görülür. Röntgen resim de denir. Bu özelliğe 5-7 yaşları arasındaki çocukların çizimlerinde rastlanır. Bu özellikte çocuk, bir objenin içinde veya arkasında olan, bakıldığında görünmesi mümkün olmayan eşyaları görüyormuş gibi çizer. Örneğin; bir ev çizer, evin içinde insanları, eşyaları çizer. Yani evi saydamlaştırır (Yavuzer, 1992: 46).

Resim 3.4. Saydam Resim

Resim 3.5. Saydam Resim

Farklı Bakış Açıları

Altıncı yaştan itibaren sanatsal becerileri gelişmeye başlar. Bunun belirtisi gerçek şemaların gelişmesidir. Örneğin bir insan figüründe genelde dairesel baş, şekilli saçlar, kolları ve bacakları çizer. Kahverengi gövdeli, yeşil yapraklı ağaçlar, kağıdın köşesine sarı bir güneş, sivri çatılı bir ev çoğunda standarttır. Resimlerinde yer çizgisi vardır. Bu çizgi ya kağıdın alt kısmına çizilir veya kağıdın alt kenarı yer çizgisi olarak kullanılır. Resimlerde gök çizgisi de olabilir. Genellikle mavi bir şerit şeklinde boyarlar. Derinlik kavramı yoktur. Örneğin masa çizerken masanın basit yandan görünüşünü çizer. Arabanın 4 tekerleğini, sandalyenin 4 bacağına çizebilir (Malchiodi, 1998: 127-129).

Gördüklerinden çok düşündüklerini çizen şema öncesi dönem çocukları, düşüncelerini kâğıda aktarırken birden çok bakış açısından yararlanırlar. Örneğin, hem kuş bakışı hem de karşıdan bakışla çizilen bir masanın üst kısmı kuşbakışı çizilirken, masanın bacakları karşıdan bakış açısıyla çizilmiş olur.

Resim 3.6. Farklı Bakış Açıları

Renk

Resimleri, yalnızca çizgilerden oluşmaz, çizgilerin oluşturduğu biçimlerin iç kısımlarını da boyayarak yüzeyi renkle kapatabilirler. Renkler gene canlı ve özgür kullanılsada biraz gerçek nesnelerin renklerine bağlı kalınmaya başlanır. Her zaman gördüğü, aşina olduğu nesneleri gerçek renklerine sadık kalarak kullanır. Örneğin ağacın gövdesini kahverengiye, yapraklarını ve çimenleri yeşile, evin çatısını kırmızıya boyar. Ama kendi çevresinden uzak olan cisimlerde yine hayal gücünü kullanır ve renk tercihinde serbest davranabilir.

Resim 3.7. Renk

Resim 3.8. Renk

Mekân Algısı ve Perspektif

Çocuklarda bir önceki döneme (2-4 yaş karalama dönemi) göre mekan kavramı oluşmaya başlar. Daha önce çizdiği nesne ya da figür bir zemine oturmazken, çevresinde gördüğü her şeyin havada uçmadığını, bir yere bastığını algılamasıyla mekânı keşfeder. Bu mekân genellikle şema öncesinin dönemin başlarında kâğıdın alt kenarıdır. Çocuğun yapmak istediği her şey, yer çizgisi olarak kabul ettiği alt kenara sıralanır. Daha sonraları ise mekân, kâğıdı yatay olarak baştan sona geçen bir çizgi olur. Bu kez de her şey bu çizgi üzerine dizilmiştir.

Resim 3.9. Mekân Algısı ve Perspektif

Resim 3.10. Mekân Algısı ve Perspektif

Kağıt yüzeyini planlı doldurma girişimleri 5-6 yaş civarında başlar. Nesnelerin görünmeyen yanları da gösterilerek yüzeye yapışmış gibi çizilir. Bu dönem çocukların mekân algılarında nesneler, üzerinde bulundukları düzleme dik olarak yer alırlar. 5-7 yaş arasındaki çocuklar, yuvarlak bir tepeye ev yada ağaç resmi çizerken, evi ve ağacı yer çekimine göre değil, tepenin merkezine dikey olarak çizerler.

Resim 3.11. Mekân Algısı ve Perspektif

Resim 3.12. Mekân Algısı ve Perspektif

Orantı

4 – 5 yaşındaki bir çocuk, artık başa gövdeyi de ekleyerek insan figürünü çizerken başı, gövdeye oranla daha büyük çizebilir. Zamanla başın gövdeye göre daha orantılı hale geldiği görülür.

Resim 3.13. Orantı

Resim 3.14. Orantı

Önem verdikleri kişiler ya da nesneler, gerçekte ne olursa olsun her zaman büyük çizilir. Boy hiyerarşisi özelliği, çocukların önemsedikleri, sevdiği ve değer verdiği varlıkların, diğerlerine göre daha büyük ve resim yüzeyinin merkezi bir yerinde etkin bir biçimde ele alınması olarak tanımlanabilir.

3.5.3. Şematik Devir (7-9 Yaş)

Luquet bu evreyi "görsel gerçeklik" olarak tanımlar. Çocuk giderek insan ve çevresi hakkında bir görüşe sahip olur. İnsan figürü seçimlerinde belirli sembolleri kullanmaya başlar. Bedenin parçalarını kendi ilgisine dayanarak betimler (Yavuzer, 1992: 57).

Birçok denemeden sonra çocuk artık kendine göre bir insan şeması oluşturmuştur. Bu nedenle bir sınıfta farklı insan resimleriyle karşılaşabiliriz. Bu evrede vücudun çocuk için önemli olan parçaları abartılır. Önemsiz olan parçalar ise hiç çizilmeyebilir. Figürlerinde cinsiyet faktöründen kaynaklanan farklılıkları görebiliriz (Kırıçoğlu, 1998: 69).

M. V. Cox 1992 yılındaki çalışmasında; 5-6 yaş çocukları mesafe bilgisini resme yansıtmak için nesnenin boyutlarını dikkate alırken, 7-8 yaşına geldiklerinde sayfanın üst ve alt kısımlarını da kullanmaya başladığını ileri

sürmüştür. Ayrıca 7 yaşla birlikte çocuklar uzaktaki nesneleri küçük, yakındakileri ise büyük çizebilmektedirler. Bununla beraber 1980 yılında Freeman; büyüklüğü göz önünde tutma 7 yaşında ortaya çıksa da gerçekçi çizimler üretmenin yaşa bağlı olarak yavaş bir gelişme gösterdiğini öne sürmüştür (Kındap, 2005: 27).

1987 yılında Golomb, 3-14 yaşları arasındaki çocuklarla yaptığı bir araştırmada çocukların, çizilen nesnelerle bir kompozisyon oluşturma ve anlam bütünlüğü sağlamadaki yeterliliğe 9 yaşında ulaştıkları ve bu yaştan sonra da çizimi planlamada bir gelişme olmadığını tespit etmiştir (Kındap, 2005: 27).

1984 yılında Ives yaptığı bir araştırmada; duyguları ifade etmek için kullanılan stratejilerin yaşa bağlı olarak değiştiğini görmüştür. 5-7 yaş arasında duygular somut bir biçimde ifade edilirken 9 yaşından itibaren çizimde kullanılan soyut ifadelerin sayısının arttığını belirtmiştir (Kındap, 2005: 31).

Çizgi

Çocukların bilişsel gelişimlerine paralel kavram gelişimlerindeki ilerleme, onların çizimlerine de yansır. Kavram biçimleri netlik kazandıkça çizimlerinde kullandıkları semboller şemalara dönüşmeye başlar. İlköğretime başlanılan yaşlarda çocukların gerçeği aradığı ve gerçekliği yaptıkları çalışmalara yansıtmak istedikleri görülür. Ancak yeterli derecede gelişmemiş küçük kaslarından (el, bilek, parmak gibi) dolayı gördüklerini aynı ifade etmekte fazla başarı sağlayamazlar

Renk

İlköğretime başladığında imgelerle düşünmekten uzaklaşıp gerçeğe yönelmeye başladığından nesnelerin gerçek renklerine sadık kalmaya özen gösterir. Resimlerinde kullandığı renkler, günlük yaşantısında gördüğü, olması gerektiğini bildiği nesne ve figürlere ait gerçek renklerdir. Örneğin şematik dönem çocuğu bir insanın yüzünü hiç yeşil yapmaz. Her zaman ten rengini kullanır. Ancak sevdikleri ve coşkularını ifade edebilecekleri renkleri de kullanmaktan kaçınmazlar.

Mekân Algısı ve Perspektif

M. V. Cox 1992 yılındaki çalışmasında; 5-6 yaş çocukları mesafe bilgisini resme yansıtmak için nesnenin boyutlarını dikkate alırken, 7-8 yaşına geldiklerinde sayfanın üst ve alt kısımlarını da kullanmaya başladığını ileri sürmüştür. Ayrıca 7 yaşla birlikte çocuklar uzaktaki nesneleri küçük, yakındakileri ise büyük çizebilmektedirler. Bununla beraber 1980 yılında Freeman; büyüklüğü göz önünde tutma 7 yaşında ortaya çıksa da gerçekçi çizimler üretmenin yaşa bağlı olarak yavaş bir gelişme gösterdiğini öne sürmüştür (Kındap, 2005: 27).

Bu yaşlarda çocuğun resminde mekansal ilişkilerde belli bir düzen vardır. Çocuk kendini çevrenin bir parçası olarak algılamaya başlar, bu da yer çizgisi ile kendini gösterir. Genellikle kağıdın alt tarafında bir yer çizgisi bulunur ve figürler bu yer çizgisinin üzerine yerleştirilir. Ayrıca gök çizgisi de bulunur. Gökyüzü kağıdın üst tarafına çizilen yatay bir çizgidir. Yer çizgisi ile gök çizgisi arasında kalan kısım hava diye adlandırılır. 5000 tane çocuk resmi üzerine yapılan çalışmada 3 yaş çocuklardan %1'i yer çizgisi çizmiştir. 6 yaş çocuklarından ise yer çizgisi çizmeyenlerin sayısı daha fazladır. 8 yaşındaki çocuklarda ise %96'sı yer çizgisi çizmiştir (Yavuzer, 1992: 58).

Çocukların çizimde hava boşluğu bırakmadan gökyüzünü ufuk çizgisine kadar boyamaya başlama gelişimini göstermeleri 8-10 yaşları arasında başlar (Kındap, 2005: 27).

Orantı

7 - 9 yaşları arasındaki ilköğretime başlayan çocuk artık nesneler arasındaki ilişkiyi doğru vermeye çabalar. Bunda bir önceki döneme göre başarı sağlasa da, yine de bu durum, yakın ve uzak nesneler arasındaki orantıya yansımaz. 9 yaşına doğru geometrik formlardan yararlanarak oluşturduğu figürlerine, gördüğünü görselleştirmenin yanı sıra, düşündüklerini de ekler. İmge ile gerçekliği bir arada kullanır.

3.5.4. Gerçekçilik Dönemi (9-12 Yaş)

Bu dönemde çocuk bedensel ve psikolojik gelişim açısından kritik bir dönemdedir. Resme gerçekçi bir anlayışla yaklaşırlar. Figürlerde vücut bölümleri arasında orantı vardır. Kız ve erkek çocukların resimlerinde farklılıklar görülür. Kızlar daha çok bebek resmi, elbiseler çizerken erkekler ise araba, uçak, vb. resimler çizer (MEB, 2001: 21).

Bu dönemde çocuğun yaptığı resimlerde yetişkinlere özgü gözleme dayanan ölçütlere rastlanır. Çocuk, yaptıklarını doğadaki ile karşılaştırır, gördüğünü aynen yapmak ister. Yapamadığı durumlarda umutsuzluğa düşebilir (MEB, 2002: 8).

Çizgi

Çocuk somut düşünme evresinden soyut düşünme evresine ilköğretim 6. sınıflarında geçmeye başlar. Bu durum kaybettiği imgelerle düşünme yeteneğini yeniden kazanmaya başladığını gösterir. Geometrik çizgilerden uzaklaştığı görülen çocuklar, artık çizgilerin özgünleştiği ve düşüncenin ifade biçimi olarak geri geldiği bir döneme doğru gidiyorlardır.

Renk

Betimledikleri dünyanın gerçekliğine körü körüne bağlı oldukları dönem 9 yaşından 12 yaşına dek uzun bir süreçtir. Bu süreç içinde renk kavramı gittikçe gelişir ve renkler resimlerinde anlam ve amaçlarına uygun şekilde yer alır.

Mekân Algısı ve Perspektif

9-12 yaşları arasındaki dönemlerinde Mekân duygusu bir önceki dönemden daha da gelişmiş olsa bile henüz üçüncü boyutu üretme becerisine tam sahip olunamamıştır. Buna rağmen yakında olanı büyük, uzakta olanı küçük çizerek perspektifin farkında olduklarının ipuçlarını verirler. Perspektifi anlamaları, mekânı boyut olarak algılamaları ile başlar. Mekân artık yer ve gök çizgisi değil, nesne ve figürlerin içinde bulundukları farklı bir boyuttur. Bu boyutta, yükseklik, derinlik, uzaklık, kısalık, öndelik gibi ilişkiler vardır.

Orantı

Araştırmacıların gerçeklik dönemi diye adlandırdıkları bu yaş dönemleri arasındaki çocuklar figür-nesne-mekân ilişkisindeki orantıları bilir fakat bunu küçük kas gelişimlerini tam olarak tamamlayamadıkları için uygulamakta biraz güçlük çekerler.

3.5.5. Doğalcılık Dönemi (12-14 Yaş)

Çoğu yetişkin bu evreye erişemez. Çünkü bir önceki evrede gerçeği olduğu gibi çizemediğini düşünerek cesareti kırılan çocuk resim yapayı zamanla terk eder. Ancak 13-14 yaşlarına geldiğinde resim yapmaya devam eden çocukların resimlerinde perspektifin tam ve etkin bir şekilde kullanıldığı görülür. Resimdeki ayrıntılar artar. Renk ve desene daha çok dikkat edilir. Soyut imgeler üretmeye başlarlar (Malciodi, 2005: 140).

Çizgi

Çizgilerinde her türlü ayrıntıya inebilen bu dönem çocuğu, resimlerinde hareketi çok rahatlıkla verebilir. Özellikle bu döneme kadar giysiyi bir aksesuar olarak kullanan çocuk, giysiyi artık hareketin bir göstergesi olarak kullanır. Bükülen kol, üzerindeki giysi kıvrımların aldığı şekille daha da belirgindir. Aynı zamanla ifade etmek istediği duyguyu da çizgileri aracılığı ile yansıtmaya yeteneğini gösterir.

Renk

12 yaşından 14 yaşına kadar ki dönemlerinde ise renkleri gerçekte olduğu gibi kullanmayı bilirler. Üreticilik bu yaştaki çocuklarda yeniden kazanılmıştır. Bu güdüselle bir üreticilik değil, eleştirel düşüncenin getirdiği bilinçli bir yaratıcılık olduğundan, tasarımlarında farklı renk düzenlemelerini deneyip uygulayabilir. Mantık döneminde olan bir çocuk, rengi betimlemek istediği duygu ve düşüncesinin aracı olarak da kullanabilir.

Mekân Algısı ve Perspektif

13-14 yaşlarında bulunan bir çocuk, iki boyutlu yüzeyde (kâğıt üstünde) mekânın üç boyutlu yönünü, uzak yakın (Perspektif) ilişkileri, nesnelerin boşluk içindeki yerlerini gerçeğe uygun olarak gösterebilmeyi başarır. Işık,

gölge ve rengi mekânı belirtme aracı olarak kullanma bilinç ve bilgisine sahiptirler.

Orantı

Çocuk iyi bir sanat eğitimcisinin yönlendirmesiyle artık nesne ve figürlerin hem kendi içinde hem de birbirleriyle olan orantılarını doğru biçimde çizebilir duruma gelmiştir.

Ayrıca her elemanı, resminde bir anlam ifade edecek biçimde mekânla ilişkilendirebilir. 14 yaşından sonra gerçeği olduğu gibi taklit edebilme yetileri nesne ve figürlerin kendi içindeki orantıları, bunların birbirleriyle ve mekân ile orantılarını gerçeğe uygun biçimde çalışmalarında yer alır. Bilinçli olarak orantılar üzerinde oynayarak değişik düzenlemeler tasarlayarak üretici düşüncelerini rahatlıkla ortaya koyabilirler. Duygu ve düşüncelerin anlatmak için farklı teknik ve yöntemlerden yararlanabilirler. Gerçek anlamda sanat eğitimi alabilecek durumdadırlar.

4. BÖLÜM

ÇOCUK ÇİZİMLERİNDE KONU VE DETAYLAR

4.1. Çocuk Resminde Renk

Okul öncesi dönemdeki çocuk 4-5 yaşlarına geldiğinde üç ana rengi tanımaya başlar. Çocuk önceleri renk ayrımı yapmadan, renkleri kararlaştırmadan resimlerinde kullanır. 4-5 yaşından sonra yavaş yavaş renkleri kullanmaya başlar (Yavuzer, 1992: 48).

Okul öncesi dönemde çocuğun kullandığı renklerin gerçekte bir bağlantısı yoktur (Kehnemuyi, 1977: 15). Çocuk hoşuna giden renkleri coşkuyla kullanır. Örneğin kırmızı bir güneş, mavi bir köpek, yeşil bir insan yapabilir. Çocuk çok sevdiği birinin resmini yapmak istediğinde, çok sevdiği rengi seçecektir. Çocukların kullandıkları renkler psikolojik anlamlar taşırlar. Bu anlamlar çocuktan çocuğa değişebilir. Bu nedenle kesin yargılara ulaşmaya çalışmak, renklerin anlamlarını çıkarmaya çalışmak zordur. Çocuk içinden gelen coşkuyla rengi kullandığı için özgür bırakılmalıdır. Mavi bir köpek

yaparken yanına gövdesi kahverengi, dalları yeşil boyanmış ağaçlar yapabilir.

Bu seçim tamamen bilinçsizdir. Resimlerinde hem dekoratif hem de realist renklendirme kullanırlar.

Kız çocukları renk seçimine erkek çocuklardan daha fazla önem vermektedir. Bazı çocuklar resimlerinde sarı, kırmızı, turuncu renkleri; bazıları mavi, yeşil gibi soğuk renkleri tercih etmektedir. Uzmanlar sıcak renkleri seçen çocukların sevecen, uyumlu, işbirlikçi; soğuk renkleri seçen çocukların iddiacı, huysuz ve uyumsuz davranışlar sergilediklerini belirtmektedirler. Sürekli soğuk renkleri seçen anaokulu çocukları duygularını bastırma ve gizleme eğilimi göstermektedirler. Yapılan araştırmalara göre kırmızı rengi çok fazla kullanan çocukların saldırgan ve iddiacı davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Doğal gelişim süreci içinde çocuğun renk seçiminin soğuk renklerden sıcak renklere doğru değişim gösterdiği görülür. Örneğin tuvalet eğitimi zamanında baskı gören çocukların resimlerinde kahverengi ve maviyi çok fazla kullandığı görülmüş, baskı ortadan kalktıktan sonra diğer renkleri kullanmaya başlamışlardır (Yavuzer, 1992: 48-53).

Çocukların resimlerinde kullandığı renk ile duygusal tepkileri arasında bir ilişki vardır. (Burkit, v. d., 2003: 445-455) yılında yaptığı bir araştırmada çocuklar hoş ve güzel figürlerde en çok tercih ettiği renkleri, çirkin, kötü figürlerde en az tercih ettikleri renkleri; tarafsız oldukları figürlerde ise orta değerdeki renkleri kullandıklarını, olumsuz, kötü karakterlerde en çok kullandıkları rengin ise siyah oldu ğunu belirtmiştir. Çocukların resimlerinde kullandıkları renklerin onların fiziksel özelliklerini de yansıtabilir. Perkins sağlıklı ve hasta çocuklarla yaptığı araştırmada ciddi ölümcül hastalığı olan çocukların resimlerinde hastalıklarının farkında olduklarının göstergesi çeşitli renklerin kullandıklarını tespit etmiştir. Hasta çocuklar tarafından en çok kullanılan renk siyahtır. Kırmızı renk hem sağlıklı hem hasta çocuklar tarafından kullanılmış fakat hasta çocuklar daha fazla kullanmıştır ve çoğunlukla kanla ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Malchioldi, 1998: 259).

Bach'a göre çocukların resimlerinde kullandığı renklerin belli anlamları vardır ama kullanılan rengin yoğunluğu da önemlidir. Yoğunluk rengin parlaklığını canlılığını ifade eder. Çocuk resimlerinde yeşil renk genel olarak büyüme ve gelişmeyi ifade etsede koyu yeşil mi açık yeşil mi olduğu da önemlidir. Yani her renk çocuğun yaptığı resimlerde nasıl kullanıldığına bağlı olarak çeşitli anlamlara gelebilir (Malchioldi, 1998: 262).

Bütün renkler üç ana renk olan kırmızı, mavi ve sarı renklerin değişik tonlarda karışımından meydana gelmektedir.

Ana renklerin aynı ölçüde ikişerli karışmasından meydana gelen renklere ara renk denir. Bunlar da turuncu, yeşil ve mor renklerdir:

Kırmızı + Sarı = Turuncu

Sarı + Mavi = Yeşil

Mavi + Kırmızı = Mor

Siyah ve beyaz renkler bu sınıflamanın dışındadır. Bir cisim güneş ışığında sıralanmış olan bütün renkleri yansıtmayıp yutuyorsa siyah, tümünü yansıtıyorsa beyaz görünmektedir. Mavi ile mor rengin arasındaki yedinci renk lacivert, mavinin bir tonu olduğu için sınıflamaya alınmamaktadır, bir renge siyah ya da beyaz katılırsa o rengin tonları elde edilir.

Örneğin maviye biraz siyah katılırsa mavinin koyu tonu, beyaz katılırsa mavinin açık tonu elde edilir. Bu durumda mavi renk olarak kalmış fakat tonları değişmiştir. Üç ana renk kendi aralarında değişik ölçülerde karıştırılırsa güneş ışığında bulunan altı rengin sayısız dereceleri elde edilir.

Renkler, şiddetlerine ve insanlar üzerindeki ruhsal etkilerine göre ikiye ayrılır.

4.1.1. Sıcak Renkler: Kırmızı, Sarı, Turuncu

Kırmızıda ateşin sıcaklığını, turuncuda güneş ışığının etkisini, sarıda ışık ve aydınlığı duyarız.

Bu renklerin havadaki titreşimleri kuvvetli olduğu için diğer renklere göre gözü daha önce etkiler. Çocukta renk anlayışı başladığı zaman kırmızıya bakıp ona atılması, ilkel toplulukların en çok önem verdiği renklerin sıcak renkler oluşu bundandır.

Nesnelerin ışık alan kısımlarında daha çok sıcak renkler hâkimdir. Bu renklerin ruhsal etkisi neşe, canlılık, harekettir.

4.1.2. Soğuk Renkler: Mor, Mavi, Yeşil

Sıcak renklere göre titreşimi az olan bu renkler, gözü ikinci derecede etkiler. Ruhsal etkisi hüznün, rahatlık ve durgunluk olan bu renkler, gölgeli kısımlarda daha çok yer alırlar. Çizimlerde ideal olan sıcak ve soğuk renklerin bir uyum ve ahenk içinde kullanılmasıdır. Sadece sıcak renklerin veya sadece soğuk renklerin kullanıldığı resimler güzel bir görüntü vermezler (Çankırlı,2011: 208).

4.1.3. Renlerin Psikolojik Anlamı ve Yorumu

Kırmızı: saldırganlık ve öfke ifade edebilir. Ayrıca çocuğun resimlerinde keskin ve sert hatlar görebilirsiniz. Kırmızı bir çok anlama gelebilir: enerji, nefret, bir problemin göstergesi, tehlike, fiziksel hastalık, aşk, vb. Kırmızı renk hayati önem taşıyan bir konunun, problemin, duyguların patlaması ya da tehlikenin sinyallerini verebilir, şiddetli bir hastalığı yansıtabilir (Furth, 2002: 98).

Pembe: Kırmızıdan daha az etkili bir ton olarak, geçmişte yaşanan bir problemin ya da hastalığın çözümünü çağırıştırabilir (Furth, 2002: 98). Pembe, en romantik ve en narin renktir. İnsanlar üzerinde sakinleştirici bir etkisi vardır. Araştırmalar, pembe rengin sinirli insanları yatıştırdığını ve kalplerini yumuşattığını göstermektedir. Dr. Alexander Schauss, bir denemede, hapishane duvarlarının ve pencere demirlerinin pembeye boyandığında mahkumlar arasında saldırgan davranışların azaldığını, tahrik ettikleri halde sinirlerine hakim olduklarını görmüştür. Dr. Schauss'a göre pembe boyalı bir çevrede insan isterse de sinirlenemez. Çünkü pembe rengin yakınında kalp kasları rahat çalışır,gerilmez (Çankırlı,2011: 211).

Turuncu: Endişeli bir durumu çağırıştırabilir. Özellikle yaşam ile ölüm arasındaki mücadeleyi, azalan enerjinin yada tehdit edici durumlardan kurtulmanın bir göstergesi olabilir (Furth, 2002: 98).

Sarı renk: Çocukların hemen hepsine yakını güneşi sarı renkle ifade ederler. Gerçekte güneş kırmızı bir ateş topudur. Ancak, daha önce ifade ettiğimiz gibi, çocuklar gerçeği değil hayalinde ve bilinçaltında olanı çizerler. Kolektif bilinçaltında güneş anneyi simgeler. Anne çocuğun güneşidir. Sarı renk parlaklığı, ışığı, sıcaklığı, enerjiyi ve kutsallığı simgelediği için izleyenlere olumlu hisler kazandırır. Ailesi tarafından sevilen ve değer verilen çocuklar sarı rengi tercih ederler. Sarı altın rengi olduğu için zenginliği çağırıştırır. Ayçiçeğinin rengi sarıdır, ama Anadolu'daki adı "günebakan"dır. Işık almak için yüzünü hep güneşe döndürdüğü için bu isim verilmiş olmalı. Sarı renk olgunluğu ve kanaatkârlığı da simgeler. Başta buğday olmak üzere hemen bütün tahıllar biçilecek olgunluğa ulaşınca sararmış olurlar. Uzakdoğu kültürlerinde, özellikle Budizm inancında, sarı renk maddeden el çekme, feragat, sadakat, iç huzuru ve bilgelik demektir.

Sarı limon rengi olduğu için ekşiliği de simgeler. İnsan hastalandığında benzi sarardığı için hastalığı, karamsarlığı da simgeleyebilir (Çankırlı, 2011:209).

Çocuğun hala ailesine bağımlı olduğunu ifade eder. Çocuk fazla heyecanlıdır (Furth, 2002: 98). Malchiodi' ye göre sarı genelde ışık, enerji ve olumlu hislerle ilişkilendirilmektedir.

Mavi: Gökyüzünün ve denizin rengidir. Sakinliği ve uyumu ifade eder. Çocuğun kendine olan güvenini gösterir. Mavi rengi kullanan bir çocuk duygularını daha iyi kontrol edebilir. Mavi tarafsız kişiliği de sembolize eder. Onun için polis, koruma memurları, hastane hizmetlileri gibi meslek mensupları mavi iş elbisesi giyerler. Politikada mavi muhafazakârlığı, tedbirli olmayı ve dikkatli adım atmayı temsil eder. Çocuk resimlerinde mavi renk genellikle deniz, göl ve bulut çizimlerinde kullanılır (Çankırlı,2011:209).

Yeşil: İlkbaharı simgeler. İlkbaharda bahçeler, kırlar yeşerir, ağaçlar yaprağa durur, çiçek açar, meyve verir. Yeşil hayat demektir. Tazelik, gençlik,

büyüme, gelişme, bereket ve sağlık demektir. Yeşil renk göze en rahat gelen renktir; yeşili izlemek insanı rahatlatır. Çoğu kültürlerde yeşil renk zenginliği, asaleti ve parayı simgeler. Yeşili bol kullanan çocuk kendisine güveni olan, uyumlu ve mutlu bir çocuktur. Yaşıtlarına göre daha olgundur (Çankırılı,2011:208).

Çocuk yaşıtlarına göre daha olgundur ve özgüveni vardır. Sağlıklı bir vücut, büyüme ya da yaşamın yeniliği gibi anlamları çağrıştırır (Furth, 2002: 98).

Bach'ın yaptığı araştırmalara göre koyu yeşil sağlık ve iyileşmenin bir göstergesi iken açık yeşil ise fiziksel zayıflığı ya da sağlığa kavuşulmuş olmanın bir göstergesidir (Malchiodi, 1998: 262).

Mor: Kırmızı ve mavinin karışımı ile elde edilen bir renk olduğu için iki rengin de özellikleri olan sıcaklığı ve soğukluğu birlikte taşımaktadır. Tabiatla az bulunan bir renktir. Zenginliği, asaleti, lüks hayatı, zarafeti simgeler. Çocuğa kaldıramayacağı bir sorumluluk yüklendiğinde, kendisinden bekleneni karşılayamayacağı endişesine kapıldığında ve gözü korktuğunda bunu çizimlerinde mor renk kullanarak açığa vurabilir. Anne babanın desteğine ve güvenine ihtiyaç duyan çocuklar da çizimlerinde mor rengi kullanabilir (Çankırılı, 2011: 210).

Sıkıntı verici (ağır) bir sorumluluk, ya da birinin “elinin mahkum olduğu bir durum” anlamına gelebilir. Sahip olma ya da kontrol etme ihtiyacına, ya da başkalarının kontrolü ve desteğine duyulan ihtiyaca işaret edebilir. Çocuklar her renge aynı derecede ilgi duymazlar. 5-8 yaş çocukları arasında yapılan araştırmada çocukların en fazla kullandığı renkler erguvan rengi, kırmızı, sarı, mavidir. Siyah, beyaz, gri ve koyu kahverenginin itici bulunduğu belirlenmiştir (Furth, 2002: 98).

Kahverengi: Kırmızı, sarı ve mavinin karışımı ile elde edilen bir renktir. Bu itibarla yerine göre kırmızının kan ve ateşini, sarının ışığını ve ısını, mavinin uzaklığını ve serinliğini içinde barındıran bir renktir. Toprağın rengidir, toprak anayı ve bereketi temsil eder. Bir başka açıdan sonbaharı, hüznü, ayrılığı ve özlemi temsil eder. Çizimlerinde kahverengi kullanan

çocukların korunmaya ihtiyaç duydukları, sevgi ve ilgi özlemi çektikleri söylenebilir. Tuvalet eğitimine direnç gösteren, bu sebeple anne ile çatışma yaşıyan çocukların da çizimlerinde kahverengini kullandıkları bilinmektedir (Çankırılı,2011:212).

4.2. Kağıtta Yer ve Yön Seçimi

İki üç yaşındaki bir çocuk kalemi eline aldığında kâğıtta yer seçimi yapmadan rasgele çizmeye başlar. Siz çizdiklerini bir şeye benzetmeseniz de o bunun bir araba veya çocuk resmi olduğunu söyleyecektir. Dört yaşından sonra çizdikleri bir şeye benzemeye ve sayfada yer seçmeye başladığı, ortaya ev, sağa veya sola ağaç ve insan yerleştirdiği görülmektedir. Güneş yukarılarda, gökyüzünde, çiçekler aşağıda toprağın (yer çizgisinin) üstüne çizilir. Bu gelişme çocuğun kendisi ve çevresini tanımaya, kendi kararlarını almaya ve seçim yapmaya başladığını göstermektedir.

Çocuk çizimlerinin yorumunda kâğıdın bölümleri de önem kazanmaktadır.

Üst kısmı: Sayfanın üst kısmı aydınlığı, ışığı, sıcaklığı, ruhsallığı, kutsallığı, iyimserliği ve hayalcılığı ifade eder.

Alt kısmı: Toprağı, bereketi, temeli, kökü, derinliği, hafızayı ve suyu temsil eder.

Sol tarafı: Geçmişi, arzuyu, bilinçaltını, karanlığı, dönüşü ve gerilemeyi çağrıştırır.

Sağ taraf: Geleceği, bilinci ve hareketliliği temsil eder. Machover figürleri sol tarafa yerleştirmenin ben-merkezci bir kişiliğin, sağ tarafın ise çevre-merkezli bir kişiliğin göstergesi olduğunu savunmaktadır.

Ortası: Bugünü sembolize etmektedir. Çocuğun içinde olduğu ruh halini yansıtmaktadır.

Sol üst köşe: Baba arketipini,

Sağ alt köşe: Anne arketipini,

Sol alt köşe: Kolektif bilinçaltını,

Sağ üst köşe: Bilinç gelişimini temsil etmektedir.

Orta kısmı: Oldukça önemlidir. Orta kısım baba arketipinin temsil ettiği insan benliğini, özünü, ilk yaratılışını temsil etmektedir.

Sayfanın aşağısına çizilen küçük figürler yetersizlik, güvensizlik ve depresyonun dışavurumu sayılabilir. Figürün orta hattan uzakta ve sol tarafa yerleştirilmesi duygusal doyum arayan atılgan çocuklarda görülmektedir.

Yönler: Çizimde insanların ve diğer figürlerin hangi yöne baktığı da anlamlıdır. Soldan sağa hareket geleceğe ve gerçeğe yönelmeyi, sağdan sola hareket ise geçmişe ve bilinçaltına yönelmeyi temsil etmektedir. Küçük çocuklar genellikle insanları ve arabaları sağdan sola hareket ederken çizerler. Bu, küçük çocukların duygular üzerine ve bilinçaltına yoğunlaştıklarını göstermektedir.

Yedi yaşından sonra durumun tersine döndüğünü, insanları ve arabaları soldan sağa doğru hareket ederken çizdiklerini görüyoruz. Bu da çocukların yaşı ilerledikçe ve zihinsel kapasiteleri arttıkça içinde bulundukları zamanın, yaşamakta oldukları gerçeklerin ve geleceğin geçmişte yaşadıkları olaylara göre daha fazla önem kazandığı anlamına gelmektedir.

Küçük çocuklar genelde çizmeye kâğıdın altından başlamaktadır. Yaşları ilerledikçe dış dünyaya ilgileri artmakta, çizimler aşağıdan yukarıya genişleme göstermekte; uzay ve perspektif kavramları olgunlaşmaktadır.

Çizgiler: Çocukların resimlerinde kullandıkları silik ve kesik çizgiler hassas ve kırılgan kişilik yapılarıyla alakalıdır. Bastırılarak çizilen kalın çizgiler saldırgan dürtülerin ve stresli ruh halinin varlığını gösterebilir (Çankırılı,2011: 218-220).

4.3. Çizimlerde Detay Figürlerin Anlamı

4.3.1. Top, Balon ve İp

Top, balon ve ip çocuk oyunlarının önde gelen araçlarındandır. Sokakta top oynayan, ip atlayan ve elinde balon tutan çocuklar sevinçli ve mutludurlar. Kenarda bekleyen, oynayan çocukları izleyen ve diğerlerinden daha küçük çizilen çocuk, oyuna alınmayan, arkadaş edinmede zorluk yaşayan mutsuz çocuktur. Burns ve Kaufman, uçurtma ve balonu baskıcı aile ortamından kaçmak isteyen çocukların kullandıkları bir sembol olarak yorumlamaktadır.

4.3.2. Şemsiye

Çocuğun çizdiği resim yağmurlu bir havayı: gösteriyorsa, annesinin veya babasının elinde şemsiye çizmesi normal kabul edilir. Yağmur olmadığı halde şemsiye çizmesi, şemsiyeyi elinde tutan anne veya babanın diğer eliyle resmi çizen çocuğun elinden tutması aileye, özellikle anneye, bağımlılığı ifade eder. Anneyi kaybetme ve onun korumasından mahrum kalma korkusunu sembolize eder. Yağmursuz havada şemsiyeyi çocuk tutuyorsa korunmaya ve sevgiye ihtiyaç duyduğunu anlatmak istemektedir.

4.3.3. Piknik

Çocuk çizimlerinde aile pikniklerinin ayrı bir yeri vardır. Aile üyeleri birlikte yemek yedikleri, sohbet ettikleri, çocuklar ip atladıkları ve oyun oynadıkları için mutludurlar. Çocuk oyunlarına anne ve babanın katılması aile içi duygusal iletişimi sembolize eder. Sofrada yüzlerinin birbirine dönük olması birlikte olmaktan mutlu olduklarını gösterir. Ağaçlar, kır çiçekleri, ağaç dalına konmuş veya havada uçan kuşlar, sevimli hayvanlar çevre bilincini ve duyarlılığını yansıtmaktadır.

4.3.4. Bayramlar

Bayramlar, senenin belli günlerinde farklı etkinliklerle karşılandığı için en çok çocukların ilgisini çekmektedir. Dini bayramlarda yeni elbiseler ve yeni ayakkabılar alınması, büyükleri ziyaret, el öpmeler, bayram harçlıkları, hediyeler, şeker ve çikolata ikramları, bayram harçlıklarıyla lunaparklarda

çarpişan arabalara ve atlıkarıncalara binmeler çocukların unutulmaz bayram anıları içinde özel bir yere sahiptir. Bu özel günlerin çocuk çizgilerine yansımaması düşünülemez. Çocuk çizgilerinde bayram sevincini görmek mümkün olduğu kadar; hüznün, keder ve üzüntüyü de görmek mümkündür. Eğer çocuğun çizgilerinde bir tarafta eğlenen çocuklar varken diğer tarafta, bir köşede, onları izleyen mahzun ve üzgün bir çocuk da varsa; bu mutsuz çocuk, büyük ihtimalle, resmi çizen çocuktur.

Milli bayramlar öğrenci çocuklar için ayrı bir anlam taşır. Günler öncesinden hazırlık yapılır. Kimi okuyacağı şiiri ezberlemekle, kimi yapacağı konuşmayı gözden geçirmekle, kimi katılacağı spor gösterisinin provasını yapmakla meşguldür. Kürsüye çıkıp şiir okumak ve günün anlamını belirten bir konuşma yapmak seçilmişlik ve üstünlük işaretidir. Kürsüye çıkmak, kalabalığa hitap etmek kendisine güveni olan her çocuğun hayal ettiği bir ayrıcalıktır. Bayram çizimlerinde güneş, açık hava, kuşlar, ağaçlar, çiçekler, balon ve lunapark varsa bayramın çocuk için neşeli ve mutlu geçtiği söylenebilir.

4.3.5. Doktor ve Dişçi İmajları

Çocuklarda doktor ve dişçi korkusunun altında yatan asıl sebep yaşadığı can acıtıcı iğne (enjektör) tecrübesidir. Çocuk, iğne acısı yaşamadan önce, doktora veya dişçiye götürülürken güle oynaya gider Dişçi veya doktorun elinde enjektör gören çocuk şüphe ve korku ile bakar. Anne babalar, doğru söylemek ve çocuğa cesaret vermek varken, her nedense iğnenin acıtmayacağını söyleyerek çocuğu aldatırlar. Anne baba tarafından aldatılan ve canı yanan çocuk enjektörle özdeşleştirdiği doktora ve dişçiye karşı bir korku ve önyargı geliştirir.

Toplu halde aşı olan çocuklarda enjektöre karşı doktordaki ve dişçideki kadar korku ve direnç görülmez. Arkadaşlarına ne kadar cesur olduklarını göstermek için bazı çocukların acıya katlanmaları diğerlerine cesaret verdiği gibi; “acılar paylaşıldıkça azalır” atasözünün işaret ettiği psikolojik gerçeğin de bunda payı olsa gerektir. Çocuklar, kendileriyle yapılan görüşmelerde, aşının

onları hastalıklara karşı koruduğunu, bunun için faydalı bir şey olduğunu ifade etmişlerdir.

Çocukların çizdiği hastane kompozisyonunda enjektör korkusunun yanı sıra ölüm korkusunu da görmek mümkündür. Annesi, babası veya aile büyüklerinden biri hastalanıp hastaneye yatırılan ve uzun bir süre hastanede tedavi gören çocukların hastane çizimlerinde onları kaybetmekten kaynaklanan ölüm korkusuna sık rastlanmaktadır.

Hastanede yatan bir yakınıni ziyaret etme fırsatı bulan veya bu konuda bir film izleyen çocukların hastane ile ilgili çizimlerinde ambulans, hasta, sedye, hastabakıcı gibi detaylara da yer verildiği görülmektedir.

4.3.6. İnsan Kaybına Yol Açan Acı Olaylar

Çocuğun bizzat yaşadığı veya şahit olduğu, insan kaybı ile sonuçlanan trafik kazası, deprem ve sel felaketi gibi çocuğun kaldıramayacağı acı olaylar terapi ve tedavi gerektiren travmalara yol açabilir. Tedavi gördüğü halde çocuk yaşadığı korkuyu uzun süre üzerinden atamaz ve bunu çizimlerine yansıtır (Çankırlı, 2011: 221:225).

4.4. İnsan Figürünün Detayları ve Anlamları (2-7 Yaş)

4.4.1. Kafa

Resimde kafanın normalden büyük çizilmesi duygusal ve sosyal iletişimde yetersizlik belirtisi olmakla beraber kendini zekâca yaşıtlarından geri gören ve anne baba tarafından okul başarısı düşük bulunan çocuklarda görülebilir. Normalden küçük çizilen kafa arkadaş edinmede ve insanlarla ilişki kurmada zorluk çeken, içe kapanmaya eğimli çocuklarda görülür.

4.4.2. Saçlar

Çocuklar 3 yaşından sonra cinsiyetlerinin farkına varmaya başlarlar. İnsan çizerken erkeklerin saçlarını kısa, kızlarınkini uzun çizerler. Saçlar yıkanır, taranır, örülür, çok uzadığında kesilir. Küçük çocuklar saçlarının kesilmesine razı olmazlar. Berbere götürüldükleri zaman, berber koltuğuna oturmak istemez. Sanki kendisine ait bir şeyin zorla elinden alınacakmış duygusuna kapılır. Kesilen saçlarının arkasından ağlar.

Saç bakımı, kesim şekli, saç örgüsü, saçın boyanması, tarama şekli, uzunluğu ve kısalığı kültürlere göre değişiklik gösterir. Çocuğun resminde bastırarak boyadığı saçlar çocuğun fiziksel olarak daha güçlü olma arzusunu göstermektedir. Ebeveynin saçının bastırılarak boyanması otorite kurma, aile içinde söz sahibi olma isteği konusunda ipucu verebilir.

4.4.3. Ağız

Çocuk için kafada yer alan en önemli organ ağızdır. Yeni doğumla birlikte ilk harekete geçen organ ağızdır. Gözleri kapalı olduğu halde ağızıyla meme arar, bulur bulmaz emmeye başlar. Mutluluğunu gülümseyerek belli eder. Ağızda yer alan dudaklar, dişler ve dil hayati öneme sahip görevleri yerine getirirler. Konuşma, nefes alıp verme, yemek yeme, su içme, tat alma bu hayati görevlerin başında yer alır.

Eğer kalın çizgilerle belirtilmiş, dişlerin görüldüğü açık bir ağızsa insanlarla konuşma isteğini; kapalı, dar, çizgi seklindeki ağız ise insanlarla ilişki kurmaktan çekindiğini gösterir. Kızgınlığını kötü ve küfürly sözlerle ifade etmekte olan çocukların ağızı fazla açık çizdiği görülür.

Gözler: Gözler ve ağız çocuk için iki önemli yüz figürüdür. Yeni doğan bebek ilk bakımı yapıldıktan sonra annenin yanına getirilir. Bebeğini kucağına alan, onunla göz göze gelen anne hayatının en mutlu anlarından birini yaşar. Bu ilk bakış, ilk gülümseme anne ile bebek arasında iyi bir iletişimin ilk adımlarını oluşturur. Anne bebek ilişkisi üzerinde aşırma yapan psikologlar, anne konuşurken bebeğin onun gözlerine baktığını fark etmişler. Bebek, henüz annenin sözlerini anlamadığı için, gözlerine bakarak bu sözlerin ne anlama geldiğini, sevgi içerip içermediğini hissetmektedir. Çocuklar 4 yaş civarında insan yüzüne göz çizerken, göz yuvarlağının içine bir nokta koyarak göz bebeğini belli ederler. İngilizcede “pupil” kelimesi “küçük çocuk” anlamına gelmektedir. Bu kelimenin bir anlamı da “göz bebeği”dir. İnsan gözüne dikkatle baktığımızda göz bebeğinde küçük bir insan görüntüsü olduğunu fark ederiz. Belki atalarımız bu sebeple gözün merkez noktasına göz bebeği (pupil) adını vermişler.

Göz yuvarlağının içine göz bebeği çizen bir çocuk, özünün, kişiliğinin farkına varmış demektir. Çünkü göz bebeği olmadan, göz yuvarlağı boş ve anlamsız bir şeydir. Okula başlama yaşına gelmiş bir çocuk insan resmi çizerken göz yuvarlağının içine göz bebeği koymazsa, bu çocuğun kişiliğinin farkında olmadığını, zihinsel ve duygusal yönden geri kaldığını, iç dünyasının boş olduğunu söyleyebiliriz. Çocuklar göz çizerken genellikle düz bakışı tercih ederler. Sağa ve sola bakan gözler utangaçlığı ve özgüven eksikliğini yansıtır olabilir. Belirgin, iri, ayrıntılı çizilen gözler aşırı gözlemciliğe, dış dünya ile aşırı ilişki kurma isteğine, canlı ilişkilerin varlığına işaret olabilir.

4.4.4. Burun

Burun, yeni doğan bebeğin en hassas organlarından biridir. Bebek annenin göğsüne yattığında onun ten kokusunu hisseder. Anne bebeğini kucağına aldığı anda gözü kapalı uyuyor olsa da onu ten kokusundan tanır. Sağlıklı nefes akışı, burunla alınan nefestir. Burun içindeki kıllar dışardan giren havanın içindeki tozları tutar, bir çeşit filtre görevi yapar. Ayrıca kışın burun yoluyla aldığımız soğuk hava burun kanallarından geçerken ısınır, akciğerlerimizi rahatlatır.

Burun genellikle ağız ve gözlerle birlikte çizilmektedir. Burun, ben algısı ve öz güven sembolüdür. Şımartılan, yetenekleri abartılan, her isteği yerine getirilen çocuklar, ben algısı gerçek benin üzerinde olup kendini beğenmiş narsistik bir kişilik geliştirirler. Atalarımız bunu “burnu havada, burnu büyümüş” sözleriyle ifade ederler.

Çocuk zihinsel olarak geliştikçe çizdiği burun şekli de basitten burun deliklerini de içeren üç boyutlu doğru gelişme gösterir. Bir psikolog için anlamlı olan burunun çok büyük ve çok küçük çizilmesi veya hiç çizilmemesidir. Çizdikleri insan yüzünde burnu olduğundan büyük çizen çocuklarda ben algısı gerçek benin üzerinde olabilir. Burnu çok küçük çizenlerde benlik algısı gerçek benin altında, özgüvenleri zayıf çocuklar olabilir. Çocukluğunda burundan ameliyat olan, burnu kırılan, sinüzit ve benzeri rahatsızlığı olan çocuklar insan yüzü çizerken burnu unutulabilir veya atlayabilir.

Burun bazı yorumcular tarafından cinsellik sembolü olarak kabul edilir. Buna göre dikkat çekici ve büyük çizilen burun cinsel kimlik gelişiminin ağırlık kazandığı dönemlerde yapılan resimlerde daha sık görülebilir.

4.4.5. Kulaklar

Kulaklar genellikle boyundan önce burunla birlikte çizilmektedir. İnsan yüzüne kulak çizen bir çocuk bilinçli dinleme yapma becerisi kazanmış sayılmaktadır. Evde sık eleştirilen, azar işiten, hakaret gören bir çocuk insan yüzü çizerken kulakları atlayabilir. Kulakları çizmeyen bir çocuk eleştirileri duymak istemediğini, kulakları büyük çizen bir çocuk da dinlemekten hoşlandığını gösteriyor olabilir. Çocuk dinlemesini de ailede öğrenir. Eğer anne baba çocuğu adam yerine koyar, onu dinlerse, çocuk da onları dinleyecektir. Çocuğun kendilerini dinlemediğinden yakınan anne babalar dinleme konusunda çocuğa iyi örnek olamayan anne babalardır.

4.4.6. Çene

Başın çizimi çene ile sonlandırılmalıdır. Köşeli veya geniş çizilen çene, kişinin sürekli başkalarından destek bekleme ve başkalarına güvenme ihtiyacı içinde olduğu şeklinde yorumlanabilir. Güçlü görünme isteğinin de bir belirtisi sayılabilir.

4.4.7. Boyun

Çocuklar insan figürü çizerken altı yaşına kadar boyun kısmını görmezden gelirler. Boyun, kafa (akıl) ile gövde (duygular) arasında irtibat sağlayan önemli bir organdır. Boyun yardımı ile kafamızı sağa, sola, aşağıya, yukarıya döndürebiliyoruz. Bir insanın kafasını belli bir yöne çevirmesi için istek ve irade göstermesi, yani karar vermesi gerekir. Kendi başına karar verecek olgunluğa erişen bir çocuktan, insan figürü çizerken kafa ile gövdeyi boyun ile birleştirmesi beklenir.

Boyun dürtü kontrolü konusunda önemli ipuçları vermektedir. Boynun kalın ve kısa çizilmesi veya hiç çizilmemesi çocuğun öfkesini kontrolde problem yaşadığını yansıtmaktadır. Tek çocuklu ailelerde sık rastlanan bu durum çocuğun istek ve arzularını ertelemede, sabretmede ve kurallara uymada

zorluk çektiğini göstermektedir. Daha çok kuralcı ve kontrolcü aile çocukları tarafından çizilen ince, uzun boyun kişinin istek ve arzularını sürekli bastırma eğiliminde olduğu ve sürekli kendini kontrol etme ihtiyacı duyduğu anlamına gelmektedir.

Abartılı çizilmiş boyun, akıl ile duygular arası iletişimde yetersizlik işareti olabilir. Çocuk biriyle konuşurken boynunu eliyle tutuyorsa bilinçaltında konuştuğu kimseden kendisine bir zarar gelebileceği endişesi taşıyor olabilir. Vahşi hayvanlar genellikle avını güçsüz düşürmek için boynundan yakalamaya çalışırlar. Çünkü beyinle kalp arasında kan alışverişi sağlayan ana damarlar boyunun ön kısmından geçmektedir. Halk arasında bu ana damarlara “can damarı veya şah damarı” adı verilmektedir.

4.4.8. Omuzlar ve Gövde

Resimde yuvarlak ve yumuşak hatları olan gövde ve omuzlar uyumlu ve geçimli özellikleri gösterirken köşeli ve sert vücut hatları saldırgan dürtülerin varlığına işaret edebilir. Sert vücut hatları ile çizilen çocukların problemlerini fiziksel şiddet kullanarak çözdüğü görülmektedir.

4.4.9. Kollar

İki yana açılan kollar insanlarla yakın ilişki kuran, sevecen çocukların çizimlerinde görülür. Bazen insanlarla yakın ilişki kurma isteğinin bir göstergesidir. Gövdeye bitişik çizilen kollar insanlarla ilişki kurmada zorluk çeken çocukların çizimlerinde görülür. Kolların hiç çizilmemesi çevreyle kopuk ilişkilerin varlığına işaret eder. Kolsuz olarak çizilen ebeveynin çocuk tarafından “yeterince ilgi göstermediği” şeklinde algılanabilir. Kolların boyu da önemlidir. Normalden uzun çizilen kollar bir yönden çalma akışkankgım, bir başka yönden güç ve kontrolün ifadesi olabilir. Kısa çizilen kollar belirgin arzu ve isteklerden yoksunluğu anlatabilir. Kolların, ellerin ve parmakların çiziliş şekli korku, utangaçlık ya da düşmanlık ve saldırganlık gibi davranışların açıklanmasında yardımcı olabilir.

4.4.10. Eller

Eller, çocukların dış dünya ile fiziksel ve duygusal iletişimini sağlayan önemli öğrenme araçlarından biridir. Elle dokunarak bir nesnenin katı veya yumuşak, soğuk veya sıcak, canlı veya cansız olduğunu hisseder. Daha yürüme yaşma gelmeden, kucakta iken: “Gel babası gel, gel annesi gel” yaparak özlemini dile getirir. Bir yakınına uğurlarken “güle güle git, uğurlar olsun” anlamında el sallar.

İnsan figürü çizerken ellere yer vermesi, çocuğun dış dünyaya ilgi duyduğunu, insanlarla ve diğer canlılarla iletişim kurmaktan hoşlandığını gösterir. Ellerin olduğundan büyük çizilmesi dış dünyadan saldırganlık gördüğü ve dış dünyaya saldırgan davrandığı anlamına gelebilir. Ellenin çizilmemesi, olduğundan küçük çizilmesi, arkaya gizlenmesi veya cebe konması özgüven eksikliğini, utangaçlığı, insanlarla iletişim kurmada yetersizliği gösteriyor olabilir. Yumruk şeklindeki eller saldırganlığın bir işareti olabilir. Resmi yapan çocuk tırnak yeme, hırsızlık, vb. durumlardan suçluluk hissediyorsa bu ellerin saklanması veya hiç çizilmemesi şeklinde ortaya çıkabilir.

4.4.11. Parmaklar ve Tırnaklar

Çocuklar vücutlarını bir bütün olarak algılamaya başladıklarında, parmaklarının ve tırnaklarının da bir işlevi olduğunu fark ederler. Çocuk parmaklarıyla beşe kadar saymayı öğrendiğinde genellikle çizdiği insan figüründe elleri parmaklı olarak göstermektedir. İlk yazılı metinlerde rakamlar (Romen rakamları) parmak sayısı ile gösteriliyordu: I (bir parmak), II (iki parmak) V (bir el-beş parmak), X (iki el-on parmak), vb. Elleri anlamlı ve değerli kılan parmaklardır. Parmaklar olmasaydı el sanatlarından, yazılı tarihten ve edebiyattan bahsedemezdik.

Çocuklar el ve ayak parmaklarını çizerken çok seyrek olarak tırnaklara yer verirler. Parmak çizimlerinde uzun tırnaklar saldırganlık işareti olabilir. Jung’un analitik psikoloji kuramında uzun tırnakların kolektif bilinçaltındaki anlamı “saldırgan kişilik özelliği” olabilir. Çünkü kedigiller ailesine mensup vahşi ve evcil hayvanların savunma ve saldırı silahı pençelerindeki uzun ve

keskin tırnaklardır. Dikkat ettiğinizde küçük çocuklar çok kızdıkları zaman karşısındaki çocuğa veya insana saldırdığını ve yüzünü tırnaklarıyla çizdiğini görürsünüz.

4.4.12. Bacaklar

Bacakların çizilmemesi kişinin var olmak için başkalarının desteğine ihtiyacı olduğuna işaret edebilir. Bacakların sağlam ve dengeli çizilmesi özgün anlamına gelebilir.

4.4.13. Ayaklar

Ayaklar genellikle ellerle birlikte çizilmektedir. İlk ayak çizimleri çizgi veya yuvarlak biçimdedir. Parmaklar daha sonra ortaya çıkar. Yere ayaklarımızla basarız. Çocuk açısından ayağa kalkmak “anneden ayrılmanın ve birey olmanın” ilk adımıdır. Ayaklarımızı istediğimiz zaman istediğimiz yere gitmek için kullanırız. Ayak izi bize ait, bizi gösteren bir işarettir. Çocuk çizimlerinde ayakların çiziliş şekli bir özgüven ölçüsü olabilir.

Çizgi şeklinde çok zayıf ayaklar aileye bağımlılığı ve öz güven eksikliğini işaret ederken, kalın çizgilerle yuvarlak ve oval şekillerle gösterilen ayaklar da öz güveni sorumlu ve bağımsız kişiliği işaret edebilir. İki ayrı yöne bakan ayaklar çizenin büyümekle çocuk kalma arasında ikilem yaşadığını, kararsızlık ve tereddüt gösterdiğini ima etmektedir. Sola dönük çizilen ayakuçları geleceğe yönelmenin ve kendine hedef belirlemenin göstergesi olabilir Sağa dönük çizilen ayakuçları kişinin geçmişe, çocukluk yıllarına dönük yaşadığına işarettir.

4.4.14. Dizler

Çocuklar, insan çizimlerinde dizler, dirsekler, el ve ayak bilekleri gibi eklem yerlerini çok az göstermektedir. Latince diz sözcüğü “kaynak memba” anlamına gelen “genu” sözcüğü ile ifade edilmektedir. Richard Onians’ın “The Origins of European Thought” (Avrupa Düşüncesinin Kökleri) isimli kitabında dizler “dayanıklılık, güç ve canlılık” işareti sayılmaktadır.

Bir çocuk ayağa kalktığı zaman dizlerinin yardımıyla ayaklarını hareket ettirdiğini, yürüdüğünü, koştuğunu ve merdiven çıktığını görmekte; böylece yeteneklerinin farkına varmaktadır. İnsan resmi çizerken dizleri gösteren çocuklar bağımsızlık isteğinde bulunan, kendi işlerini kendileri görmek isteyen çocuklar olabilir.

Eski kültürlerde kralın veya dini liderin huzuruna çıkıldığında, önünde “diz çökme” saygı ifadesi sayılıyor. Kutsal dinlerde, dua ve ibadet sırasında, diz çökme “Allah’a saygı” ifade etmektedir.

4.4.15. Göbek

Karın bölgesine çizilen bir nokta veya küçük bir yuvarlak göbeği temsil etmektedir. Ancak daha sonra bu yuvarlağın altına sayısı gittikçe artan başka yuvarlaklar çizildiği görülür. Çocuğa bu yuvarlağın veya yuvarlakların ne olduğu sorulduğunda “düğme/düğmeler” cevabını vermektedir. İlk düğme, bilinçaltında, göbek kordonunu temsil etmektedir. Göbek kordonu vasıtasıyla anneye bağlanan embriyo annenin kanıyla beslenmekte ve gelişmektedir. Doğumla birlikte göbek kordonu kesilerek anne ile olan fiziksel bağ sona ermekte; ancak karın bölgesinde kalıcı bir iz bırakmaktadır.

Göbek, psikolojik açıdan okul çağına kadar çocuğun benmerkezci kişiliğini temsil etmektedir. Çocuk kendisini dünyanın merkezinde görür. Her şey ve herkes onun isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için vardır. Delphi’deki Apollo Tapmağında bulunan ünlü taş, mitolojide “Dünyanın Göbeği/Merkezi” adıyla anılmaktadır. Kabe’nin de dünyanın merkezi olduğuna dair güçlü tezler var.

Bir çocuk 6 yaşından sonra insan figüründe göbek çizmeye devam ederse, bu çocuğun anneye bağımlı, yardım almaya devam eden bir çocuk olduğu söylenebilir. Erken yaşlarda annenin yardımına gerek duymayan, kendi ihtiyaçlarını kendi çabasıyla karşılama becerisi kazanan çocukların ilk göbek işaretinin altına yaşları adedince “düğme” adını verdikleri yuvarlak işaretler ilave ettikleri görülmektedir. İşin daha da ilginç yanı düğmelerin sayısı sekizi geçmemekte; bu da sekiz yaşa denk gelmektedir. Bir başka anlatımla, çocuklar sekiz yaşından sonra düğme çizmeye son vermektedirler. Bunun gerçek sebebi

tam olarak bilinmemekle beraber, bazı psikologlara göre, çocuklar 8 yaşında artık sosyal bir kişilik kazandıklarından, başkalarının da duyguları ve düşünceleri olduğunu kavradıklarından benmerkezci kişiliğin göstergesi olan düğmeleri çizmeye son vermektedirler. Çocuğun 8 yaşından sonra çizdiği insan figürlerinde kız erkek ayırımı yapması ve modaya uygun elbise giydirmesi bu yorumları haklı çıkarmaktadır.

4.4.16. Elbise ve Başlık

Elbise, ayakkabı, başlık ve saç stili bizi diğerlerinden ayıran kişisel tercihlerdir. Çocuklar cinsiyetlerinin farkına vardıklarında ve cinsiyetlerini benimsediklerinde çizdikleri insan resimlerinde kız erkek ayırımı yaptıkları gibi, onları cinsiyetlerine uygun geçerli modaya göre giydirirler. Her çocuk içinde yaşadığı ailenin ve toplumun bir üyesi olduğunu hissetmek ve kabul görmek ister. Bunun için aile ve toplum tarafından tercih edilen ve onaylanan modaya uygun giyinme gereği duyar ve bunu çizimlerine de yansıtır. Bununla birlikte renk ve desen konusunda kendi tercihini kullanır.

Elbise ve başlık kişinin bağlı olduğu sınıfın ve statünün de bir göstergesidir. Bir kral ile bir köylünün giydiği elbise farklı olduğu gibi, bir kabile reisi ile bir kabile üyesinin giydiği elbise ve başlık da aynı değildir. Krallar ve kabile reisleri yönettikleri insanlardan üstün ve uzun görünmek için süslü ve yüksek başlıklar (taçlar) giyerler. Patron ile işçinin giydiği elbise de farklıdır, insanlar bir davete giderken en yeni ve en güzel elbiselerini giyerler. Asker, polis, doktor, hemşire, itfaiyeci gibi meslek sahipleri mesleklerine uygun özel elbiseler giyerler. Genç kızlar ve bayanlar, beğenilmek ve iltifat görmek için olsa gerek, erkeklere nazaran giyim kuşama ve takıya daha çok özen gösterirler (Çankırılı,2011: 226-239).

4.5. Resimleri Değerlendirmede İnsan Figürü

Çocuk resimlerini yansıtmaya (projeksiyon) yönüyle değerlendirirken insan figürü bize çok önemli ipuçları vermektedir. Çocuk elinden çıkmış insan figürünü değerlendirirken çizimde yer verip vermediği, durduğu yer, duruş

şekli, diğer figürlere göre büyüklüğü bizim için önemlidir. Bazı beden parçalarının büyük veya küçük çizilme ya da hiç çizilmemesi önemli ipuçları vermektedir. Abartılı çizilen beden parçaları farklı yönleriyle çocuğun iç dünyasını dışa vurmaktadır.

4.5.1. İnsan Figürlerinin Azlığı

Ev çizimlerinde insan figürlerine yer verilmemesi, aile çizimlerinde insan figürlerinin azlığı sosyal ilişkilerde çekingenliği, kendisini ifade etmede yetersizliği ve özgüven eksikliğini anlatmaktadır.

4.5.2. İnsan Figürlerinin Çokluğu

Ev çizimlerinde insan figürlerinin ve aile üyelerinin çokluğu sosyal ilişkilerde gelişmişliği, özgüveni ve insan sevgisini göstermektedir.

4.5.5. Arkası Dönük İnsan Figürü

Sosyal fobiyi ve iletişim kopukluğunu gösterir. Aile Üyelerinden Birinin Eksik Çizilmesi: Anne veya babanın eksik çizilmesi boşanmayı, parçalanmış aileyi; kardeşin eksik çizilmesi onunla problemi olduğunu, onu kıskandığını, onu sevmediğini gösterebilir.

4.5.6. Aile Üyeleri Arasına Nesneler Çizilmesi

Anne ve baba arasına bir nesne çizilmesi anne baba geçimsizliğine; anne baba ile çocuk arasına ağaç, yol, köprü, nehir gibi bir engel çizilmesi anne baba ilgisizliğine dikkat çekmektedir.

4.5.7. Aile Üyelerinden Birinin Büyük Çizilmesi

Annenin veya babanın büyük çizilmesi, ailede onun sözünün geçtiğini ve çocuğun ondan çekindiğini gösterebilir. Çocuk bazen hayran olduğu ve özdeşleştiği aile üyesini de büyük çizebilir. Eğer baba büyük, anne çocuktan daha küçük çizilirse; babanın anne üzerinde baskı kurduğu ve ona şiddet uyguladığı sonucu çıkarılabilir.

4.5.8. Annenin Elinden Tutan Küçük Çocuk

Resimde annenin elinden tutan küçük bir çocuk var ve resmi çizen çocuk uzakta duruyorsa, arkası dönükse veya resimde hiç yoksa ciddi bir kardeş

kıskançlığının göstergesi olabilir. Küçük çocuk annenin kucağında meme emiyor, büyük çocuk bir kenarda onları izliyorsa yine kardeş kıskançlığı, ailede çocuklar arasında ayırım yapıldığı, sevgi ve ilgi eksikliği anlamına gelebilir.

4.5.9. Zıt Cinsel Kindik Figürleri

Anneye sakal ve bıyık çizilmesi, babaya etek giydirilmesi, ev çizimlerinde yatak odasının abartılı çizilmesi çocukta bir cinsel kimlik belirsizliği olduğu ve ailede anne baba rollerinin karıştığı anlamına gelebilir (Çankırılı,2011: 249-251).

4.5.10. Abartılı Çizilen Vücut Parçalarının Anlamı

Baş: Kafatası, zihinsel gücün kaynağı olan beyni içerisine barındırdığı için başarı ve yeteneği temsil etmektedir. Bu itibarla akranlarına kıyasla kendisini zihinsel yönden geri ve yetersiz gören çocuklar insan figüründe baş kısmını ya çok büyük ya da çok küçük çizmektedir. Büyük kafa, çoğunlukla daha başarılı ve daha yetenekli olmayı arzu eden çocuklar tarafından çizilmektedir. Küçük çizilmesi zihinsel becerilerde bir yetersizlik olduğunu gösterir

Ağız: Ağız sözel iletişim aracı olduğundan konuşma ve dil sorunu olan çocuklar tarafından kalın çizgilerle büyük çizilebilir. Aileye bağımlı, özgüveni zayıf çocuklar da ağız kısmını abartarak çizebilir. Sindirim bozukluğu olan ve anneleri tarafından zorla yemek yedirilen çocuklar ağzı küçük çizebilir veya bir çizgi ile gösterebilir.

Gözler: Büyük çizilmiş gözler öğrenme merakını ve korkuyu temsil edebilir. Görme bozukluğu olan ve bu yüzden öğrenme sorunu yaşayan çocuklar ya gözü bir nokta ile göstermekte ya da göz yuvarlağı içine göz bebeği koymamakta, böylece anlamsız boş gözlerle bakan bir yüz ortaya çıkmaktadır.

Kulaklar: Ağır işiten, okul başarısı düşük, kendisine güveni olmayan, anne baba tarafından sık eleştirilen bir çocuk kulakları çizerken abartarak büyük çizebilir. Ayrıca arkadaş edinmede sıkıntı yaşayan, arkasından

konusulduğunu düşünen, kavgacı ve kuşkucu bir çocuk kulakları büyük çizebilir.

Burun: Solunum güçlüğü yaşayan astımlı çocuklar burnu büyük, burun deliklerini yuvarlak ve açık biçimde çizebilir.

Dişler: Baskı gördüğü ve dayak yediği anne babaya kin duyan, korktuğu için kızgınlığını dile getiremeyen çocuklar ağız açık, dişleri büyük ve sıkılmış biçimde çizebilir. Saldırgan ve kavgacı kişiliğinden dolayı arkadaş edinmede sıkıntı yaşayan çocuklar da dişleri büyük çizebilir.

Kollar: Uzun ve kalın çizgilerle gösterilen kollar özlemi ve öğrenme merakını temsil ettiği gibi, çocukta kleptomani dediğimiz çalma hastalığı olduğunu da gösterebilir. Güçlü ve kuvvetli olmayı arzu eden çocuklar da kolları uzun ve açık şekilde çizebilir.

Eller: Büyük çizilmiş eller de güç ve kuvveti sembolize eder. Annesinin veya babasının ellerini büyük çizen çocuklar genellikle anne babadan şiddet gören ve dayak yiyen çocuklardır. Çocuk kendi ellerini büyük çizmişse, güçlü ve kuvvetli olmayı arzu ettiği anlaşılır. Kavgacı ve kaba çocuklar tarafından alay konusu olan, “ana kuzusu” diye çağrılan, kimi zaman kavgacı çocuklar tarafında dövülen, kibar ve barışçı çocuklar bunu hazmedemediğinden, güçlü ve kuvvetli bir çocuk olup onların hakkından gelmeyi arzu edebilir ve bunu ellerini büyük çizerek dışa vurabilir.

Bacaklar: Vücudu ayakta tutan, spor ve sağlık için gerekli olan organlardır. Büyük bir koşucu veya futbolcu olmayı arzu eden çocuklar bacakları kalın çizgilerle büyük çizebilir.

Ayaklar: Ayakların olduğundan büyük çizilmesi abartılmış bir özgüveni, küçük çizilmesi aşağılık duygusunu ve özgüven eksikliğini gösterebilir.

Cinsel Organlar: Mahremiyeti sembolize ettiği için normalde çocuk çizimlerinde cinsel organlara rastlanmaz. Araştırmalar, anne babanın evde çıplak dolaştığı, çocukla birlikte banyoya yaptığı ailelerde çocuk cinsel organları mahremiyet olarak algılamadığını ve resimlerinde göstermekte bir sakınca görmediğini ortaya koymaktadır. (Çankırılı, 2011: 251-254).

4.5.11. Eksik Bırakılan veya Küçük Çizilen Vücut Parçalarının Anlamı

Eksik bırakılan veya çok küçük çizilen vücut parçaları genel olarak sembolize ettiği beceri ve yeteneğin yoksunluğunu ifade eder.

Eller, Kollar, Bacaklar ve Ayaklar: Bu organlar güç, destek, hareket, güven ve bağımsızlık gibi beceri ve yetenekleri sembolize ettiği için bu organlardan birinin eksik veya küçük çizilmesi bu organlarda bir işlev bozukluğu olduğunu, çocuğun kendisine güvenmediğini, ailesinden destek görmediğini, sevilmediğini ve kendisini değersiz ve güçsüz hissettiğini göstermektedir.

Kulak, Burun ve Ağız: Anne ve babasından sık eleştiri alan, onların bağrımlarını duymak istemeyen bir çocuk kulakları küçük çizebilir veya çizmemeyi tercih edebilir. Burun kendine güveni sembolize etmesinden dolayı olsa gerek, atalarımız büyüklük taslayan insanlara “burnu havda” ve “burnundan kıl aldırıyor” tabirlerini kullanmışlar. Kendisini değersiz ve aşağı gören çocuklar burnu küçük çizebilir veya eksik bırakabilir. Ağız sözel iletişim aracı olduğundan, çevresiyle iletişim zorluğu çeken, sosyal fobisi olan, yanlış bir şey söyleyip eleştirilme ve kınanma korkusu yaşayan çocuklar ağız figürünü küçük çizebilir veya ihmal edebilir. Solunum güçlüğü çeken çocuklar da bazen bu sıkıntılarını ağız kısmını küçük çizerek dışa vurabilir (Çankırılı,2011: 254-255).

4.6. Ev Çizimlerinin Yorumu

İnsan, ev ve ağaç çizimlerinde aynı yaştaki çocukların benzer çizimler yapması Jung’un arketipler ve semboller teorisini ciddiye almamızı gerektiriyor. Jung, her çocuğun ve hatta her insanın kolektif bilinçaltında atalarından kalma izler ve bilgiler taşıdığını iddia etmektedir. Ev çizimlerini doğru yorumladığımızda dış gerçeklik ile çizerin iç dünyası arasında sıkı bir ilişki olduğunu görüyoruz. Bu açıdan baktığımızda evin ve çevresinin sembolik anlamı önem kazanmaktadır.

Çocuklar, 5 yaşından itibaren gerçek dünyaya uyum göstermeye başlarlar; 7 yaşına doğru da aileden ve okuldan aldığı değerler ve kurallar eğitimi vasıtasıyla benmerkezci kişilikten sosyal kişiliğe doğru adım atmaya ve çevre şartlarına uyum sağlamaya başlarlar. Bazı çocuklar uyum çabaları sırasında anne babanın ve okulun beklentilerini karşılamayabilir. Ailede ihmale, baskıya ve istismara maruz kalabilir. Bu çocuklar, söz ile ifade edemediği ve ifade etmekten korktuğu ruhsal sıkıntılarını farkında olmadan çizdiği ev ve ağaç resimlerine yansıtmaktadır. Rhoda Kellogg, dünya çapında yaptığı araştırmalarda elde ettiği sonuçları yayımladığı *Analyzing Childrens Art* (Çocuk Resimlerinin Analizi) isimli kitabında dünyanın her yerindeki çocukların aynı tip evler çizdiğini göstermektedir.

Çocukların çizdiği evleri ve ağaçları doğru yorumlayabilmek için birçok detayı hesaba katmamız ve değişik açılardan bakmamız gerekmektedir. Çizdiği ev içinde anne babasıyla ve kardeşleriyle yaşadığı bir ev ise, bize çocuğun iç dünyası hakkında birçok ipucu verecektir. Çocuğun ilk çizdiği ev tipi yuvarlak bir evdir. Çocuğun yaşı ilerledikçe ev çizimleri de çeşitlilik kazanmaktadır. Yuvarlak evi ve yuvarlak çatıyı kare ve dikdörtgen evler ve üç cepheli çatılar takip etmekte; bu evlere baca, kapı ve pencereler eklenmektedir.

Jung Enstitüsü öğretim üyelerinden terapist ve mimar Ruth Amman, *Traumbild Haus* (Hayal Evi) isimli kitabında evi “çocuk ruhunun içinde yaşadığı ve huzur bulduğu mekân” olarak açıklar. Ev bir semboldür. Onu anlamlı kılan aile içi ilişkilerdir. Eğer aile içi ilişkiler sağlıklı ve kötü ise; ev çocuk için soğuk, sıkıcı, sevgisiz ve güvensiz bir mekândır.

Her evin dış mekân ile iç mekân arasına sınır koyan duvarları vardır. Ev, dışa bakan ve dışa açılan parçalarıyla sembolik olarak insan vücuduna benzer. Kapı evin ağzıdır, ön pencereler gözleridir, yan pencereler kulaklarıdır baca da burnudur.

4.6.1. Yuvarlak Ev

Çocuğun kendisini güvende hissettiği, korunup beslendiği ilk yuvası ana rahmidir. Rahim ağız girişi ve çıkışı yaptığı bir kapıdır. İçinde yaşadığı ve resmini çizmeye çalıştığı evin kapısı da girişi ve çıkışı yaptığı, içinde kendisini güvende hissettiği bir mekândır. Çocukların ilk ev çizimleri genellikle yuvarlak olup ana rahmine benzemektedir. Daha sonra yuvarlak eve yuvarlak bir çatı eklemektedir.

Psikolog Jacqueline le Royer, “Draw a House” (DAH) (Bir Ev Çiz) adıyla bir test geliştirerek resimle terapi yapan meslektaşlarına çocukların çizdiği evleri ve çevresini doğru yorumlamaları konusunda yardımcı olmuştur. Royer, evin çocuk için anlamını açıklarken şöyle der: “Çocuk için ev anne rahmidir, anne kucağıdır, anne koruması ve anne sevgisidir, ailedir, gelenektir, kültürdür ve nihayet evrendir.”

Ev figürünün kolektif bilinçaltındaki karşılığı “mükemmel anne” arketipidir. Mükemmel anne arketipi, çocuğun dış tehlikelere karşı kendisini güvende hissettiği bir sığınaktır, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının yerine getirildiği, doyurulduğu ve korunduğu bir barındır. Okul Öncesi bir çocuk için evin anlamı anne kucağıdır. Anne kucağı ve anne sevgisi çocuk için hayati öneme sahiptir. Çocuğun anne kucağından kopması, kendi işini kendisi görmesi ve sorumluluk alması zor bir süreçtir. Yuvarlak ev çizen bir çocuğu anaokuluna göndermek (evden uzaklaştırmak) kolay değildir. Evler ve çadırlar genellikle çember oluşturacak şekilde dizilmiş, çemberin ortası sosyal etkinliklere ve ortak kullanıma ayrılmıştır.

4.6.2. Kare Ev

Çocukların en çok çizdikleri ev tipi, üçgen çatısı olan kare evlerdir. Jung’un analitik psikolojisi kuramına göre çatılı ev güvenli bir sığınağı sembolize eder. Kare ev çizen bütün çocuklar, evin üstünü meyilli veya üç yönlü çatı ile örtmektedir. Köylerde ve kırsal bölgelerde üstü düz çatı ile kapatılmış evlerde oturan çocukların çizdiği evlerin çatıları da meyilli ve üç yönlüdür.

Jungcu analist Ingrid Riedel, çocukların aslında ev çizmediklerini bir karenin üzerine bir üçgen çizdiklerini söyler. Kare korumayı, sınırları, dengeyi sembolize eder. Üçgen anne, baba ve çocuk arasındaki üçlü ilişkiyi temsil eder. Ev resmi çizen bütün çocukların kolektif bilinçaltında bu sembolik bilgiler saklı olduğu için farkında olmadan üçgen çatısı olan kare evler çiziyorlar. Evin Detayları

4.6.3. Çatı

Daha önce evin birçok yönden insan vücuduna benzediğini söylemiştik. Kare evin üstündeki üçgen çatı bir anlamda insan başını temsil eder. Mutsuzlukların ve problemlerin kaynağı baş (beyin) olduğu gibi, çözümü de baştaadır. Baştaki birçok detay (düşünme, hatırlama, hayal kurma, üzüntü, sevinç, hırs, öfke uyumsuzluk, vb.) çocuk, anne ve baba üçlüsü arasında problemler yaşanmasına yol açar. İnsan için baş (beyin- zekâ) ne kadar önemli ise; ev için de çatı o kadar önemlidir. Çatısı olmayan ev dış etkenlere (yağmur, kar, dolu rüzgâr, vb.) karşı direnç gösteremez; içinde yaşayanlara iyi bir koruma hizmeti veremez. Mutlu evlerin çatıları genellikle kırmızıya, mutsuz evlerin çatısı da siyaha boyanmaktadır. Mutsuz evlerin çatısında bacaya rastlanmaz. Bacası olsa da tütmez.

4.6.4. Duvarlar

Evin duvarları aileyi dış tehlikelerden korur. Duvarlar çatıya destek sağlar. Aileye ait iç mekânı dış dünyadan ayırır. Duvarın arkasında aile üyelerinin sırları, özel eşyaları, güzel anıları, üzüntüleri, sevinçleri, tartışmaları vardır.

4.6.5. Pencereleler

Pencereler evin dış dünyaya bakan gözleridir. Geceleri veya özel durumlarda dışarıdakiler evin içini görmesinler diye pencerelerin perdeleri kapatılır. Pencereleri panjurlu veya demirli evler, sahiplerinin dış dünyaya güvenmediğini gösterir. Evlerde yuvarlak ve oval pencerelere çok az rastlandığı halde bazı çocuk çizimlerinde evlerin pencereleri yuvarlak veya ovaldır. Yuvarlak pencereler bilinçaltında gözü sembolize eder. Bir başka açıdan baktığımızda yuvarlak çizim kare çizimden daha kolay olduğu için bu

çocuklar kare veya dikdörtgen pencere çizmek yerine yuvarlak pencere çizmeyi tercih ediyor olabilir. Kimi çocuklar da aynı eve hem kare hem yuvarlak pencereler çizebiliyorlar.

4.6.6. Perde

Perde çocuk resimlerinde 6. yaştan sonra ortaya çıkar. Etrafımıza baktığımızda hemen her evin penceresinde perde vardır. Bu nedenle bu ayrıntının çocuk resimlerinde yer alması doğaldır.

4.6.7. Lamba

Sıcaklık ve sevginin sembolüdür. Işıklı bir lamba evde hayat olduğunu gösterir. Bazı ilkel kabile kültürlerinde yuvarlak pencere “ruh penceresi” olarak isimlendirilir. Aile üyelerinden biri hastalanıp yatağa bağlı kaldığında ruhu bu pencereden çıkmakta, çevreyi dolaşıp hava aldıktan sonra geri dönmekte; bu da hastayı rahatlatmaktadır. Vefat eden hastanın ruhu da aynı pencereden çıkmakta, ancak geri dönmemesine ruhlar âlemindeki evine göç etmektedir.

4.6.8. Ön Kapı

Evin dış dünyaya açılan çok önemli bir organıdır. Aile üyeleri buradan dış dünyaya çıkış yapar; dışarıdan gelen aile dostları da buradan giriş yaparlar. Dış dünya ile ilişkileri iyi olan evin dış kapıları geniş, çift kanadı ve tokmaktır. Dış dünya ile ilişkisi sınırlı olan evin kapısı küçüktür; tokmağı ve zili yoktur. On kapısı olmayan bir ev dış dünyaya kapalı, kendi içine kapanmış, eşi dostu olmayan bir evdir.

4.6.9. Merdiven

Bir hedefe ve ideale ulaşmak için kat edilecek aşamaları temsil eder. Bir başka açıdan baktığımızda çocuğun sorumluluk almaya hazır olduğunu gösterebilir.

4.6.10. Baca

Baca konusunda çok ilginç bir şey söyleyeceğiz. Küçük çocukların ev çizimlerinde, çizim yaptıkları sırada mevsim yaz olsa bile, tüten bir baca vardır. Sebebine gelince küçük çocuklar gördüklerini değil, hayal ettiklerini ve

bilinçaltında olanı çizerler. Bacada duman olması o evde sobanın yandığını, yemek piştiğini; yani o evde yaşayan insanlar olduğunu gösterir.

4.6.11. Linçe

Küçük çocuklar gördüklerini değil, hayal ettiklerini ve bilinçaltında olanı çizerler. Bacada duman olması o evde sobanın yandığını, yemek piştiğini; yani o evde yaşayan insanlar olduğunu gösterir. Eğer çocuğun hayalindeki ev aile ilişkileri sıcak mutlu bir evse, bu ev bacası tüten bir ev olmaktır. Bir başka açıdan baktığımızda bacadan yükselen dumanlar, insanın söz diliyle dışa vurduğu iç duyguları sembolize etmektedir. Ailede adam yerine konan, duygularını dile getirmesine izin verilen çocukların çizdiği evlerin bacasından dumanlar kıvrılarak çıkacaktır.

4.6.12. Evin Çevresi

Çocuk bilinçaltında evin çevresinin de bir anlamı vardır. Ailenin çevreye karşı duyarlı olup olmadığı, çocuğunu önemseyip önemsemediği, dış dünyayla iletişimde olup olmadığı çocuğun çizdiği evin çevresinden belli olur. Çocuğunu önemseyen bir ailenin evinin önünde oyun alanı veya çocuk parkı vardır. Tabiatla barışık, mutlu ve sağlıklı bir ailenin evinin çevresinde ağaçlar, çiçekler, kuşlar ve evcil hayvanlar vardır. Kuşlar, mutlu temalarda yer alan figürlerdendir. Çocukların resimlerinde önce tek tek çizilen hayvanlar daha sonra kompozisyona dâhil edilirler ve yaşanmış bir olayın içinde yer alırlar. Kelebek, hayali sevgi ve güzellik arayışını çağırıştırır. Ailenin alışverişe çıkmak, tanıdıklarını ziyaret etmek ve evine geri dönmek, çocukların da okula gidip gelmek için kullandığı bir yolu ve yolun kenarlarında çiçekler vardır. Yolu olan bir ev, dış dünyaya açık, insanlar arası ilişkileri iyi bir ailenin oturduğu ev demektir. Çiçek, güzelliğin, sevginin ve büyümenin bir sembolüdür. Mutsuz temalarda çiçek figürü görülmez. Çiçeğin olduğu resimlerde güneş, bulutlar ve kuşlar da vardır. Bütün bunlar çiçeğin çocuk için mutluluk sembolü olduğunu göstermektedir.

Kendisiyle ve çevresiyle barışık, doğaya karşı duyarlı çocuklar çizdikleri evin çevresine ayrıca ışıyla gülümseyen bir güneş, bulutlar, dağlar, ay ve yıldızlar ilave ederler. İlk çizimlerde güneş etrafa ışık saçan bir daire

şeklinde. Sonra çizerin ruh haline bağlı olarak dairenin içi gülen, somurtan, kızan veya ağlayan insan yüzü çizilir. Bunun da sebebi, çocukların o yaşlarda egosantrik kişiliğin animist düşünce özelliğinden dolayı güneşi ve ayı canlı kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır. Sıcaklığa ve onaylanmaya ihtiyacı olan çocuklar güneşe doğru bakarlar ya da eğilirler. Kabul edilmeme duygusu yaşayan çocuklar güneşten uzakta çizileceklerdir. Çocuk animistlik dönemin etkisi ile güneşi insanla özdeşleştirir, ona ağız, burun ve göz çizer.

Bulutların rengi, yüksekliği ve sayısı da önemlidir. Evin üzerine çökmüş yağmursuz, büyük, siyah bulutlar evde sıkıntılar olduğunu ima edebilir. Yükseklerde evin üzerine yağmur indiren bulutlar, çocuğun sevgi ve şefkat eksikliği çektiği anlamına gelebilir. Siyah bulutlarla birlikte çizilen yağmur, depresif eğilimleri çağrıştırabilir. Bazı çocukların evin ve çevresinin özel mülkiyet olduğunu ve izinsiz girilemeyeceğini belli etmek için evin çevresine çit veya bahçe duvarı çizdikleri görülmektedir.

Ev ve çevresini gösteren bazı çizimlerde evin yakınında dikilen bir çocuk olduğu fark edilir. “Bir Ev Çiz” testinin düzenleyicisi Psikolog Jacqueline le Royer, dikilen çocuğun boyunun önemli olduğunu söyler. Eğer çocuk dış kapı boyundan küçük ise; ailenin kurallarına uyan, anne ve babanın (özellikle babanın) otoritesini boyun eğmiş bir çocuktur. Eğer çocuğun boyu dış kapıdan uzun, ağacın veya evin boyuna yakın ise; bu çocuk ailede egemenlik kurmuş, dediğim dedik, her isteğinin yerine getirilmesini isteyen, aile büyükleri tarafından şımartılmış bir çocuktur.

Bazı çocukların aynı kâğıda iki ev çizdikleri görülür. Bu çocuklar genellikle anne ve babası boşanmış bazen birinde bazen öbüründe kalan çocuklardır. Annesi çalışmak zorunda olan, annesi işte iken yakında oturan aile büyüklerinin veya komşunun evinde kalan çocuklar da iki ev birden çizebilir.

4.6.13. Ağacın Sembolik Anlamı

Ağaç çizimi evle birlikte ortaya çıkmaktadır. İlk ağaç çizimi havaya kalkmış bir kolu andırmaktadır. Gövdesi kolu, dalları da eli ve parmakları sembolize etmektedir. Kari Koch, çocukların ve yetişkinlerin çizdiği ağaçların yorumlanmasını konu alan bir “ağaç testi” geliştirmiştir. Gisela Schmeer, ağaç

çiziminin terapiye katkılarını klinik çalışmalarıyla incelemiş, sonuçlarını “Şifa Ağacı” isimli kitabında yayımlamıştır. Schmeer, özetle şöyle der: “Ağaç resmi, çizenin hayata bakış açısı ve kişiliği hakkında önemli ipuçları verir. Çizer, farkında olmadan, çizdiği ağaca nasıl bir kişi olduğunu itiraf eder. Bize de bunları okumak düşer. Ancak, doğru okuyabilmek için ağacın dilini bilmemiz gerekir. Ağaç bize sadece çizerin kişiliği hakkında bilgi vermez; aynı zamanda geçmişe ve geleceğe ait düşüncelerini, hayallerini ve endişelerini de okumamızı sağlar.”

Ağaç, ilk atalarımızdan günümüze kadar daima hayatın bir sembolü olmuştur. Ormanda yaşayan atalarımız, kendisiyle baş edemeyeceği vahşi bir hayvanla karşılaştığında ağaca tırmanarak tehlikeyi atlatıyordu. Tırmandığı ağaç sadece onu tehlikelerden korumuş olmuyordu; meyveleriyle de onu besliyordu. Yeni yürüyen bir çocuk için ağaç anneyi sembolize etmektedir. Bir tehlikeyle karşılaştığında koşup annenin kollarına sığınır. Anne sadece onu tehlikelerden korumaz; meyvesiyle (sütüyle) de besler.

Ağaç aynı zamanda aileyi de sembolize etmektedir. Toprağa düşen bir tohum, toprakta çatlayarak kök salar. Bir süre sonra topraktan dışarı başını çıkarır. Gencecik bir fidan olur. O fidan geliştikçe gövdesi, dalları ve yaprakları olan, çiçek açan, meyve veren bir ağaca dönüşür. Aynı şey insan nesli için de geçerlidir.

Ana rahmine düşen döllenmiş yumurta, toprağa düşen tohum gibidir. Yeterli olgunluğa ulaşınca rahimden dışarı başını çıkarır; dünyaya gözlerini açar. Büyür, evlenir, çocukları olur. O çocuklar da büyür, evlenir, çocukları olur. Dedelerden toruna koca bir soy ağacı ortaya çıkar.

Çocuklar, kolektif bilinçaltında ağaç ile insan arasındaki ilişkinin kodlarını taşımaktadır. Ağaç, “mükemmel anne” (great mother) arketipini temsil etmektedir. Çocuk ağaç çizerken sadece korunma, beslenme ve sevgi ihtiyacını yansıtmaz, aynı zamanda hayallerini, ümitlerini ve beklentilerini de yansıtır. Psikolog Gisela Schmeer, çocuğun çizdiği bu ağaca ümit ağacı adını vermektedir. Yetişkin insanların kutsal bildikleri ağaçlara istek ve arzu ifade

eden renkli paçavralar ve iplikler bağlamaları, böyle yapmakla isteklerinin yerine geleceğine inanmaları kolektif bilinçaltında yatan “mükemmel anne” arketipinden kaynaklanıyor olabilir.

4.6.14. Ağacın Gövdesi

Ağaç çizen bütün çocuklardan elbette uzun ve kalın bir gövdesi, dalları, yaprakları ve meyvesi olan bir ağaç çizmelerini bekleyemeyiz. Her çocuk, genellikle, yaşma, gelişme düzeyine ve ruhsal durumuna uyan bir ağaç çizmektedir. Bazen bir çocuğun çizdiği ağacın gövdesinde bir veya birkaç çizik ve yarık olduğunu görürüz.

Çocuğun ve ailenin geçmişini incelediğimizde bu yarık ve çiziklerin çocuğun geçirdiği travmaları (anneden ayrılma, ev veya okul değiştirme, ağır bir hastalık veya ameliyat geçirme, vb.) temsil ettiğini fark ederiz. Gövdenin yapısı, anne ile olan ilişkisine de ışık tutar. Düz ve pürüzsüz bir gövde, yeterli koruma ve besleme görevi yapmayan anneyi sembolize edebilir. Çünkü düz ve pürüzsüz bir gövdeye tırmanmak çok zordur.

4.6.15. Ağacın Kökleri

Bir ağacın kökleri ne kadar derinlere inmiş ve etrafa dağılmış ise, ağaç o kadar sağlam ve sağlıklı demektir. Çocuk çizdiği ağaçta kökleri de göstermiş ise; o çocukta anneye güven duygusunun sağlıklı geliştiğini söyleyebiliriz. Çocuk ruh sağlığında anneye güven duygusu çok önemlidir. Çünkü anneye güven duygusu, özgüven, babaya güven, insanlara güven ve Allah’a güven gibi diğer güven duygularının temelini oluşturmaktadır. Çocuklar, 4-5 yaşından itibaren ağaç resimlerinde kökleri de çizdikleri görülmektedir. Çizdiği ağacın köklerine bakarak çocuğun anne ile olan duygusal ve ruhsal ilişkisi hakkında bilgi sahibi olabiliriz.

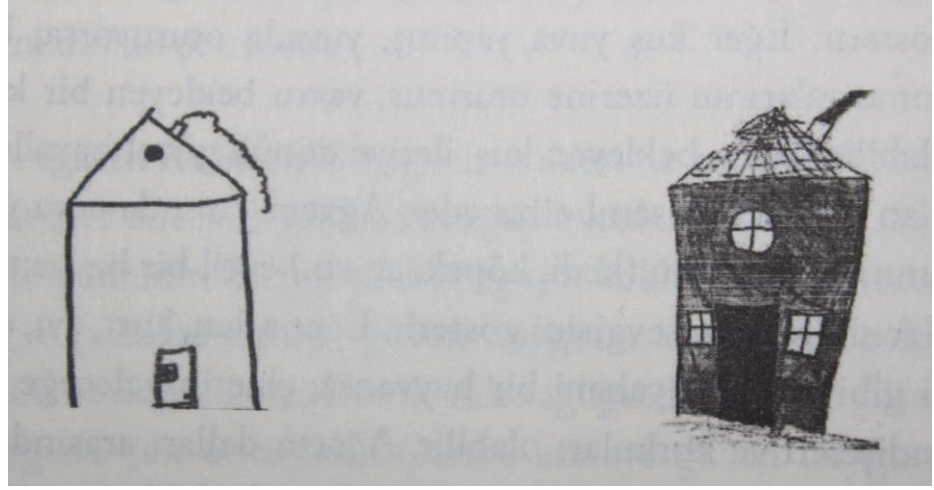
4.6.16. Ağacın Meyveleri

Çocuğun çizdiği ağaç çiçekli veya meyveli bir ağaçsa; bu iyiye işarettir. Ağaç çocuğu, meyveleri de başarısını sembolize ediyor olabilir. Bu durumda çizer okula başlamış, ders çalışan, ailesi ve öğretmeni tarafından sevilen, sorumluluk alabilen bir çocuktur.

4.6.17. Ağaç ve Hayvanlar

Çocuklar bazen ağaçla birlikte hayvan resimleri de çizerler. Ağacın dalma konmuş bir kuş, çocuğun anneden bir beklentisi bir isteği olduğunu gösterir. Eğer kuş yuva yapmış, yuvada oturuyorsa; bu yumurtalarının üzerine oturmuş, yavru bekleyen bir kuş olabilir. Yavru bekleyen kuş, ileriye dönük güzel hayalleri olan bir çocuğu sembolize eder. Ağacın yanında veya yakınındaki hayvan (kedi, köpek, at, vb.) evcil bir hayvansa; çizenin hayvan sevgisini gösterir. Eğer aslan, kurt, ayı, tilki gibi vahşi ve yabani bir hayvansa; çizerin geleceğe ait endişeleri ve korkuları olabilir. Ağacın dalları arasındaki kuş yuvası boş ise veya ağacın gövdesinde delik varsa; çocuğun daha çok korunmaya ve sevgiye ihtiyacı olduğunu ima edebilir (Çankırılı,2011: 262-279).

4.6.18. İki Evin Karşılaştırmalı Yorumu

Resim 4.1. İki Evin Karşılaştırmalı Yorumu

7 Yaşında bir kız çocuğu

8 Yaşında kız çocuğu

İki kız çocuğu tarafından farklı zamanlarda çizilmiş olan iki resmi yorumlamaya çalışacağız:

Soldaki resim: Ev kâğıdın en alt ucundan başlayarak çizilmiş. Anneye bağımlılık devam ediyor. Baba evi çok önemli

Sağdaki resim: Ev kâğıdın alt ucundan yukarıya, köşeli bir açıyla çizilmiş. Anneye bağımlılığı azalmış, anne babanın yardımı olmadan kendi işlerini görebiliyor.

Soldaki resim: Boyanmamış, sade ve özentisiz. Çocuğun içinde bir boşluk ve dış dünyaya karşı ilgisizlik var.

Sağdaki resim: Duvarlar pembeye, kapı kırmızıya boyanmış. Sıcak renklerin seçilmiş olması çocuğun uyumlu, sevecen ve hayata pozitif baktığını gösteriyor.

Soldaki resim: Kapıda pencere ve kilit var. Kapının altına eşi çizilmiş. Çocuk arkadaş edinmek ve onlarla dostluk kurmak istiyor; ama buna cesareti yok, özgüveni zayıf.

Sağdaki resim: Kapı büyük çizilmiş, ancak kolu ve tokmağı yok. Çocuk arkadaş edinmede seçici davranıyor.

Soldaki resim: Ev penceresiz, aile kendi içine kapanmış, dış dünyayla iletişimi yok.

Sağdaki resim: Evin iki büyük dikdörtgen penceresi ve bunların üzerinde bir de yuvarlak penceresi var, ancak pencereler demirli. Ev, izinsiz girişlere karşı korumalı. Aile pencereden dışarısını gözleyebilir, dışarıdan da evin içi gözlenebilir.

Soldaki resim: Çatıda yuvarlak ve siyah bir ruh penceresi var; ancak iyi ruhlara kapalı.

Sağdaki resim: Çatıda ruhların giriş çıkışına açık iki küçük ruh penceresi var.

Soldaki resim: Çatı kalın çizgilerle eğimli ve üçgen biçiminde çizilmiş. Anne, baba ve çocuk ilişkisi değişmez kurallara bağlı. Çatının üzeri kapatılmamış; ev kar ve yağmura karşı korumasız. Siyah yuvarlak pencere çocuğun ruhen sıkıldığını ve yalnızlık çektiğini gösteriyor.

Sağdaki resim: Çatı ince ve kırık çizgilerle, eğimli ve üçgen biçiminde çizilmiş. Anne, baba ve çocuk arası ilişkiler düzensiz ve belirsiz. Çatının üzeri kiremitle örtülmüş, ev kar ve yağmura karşı korunmuş.

Soldaki resim: Bacadan çıkan duman aşağıya doğru kıvrılmış. Evin içinde zayıf da olsa bir sıcaklık, bir duygusal iletişim var.

Sağdaki resim: Bacadan çıkan duman yoğun ve yukarıya doğru çıkıyor, kâğıdın üst ucundan taşmış. Evde sıcak ve yoğun bir duygusal iletişim var.

Soldaki resim: Evin duvarları kalın çizgilerle çevrili. Aile dış dünyaya kapak, insanlara güvenmiyor, bu yüzden fazla arkadaşı yok.

Sağdaki resim: Evin dış duvarları ince ve esnek çizgilerle çevrili. Aile dış dünyaya açık, insanlara karşı iyimser ve geçimli, arkadaş edinmede bir sıkıntıları yok.

Sonuç: Soldaki evi çizen çocuk utangaç, ağzı sıkı, sessiz, içine kapalı, alçak sesle konuşuyor, bazen gizlice ağlıyor. Duygularını belli etmiyor. Diğer çocuklarla iletişim kurmada ve arkadaş edinmede zorlanıyor. Ailede baskı görüyor ve sık eleştiriliyor olabilir. Ailenin bu konuda incelenmesi gerekir. Sağdaki evi çizen çocuk, kendinden emin, çalışkan, aktif ve dışa dönük. Duygularını açıkça ifade edebiliyor. Evde kendisini güvende ve korunmuş hissediyor. Anne, baba ve çocuk arasındaki iletişim sağlıklı ve uyumlu. (Çankırlı, 2011: 280-282).

4.7. Çocuk Çizimlerinde Doğa figürleri

Çocukların insan resminden sonra çizdikleri ikinci figür, güneş figürüdür. Ay figürüne pek rastlanmaz. Çocuk mantığında güneş, ay ve yıldızlar canlıdır. Bu yüzden güneş figürüne bazen ağız, göz ve burun yerleştirdiği, ona hayat kazandırdığı görülür.

Çocuk çizimlerinde insan ve güneş figüründen sonra üçüncü sırada ev figürü gelmektedir. Ev figürünün çocuk için anlamı büyüktür. Ev, aile üyeleriyle ve sevdikleriyle birlikte kendisini güvende hissettiği, dış tehlikelere karşı korunduğu bir yerdir. Çocuk ev figürüne üç yaşından itibaren yer verse de eve benzer tarafı yoktur. Eve benzemesi dördüncü yaştan sonra başlar.

4.7.1. Güneş Figürü ve Bulutlar

Okul öncesi çocuk çizimlerinde güneş figürü, anneyi temsil eder. Çocuk ev, aile ve manzara resmi çizerken, diyelim ki bir kış gününde, güneşi olmayan bir günde çizim yapsa da mutlaka dağların ve bulutların arkasında bir güneş figürü çizdiği görülmektedir.

Ona göre annesiz çocuk olamayacağına göre güneşsiz dünya da olmayacaktır. Çünkü anneleri, hayatlarının odak noktasıdır.

Annesiz çocukların veya annesiyle sorunu olan (annesi çalışmak zorunda kalan, annesi uzun süre hastanede yatan ya da ruhsal tedavi gören, annesinden şiddet ve baskı gören) çocukların resimlerinde güneş yer almaz. Yer alsada tam değildir. Ya yarım, ya önünde bulutlar vardır veya batmak üzeredir.

Çocuklarının resimlerinde güneş olmadığını, yarım çizildiğini veya ışıksız, üzgün, koyu renkle çizilmiş bir güneş olduğunu gören anneler, annelik tutumlarını gözden geçirmeli, nerede hata yaptıklarını bulmaya çalışmalı, gerekirse bir uzmandan psikolojik yardım almalıdır.

Bulutlar, çoğunlukla, diğer aile üyelerini temsil eder. Eğer bulutlar veya bulutlardan biri güneşin önünü kapatmış ise; aile üyelerinden biri çocuk ile anne arasına girmiş demektir.

Bu anneyi üzen kavgacı bir baba olduğu gibi, annenin ilgisini ve sevgisini üzerine çeken yeni doğmuş bir kardeş de olabilir.

4.7.2. Çiçek Figürü

Çocuk çizimlerinde çiçek evle birlikte görülmeye başlanır. Mutlu evlerin bahçesinde ve giriş yolunun iki tarafında mutlaka çiçek figürleri görülür. Çiçeklerin mutlaka açmış taç yaprakları ve bir sapı vardır. Çiçeğin olduğu yerde çoğunlukla sarıya boyalı, ılık saçan bir güneş, açık bir hava ve kuşlar vardır. Mutsuz çocuk çizimlerinde çiçeğe pek rastlanmaz. Çocuk için rahatlıkla çiçeğin mutluluk ve neşe sembolü olduğunu söyleyebiliriz.

4.7.3. Ağaç Figürü

Çocuk resimlerinde ağaç figürü çiçekle aynı zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Ağaçlar meyveli ise, bolluk ve bereketi sembolize eder. Meyveli ağaç aynı zamanda başarı, yardımlaşma, hediyeleşme ve işbirliği anlamına gelebilir. Çalışkan, bağımsız, sorumluluk alabilen, öz güveni yüksek çocukların ağaç figürleri daima meyveli olup; kırmızı, yeşil ve sarı renklerle boyanmıştır. Yaprak döken ağaçlar, yapraksız ve meyvesiz ağaçlar karamsarlığı ve ölümü temsil edebilir. Ağacın köküyle birlikte çizilmesi aileye bağımlılığı ve özgüven eksikliğini gösterebilir.

Çiçek ve ağaç figürlerinden çocukların sabır ve dikkat sürelerini tahmin etmek de mümkündür. Eğer çiçekler birkaç saplı ve taç yaprakları bol ve çok renkli ise; ağaçlar da çok dallı ve özenle çizilmiş bol meyveli ise bunları çizen çocuğun sabırlı, dikkat süresi uzun ve yaptığı işten zevk alan bir çocuk olduğunu söyleyebiliriz.

4.7.4. Hayvanlar

Kuşlar, çocuk çizimlerinde dört yaşından itibaren görülmeye başlar. Güneşli, açık hava, açık renkli bulutlar, çiçekler ve ağaçlar ile birlikte çizilen kuşlar mutluluğu ve yaşama sevincini sembolize eder.

Ev dışında tavşan, koyun, kuzu, kedi, köpek figürleri tabiattaki canlılığı ifade eder. Evin bahçesinde kulübesinde veya kulübe önünde tavşan ve köpek; evin içinde bir köşede kedi, kafeste kuş, akvaryumda balık çocuktaki hayvan sevgisini ve dostluğunu sembolize eder.

4.7.5. Çocuk Çizimlerinde Evin ve Çevresinin Anlamı

Çocuk çizimlerinde evin görünümü, renklerin seçimi ve detaylar çocuk ruh sağlığının bir göstergesidir. Evin çatısı, yağmurdan, kardan, soğuktan ve sıcaktan koruduğu için güveni simgeler. Mutlu evin çatısı kırmızıya boyalıdır ve tüten bir bacası vardır. Hava güneşli de olsa bacası tütmektedir. Tüten baca evde hayat olduğunu, içinde bir aile yaşadığını ve içerisinin sıcak olduğunu sembolize etmektedir. Evin pencereleri ve kapısı vardır. Mutlu evin pencereleri geniş olup camın önünde bir saksı çiçeği bulunur. Penceredeki perde

mahremiyeti ve özeli simgeler. Pencerelelerin şekli ve büyüklüğü de önem taşır. Pencerelelerin küçük ve demirli oluşu dışa kapalılığı ve yabancıya güvenilmediğini sembolize eder. Dış kapının büyüklüğünde pencerelelere benzerlik gösterir.

Mutlu evlere geniş bir yoldan ve geniş basamaklı bir merdivenden girilir. Yolun etrafında çiçekler, ağaçlar ve kuşlar vardır. Tepenin ardında güneş ışııyla gülümseyerek bu mutluluğa eşlik etmektedir.

Mutsuz evin önünde ağaç ve çiçek olmadığı gibi yolu da yoktur. Mutsuz evin çatısı genellikle siyaha boyanmıştır. Dış duvarları koyu renklerle boyanmıştır. Pencereleler küçüktür, perdeler kapalıdır, dışarıdan ışık almaz. Işık demek sevinç demek, neşe demektir. Bu evde çocuk mutsuzdur, anne baba geçimsizliği ve kavgaları vardır.

Mutsuz evin çatısında baca yoktur; olsa bile tütmez. Evin kapısı, pencereleleri ve duvarları karamsarlığı ifade eden koyu renklerle boyanmıştır. Kapının zil butonu ve tokmağı yoktur.

Öğretmen olarak ilköğretim 2. ve 3. sınıf öğrencilerine “evinizdeki canlılar” konulu bir resim yapmalarını söyleseniz; ipucu vermek için evde yaşayan aile üyelerini ve evcil hayvanları saysanız bile çocuklar evin içine sevdiklerini alacak, sevmediklerini ya hiç çizmeyecek ya da evin dışında çizeceklerdir. Çizimlerinde babayı evin içine almayan veya evin dışında çizen çocukların aileleri incelendiğinde genellikle babadan dayak yiyen, baba korkusu olan çocuklar olduğu görülmektedir.

Kardeş kıskançlığı, anne baba geçimsizliği, boşanma sonucu parçalanmış aile, aileden birinin ölümü gibi çocuğu derinden etkileyen durumlar ve olaylar, çoğu zaman çocuk farkında olmadan çizimlerine yansımaktadır. Yeni doğan erkek kardeşini kıskanan anaokulu öğrencisi bir kız çocuğu, çizdiği resimde kardeşini annesiyle birlikte evin içinde, kendisini evin dışında göstermişti. Evin içinde çiçekler vardı. Evin çatısı kırmızıya boyanmıştı, bacası tütüyordu. Dışarıda hava kapalıydı, gökyüzünde siyah bulutlar vardı, güneş parlamıyordu. Evin bahçesi yoktu. Yolun iki yanında çiçekler ve ağaçlar yoktu. Evin içi mutlu, dışı mutsuz ve karamsardı.

Sekiz yaşından önce çocukların çizdiği evler çoğunlukla tek katlı, çok azı iki katlıdır. Bir çocuk sekiz katlı, asansörlü bir apartmanın çatı katındaki bir dairede oturuyor olsa bile; çizdiği ev tek katlıdır. Psikologlar bunun çocuktaki egosantrik kişilikten kaynaklandığını, paylaşmayı bilmediği için sadece kendisine ait olan bir ev çizdiğini ifade etmektedirler. Bize göre insan fıtratına, çocuğun kişilik gelişimine ve aile mahremiyetine en uygun yapı tek katlı, bahçeli bir evdir. Çocuk, ev resmi çizerken, farkında olmasa da kendisine en uygun olan bilinçaltındaki tek katlı evi tercih etmektedir.

Yedi yaş ve üzeri çocuklarda sosyalleşmenin bir göstergesi olarak çizimlerde kendi evinin yanına komşu evi, cami, okul, bakkal, alış-veriş merkezi gibi sosyal yapıları eklediği görülür. Köyde yaşamadığı, bir köy görmediği halde bazı çocukların içinde cami, çeşme, koyun sürüsü, çoban ve köpek figürü bulunan köy resmi çizdiği görülmektedir. Bunda televizyonun, okuduğu hikâye kitaplarının ve hayal gücünün etkisi olduğu söylenebilir.

Çocuklar resim çizerken genellikle içinde bulundukları mevsimi yansıtırlar. İlkbaharın göstergesi olan çiçekleri ve gökkuşağı, yazın meyveli ağaçları, sonbaharın sararan ve dökülen yaprakları, kışın lapa lapa yağan kar, beyaza bürünmüş çam ağaçları çocukların gözünden kaçmaz. Kış mevsimi yetişkinler için zorlu ve sıkıntılı bir mevsim olsa da çocuklar için değişiklik ve eğlence demektir. Kartopu oynama, kızakla kayma, kardan adam yapma çocuklar için çok zevkli ve eğlenceli etkinlikler olduğu için özenle çizgilerine yansıtırlar (Çankırılı,2011: 283-290).

4.8. Çocuk resimlerinin Genel Olarak Yorumlanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Çocuğun bize kendisini yansıtması ve olaylar hakkında duygu ve düşüncelerini ifade etmesinde, yalın bir anlatım aracı olan resim önemi büyüktür. Resim etkinliğinin aynı zamanda sözsüz dili oluşturması ve bu yolla anlatımın kolay olması, yaşı ve kişilik özellikleri nedeniyle sözlü iletişim kurmakta güçlük çeken çocukları tanımada da önemli bir teşhis aracı olmasını sağlamaktadır.

Çocuk resimlerini yorumlarken, dikkat etmemiz gereken bazı önemli noktalar bulunmaktadır.

Tek resimden yola çıkarak yapacağımız bir değerlendirme bize hatalı sonuç verebilir. Çocuğun diğer resimlerine de dikkat etmeli ve toplu bir değerlendirme yapılmalıdır. Resim değerlendirmesine başlamadan önce çocuğun genel tutum ve davranışlarını, içinde yaşadığı psikolojik sosyo kültürel ve ekonomik durum, arkadaşlarıyla kardeşleriyle ilişkileri, okul ve aile içi ilişkileri çocuğun yaşını, cinsiyetini, ailede kaçınıcı çocuk olduğunu varsa uyum ve davranış sorununun türünü, ailesinin genel özelliklerini, okul başarısını, çocuk hakkındaki genel izlenim ve görünüm, diğer önemli özellikleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Resim aynı zamanda öğrenilen bir davranıştır. Resim çizmede öğretmen faktörü de önemlidir. Çocuklar resim çizmeyi kendi kendilerine, ailelerinden, öğretmenlerinden veya arkadaşlarından öğrenebilirler.

Konu seçimi yapmadan 'Hadi bakalım bize bir resim çiz' dediğimizde, çocuk ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda içinde yaşadığı psikolojik duruma ve hayal gücünün de etkisiyle resim çizebilir. Serbest konu verdiğimizde çocuğun çizmiş olduğu resimdeki tema da çok önemlidir. Unutulmamalıdır ki, resim değerlendirilmesi projektif bir tekniktir. Yorumlar, yorumlayana göre değişkenlik gösterebilir (Yavuzer, 1992: 80).

4.9. Çocuğun Resim Etkinliği Karşısında Anne Baba ve Okulun Rolü Ne Olmalıdır?

İlk yaşlardan itibaren çocuk serbestçe çizmeye bırakılmalıdır. Önce kaleminin kâğıt üzerinde rastlantıyla gezindiği görülür. Sonra benzerlik belirir, başarı doğar. Çocuk bunu otomatizmine geçirmek için tekrarlar. Bu çabayı diğer denemeler ve başarılar izler. Başarısız denemeler ise kendiliğinden bırakılır. Bu deneme işleminde hata yoktur.

Çevre ile doğal ilişkiler çocuğu büyük ölçüde etkiler. Çocuk, yeteneği belirli ölçüde gelişmiş arkadaşlarının resimlerinden esinlenirken, onların

modelini ol duğu gibi kendine örnek alamaz. Ancak bu deneyi kendine mal eder, çalışma ve yaşam süreci içine alır ve ona özgün bir kişilik verir. Her çocuk özgünlüğünü kendi oluşturur ve kısıtlayıcı olmayan aile çerçevesi içinde başarısını açığa vurur.

Gelişim süreci içinde çocuk, kural, model ve dış açıklama olmaksızın deneysel olarak resim ve renk yeteneğini edinir (dil de olduğu gibi). Nasıl yürümeyi bilen çocuk için, açıklamalar yürüme biçimini değiştirmesi için etkili olamazsa, çizme ve boyama faaliyetinde de durum aynıdır. Deneyler yoluyla güçlükleri aşarak bu yeteneği elde eder.

Yeterli sayıda sözcüğe sahip olmayan çocuğun ifadesi nasıl kısıtlıysa, belirli bir grafik yetiye sahip olmayan çocuk için de istediği açıklama ya da öyküyü dile getirmesi öylesine kısıtlıdır. Konuşmayı öğrenen çocuk için amaç, sözcükleri kusursuz söylemek ve cümlede kullanmak değil, bunları yaşamın istekleri doğrultusunda kullanmaktır. Çocuğun ifade için yeterli sözcüğe sahip olması ona güç verir: Mimik ve jestle kuvvetlenen sözcüklerden bir bütün oluşturmaya başlar.

Bilindiği gibi, çocuk hiçbir zaman serbest resimde kopye etmeyi denemez. Bu onun için amaç değildir. Çocuğun amacı çevreyle ilişkiye girmek, ortamı etkilemek ve kendini ifade için bir teknik elde etmektir. Ancak çocuk bütün bunları kendi anlayış, yetenek ve yaratış düzeylerine uygun olarak gerçekleştirir.

Çocuk dil yeteneğini kazanırken sözcüklerin doğru söylenişi için durdurulursa gelişimi etkileyen bir dengesizlik, bir düzensizlik oluşur. Aynı durum resim etkinliği için de geçerlidir. Resim yapmaya yeni başlayan çocuğa yöntem öğretilmeye çalışılırsa çocuk bir karmaşaya itilmiş olur.

İnci San'a göre, çocuklar kendilerini ifade etmeyi Devvey ve Holmes'in deyişiyle içgüdüsel bir davranışla istediklerine göre, içlerinden gelen bir gereksinimle, kendilerine öz, ünik mecazları kurarlar. Onun içindir ki, çocuklara ne gibi sanatsal etkinliklerde bulunacakları hakkında karar verme özgürlüğü bırakılmalıdır. Konu seçimi, malzeme seçimi ve süreçler yönünden kendilerinin karar vermesine izin verilmelidir.

Sanat eğitimcilerinin hemen tümünün birleştikleri bir nokta, çocuğun sanat etkinliğinde özgür bırakılması, bildiğince çizerek, yoğurarak kendi ölçülerini kendisinin saptamasının sağlanmasıdır. Çünkü çocuk yaşantı ve deneylerle öğrenir. Resim çizme gibi bir etkinlikte, beceriler çizerek geliştirilebilirler. Bir oyun halini alacak sanat etkinliği çocuğa kıvanç vermelidir.

Eğitimci, çocuğa, duyuları yoluyla nasıl yaşantı ve deneyler edinileceğini öğretebilmelidir. Bu konuda çocuğa yardımcı bir yol olmak üzere, Bingöl şöyle bir yöntem önermektedir: "Çocuk yapacak, siz soracaksınız, o açıklayacak. Arada unuttuğu yerler varsa ve bunlar konunun özü ile ilgili ise, çocuğun çevresini daha dikkatle incelemesini sağlamak için, onları yalnızca hatırlatmakla yetineceksiniz."

O Çocuklardan resimlerini açıklamalarını istemek, onları bir değerlendirmeye yöneltmek demektir. Bu yolla çocuk daha sonraki sanatsal ürünleri hakkında yeni düşünme ve uygulama teknikleri geliştirebilir.

Çocuğun özellikle okul öncesi dönemde algılama, düşünme ve biçim verme süreçleriyle çevresini tanımayı, anlamayı, bir anlamda da fethetmeyi öğrenmeye başlamasıyla eleştiri yetisi de belirmeye başlar. Bu eleştiri yeteneğini mümkün olduğunca erken uyandırmak ve temellendirmek, anne-baba, öğretmen için bir görev sayılmalıdır.

Eğer çocuk kavrayabildiği şeyleri resim, şiir, müzik ya da dramatik oyunlar haline getirebiliyorsa, çocuğun anlayış gücü daha da canlı ve güçlü olacaktır. Çocuk için, kavramları malzeme ile bağdaştırıp ifade edebilmek bir kıvanç kaynağıdır. Üretici etkinlikte bulunan çocuklar;

- Çevrelerini daha tam gözlemleyebilmekte,
- Ayırıştırma (discrimination) yetileri artmakta,
- Ayrıntılarla ilgili olarak bellekleri güçlenmekte,
- Nesneleri birbirleriyle ilişkili olarak düzenlemelerinde daha buluşçu ve özgün olmaktadır.

Okulla birlikte öğrenme normlarının bunalımı da başlar. Düzensizlik, okul ile kendi isteklerini bağdaştıramayan çocuğun davranışını bozar, dengesizleştirir. Çocuk, kendi boyutunda olmayan bu yeni dünyada kendini tanıyamaz. Tek amaç, diğerlerinin düşünce ve görüşlerine uymaktır.

6 yaşındaki çocuk için, çizme ve boyama faaliyetleri yürüme, konuşma gibi doğal faaliyetlerdir. Çocuğu modelin kopya edildiği, tekniğin iyileştirilmeye çalışıldığı bir eğitim kurumuna verdiğinizde, sıralar arasında dolaşan öğretmen defter veya kitap üzerindeki bir figürü örnek olarak gösterir. Yaratıcı bir birey olan çocuk, birkaç günde değişir, yaşamla tekniği birleştiren bağ kopar. En önemlisi de çocukta doğallığa karşı bir kuşku uyanır.

Böyle bir ortamda eğitilen çocuklar, ne arama ne de yaratma isteği duyarlar. Merakları gitgide körelir. Resim etkinliği gerçek anlam ve amacından uzaklaşmıştır. Çocuk, resmi öğrenmek için çizer, yani bir modeli tümüyle kopya etmek için. Resim çocuğa yapılması gereken bir ders olarak verilmiştir.

Bu güdülenmelerle (motivasyonlarla) okul, resim alanında fazla ilerleme sağlayamazsa şaşırılmamalıdır.

Çocuk resminin de yetişkin resmi gibi bir amacı ve güdüsü vardır. Okul için yapılan resim ise amaçsız, ifadesiz, kurallara göre yapılmış bir ödev niteliğini taşır.

Çocukların okuldaki çalışmadan memnun olmadıkları söylenebilir.

Yetişkinlere yanlış görülen bazı çizim hatalarını çocuk, isteyerek yapar. Ço cuk bu anormallikleri düzeltebilir. Bunlar resim kurallarına uymasa bile olumlu karşılamak gerekir.

O halde anne, baba ve öğretmen olarak çocuğu kendimize göre hareket etmeye zorlamamalı, onu kendine özgü dinamik ve canlı ifadesini sürdürmesi yolunda cesaretlendirmeliyiz. Onu kendi bildiği gibi çizmeye yüreklendirmeliyiz.

Resmin sağlayacağı en önemli avantajlardan biri üretkenliğin gelişimidir. Bü yümenin bu basamağında, çocuğun üzerinde büyüklerin isteklerinin yanı sıra içinde bulunduğu grubun isteklerini uygulama arzusunun da getirdiği

önemli bir baskı vardır. Bu sebeple çocuğun kendi dışındaki modelleri taklit etmesi ve onlara uyması engellenmelidir. Çocuğun sorunlarını kendi bireysel yaklaşımıyla çözmesi konusunda cesaretlendirilmesi büyük önem taşır. Çocuğun bu yaştaki üretkenlik düzeyi, onun deneylere, keşif ve icatlara duyduğu ilgiyle anlaşılır. Anne, baba ve öğretmenin bir görevi de çocuklarına bu doğrultuda ortam hazırlamak olmalıdır. Çocuğun kendini özgürce ifade edebilmesi için cesaretlendirilmesi ve resim etkinliğinde ihtiyacı olan malzemenin hazırlanması, anne-baba ve öğretmenin temel görevi olmalıdır.

Bu amaçla çocukların giderek daha çok yeni ve önemli şeyi algılayıp tanıma ve seçmelerine olanak tanınmalıdır. Bu bağlamda okulöncesi kurumlarında öğretmenle birlikte yapılacak gezilerin, gösterilerin, resimlerin ve anlatılan öykülerin önemi büyüktür. Kurumda uygulanacak program, bu evredeki çocuğun yaşantılarıyla, anlama, biçimlendirme ve oluşturma süreçleri arasındaki bağıntıları kuracak türden olmalıdır. Çocuğa planlama, karar verme ve değerlendirme fırsatı veren bir "etkin öğrenme" yöntemi olan high-scope programı buna uygun bir örnek oluşturur.

Yapılan resim üzerinde yetiştikenden gelebilecek bir uyarı ya da olumsuz eleştiri çocuğun eylemini sona erdirmesi için yeterli neden olabilir. Çünkü resim etkinliği başarılı olmuş eylemler yönünde gelişme eğilimindedir.

Modern pedagoji açısından en iyi yazan çocuk; çok sayıda sözcüğü doğru yazan, cümleleri gramer kurallarına göre kuran değil, sözcükleri kişisel cümlelerde yaşatanlardır. Bu cümleler çocuğun düşünce ve yaşamını ifade ederler.

Resim konusunda en gelişmiş çocuk da okul isteğine ve perspektif kurallarına uyan değil, resmindeki kişi ve objelere yaşam veren çocuktur. İşte biz bu eylemi desteklemeliyiz, yardım etmeliyiz, değer vermeliyiz ki çocuk başarı ve güvence elde etsin (Yavuzer, 1992: 81-84).

5. BÖLÜM

RESİM SANATINDA BİLİNÇALTININ İŞLEVİ

Çocuk çizimlerinde, özellikle okul öncesi dönemlerde, bilinçaltının daha etkin olduğu bütün psikologlar tarafından kabul edilmektedir. Çocuk, önceden hiçbir hazırlık yapmadan, anlık serbest çağrışımla çizdiği bir insan, bir ağaç veya bir ev resminde farkında olmadan kendisine, hayata, insana ve çevreye ait algısını yansıtmaktadır. Bu algı çocuğun yaşadığı tecrübelerle bağlı olarak bilinçaltına depolanmış olan mutluluk, sevinç ve güven duygularını yansıttığı gibi; mutsuzluk, acı ve güvensizlik duygularını da yansıtmaktadır. Çocuk çizimlerini doğru okuyabilmemiz için 20. yüzyıl başlarında psikoloji bilimine kazandırılan “bilinçaltı” (subconscious) kavramı hakkında bilgi sahibi olmamız gerekir. Bazı yabancı metinlerde bilinçaltı terimi unconscious olarak geçtiği için, çevirilerde sözlük anlamıyla “bilinçdışı” diye tercüme edilmektedir. Bu metinler incelendiğinde unconscious terimiyle gerçekte kastedilen bilinçaltıdır.

Bilinçaltı veya bilinçdışı adıyla ifade edilen psikolojik terim hep Freud ile birlikte andır. Gerçekte “bilinçaltı” terimini psikolojiye kazandıran Fransız fdozof ve psikolog Pierre Janet’dir (1859-1947). Janet, “bilinçaltı” terimini ilk defa 1889 ydında bir makalesinde dile getirir. Joseph Jastrovv’un 1906’da yazdığı The Subconscious (Bilinçaltı) adlı kitabının 1908 tarihli Fransızca çevirisinin önsözünü de Janet yazmıştır.

Janet, Londra’da 1913 ydında gerçekleştirden 17. Tıp Kongresinde “Psikanaliz” konulu bir tez sunmuş, histeri hastalığının temelinde bilinçaltı saplantıların (subconscious obsessions) bulunduğunu, bunların hipnozla ve telkinle giderilmesinin mümkün olduğunu savunmuştur. Kongreye katılan meslektaşları Janet’in teorisini Freud’un aynı konudaki teorisinden daha gerçekçi bulduklarını söylediler. Freud, histerinin temelinde çocukluk çağı cinsel istismarların ve bastırılan cinsel dürtülerin bulunduğunu ileri sürüyordu. Bu tezini üzerinde çalıştığı “çocukluk çağı psikoseksüel gelişim” teorisi ile

destekliyordu. Freud’a göre kişilik gelişiminin temel büyük ölçüde psikoseksüel gelişimin ilk aşaması olan 1-6 yaş arası pregenital dönemde (oral, anal, ödipal) yaşanan cinsel tecrübeler tarafından atılmaktadır.

Teorilerinde cinselliği fazla önemsemesi, kişilik gelişiminde kültürün, aile eğitiminin, dinin ve çevrenin etkisini göz ardı etmesi sebebiyle Pierre Janet’ten sonra çalışma arkadaşları Alfred Adler ve Cari Gustav Jung da Freud’la yollarını ayırarak kendi psikoloji ekollerini kurdular. Psikologlar, çocuk resimlerini terapi amaçlı yorumlamada Jung’un “kişisel bilinçaltı” ve “kolektif bilinçaltı” teorisini daha geçerli bulmaktadırlar. Jung, ruh ve aldın insanın özünü oluşturduğunu bunların birbirinden ayrı düşünölemeyeceğini ifade etmiş, insanın özünü anlatmak için “psyche” terimini kullanmıştır.

Bilinç, kişinin kendisini, ailesini ve çevresini algılamasını ve anlamlandırmasını sağlayan zihinsel yetenektir. Kişisel bilinçaltı unutulmuş ve bastırılan anıları, arzuları ve fantezileri temsil eder. Jung’a göre insan davranışlarını yorumlamada ve psikolojik hastalıkların tedavisinde kişisel bilinçaltı bilinçten daha önemlidir. Kişisel bilinçaltının daha derinlerinde kişi tarafından algılanamayan ve bilinmeyen, atalarından genetik miras olarak intikal eden kodlar ve bu kodları temsil eden arketipler (ilk örnekler) bulunmaktadır. Kişisel bilinçaltındaki anılar, bir zamanlar bilinç düzeyinde iken; kolektif bilinçaltındaki arketipler hiçbir zaman kişinin bilinç düzeyine çıkmamıştır. Ortak sembollerimizin, ortak rüyalarımızın ve efsanelerimizin kaynağı arketiplerdir. Benzer olaylarda aynı şekilde davranmamızın temelinde bu arketipler vardır. Erich Neumann, Bilincin Kökleri ve Tarihi (The Origins and History of Consciousness) isimli kitabında insanlık tarihinde bilincin gelişimini detaylı bir çalışmayla incelemiş, Jung’un teorisini destekleyen sonuçlara ulaşmıştır. Neumann, çalışmasında mitolojik hikâyelerin bize kişisel bilincin gelişimi de ortak insan bilincinin gelişimi arasında bir benzerlik olduğunu ileri sürer. “Kusursuz Anne” (The Great Mother) arketipiyle anne de çocuğun kişilik gelişiminde, özellikle güven duygusunun gelişiminde, anne çocuk beraberliği çok önemlidir. Bu arasındaki özel ve duygusal ilişkiye dikkat çeker. Çocuk yüzden çocuk resimlerinde “kusursuz anne” sembolüne çok sık rastlanır (Çankırılı,2011: 108-112).

5.1.Çocuk Resimlerinin Terapide Kullanılması ve Klinik Değerlendirmedeki Yeri

Çocuk resimlerine olan ilgi 1800’lü yılların sonu ile 1900’lü yılların başlarında akıl hastalarının resimlerine olan ilginin artması ve Freud ile Jung’ın çalışmalarının ünlenmesi ile ortaya çıkmıştır. Çocuk resimleri üzerine ilk araştırmalar zeka seviyesindeki kullanımları ile başladı. 1921’de Burt bir insan resmi çizmeyi birkaç zeka testinden biri olarak kullandı. 1926’da Goodenough, 1963’te Haris insan figürü çizmede yaşla ilgili normları araştırdılar (Malchiodi, 1998: 26).

Çocuk resimlerinin duygusal ve psikolojik yönlerine olan ilgi özellikle psikoloji, psikiyatri ve resimle terapi alanlarında giderek artmaktadır. “Sözlü anlatımın yetersiz kaldığı durumlarda çocukların kendilerini ifade etmesine yardımcı olabileceği” düşüncesinden dolayı çoğu terapist resmin etkin tedavi edici bir yöntem olduğunu kabul etmişlerdir (Malchiodi, 1998: 26).

Bu nedenle sanatı çocuklar için bir değerlendirme aracı olarak kullanmanın yararlarından bazıları şunlardır: Sanat değerlendirmeleri çocukların düşüncelerinin ve hislerinin sansürlenmemiş tablosunu ortaya çıkarır. Henüz dil yetenekleri gelişmemiş olan ya da hislerini ve duygularını sözlü olarak ifade etmek istemeyen çocuklar için sözsüz bir değerlendirme yöntemi ve çocukların severek katılmak isteyeceği korkutmayan bir değerlendirme aracıdır (White, v.d., 2004: 210).

Resim bize çocuğun iç dünyası hakkında önemli bilgiler verir. Bu nedenle çocukların kendiliğinden yaptığı resimler iyi analiz edildiği takdirde çocuğun gelişimi ile ilgili ayrıntılı bilgiler elde edebiliriz. Çocukların kişilik, algı, kişiler arası ilişkiler, grup değerleri ve tutumlarının saptanmasında bireysel raporlar, gözlemler ve projektif tekniklerden yararlanılabilir (Yavuzer, 1992: 13).

Resmin duyguları yansıtmada bir araç olduğu kabul edildiği için klinik değerlendirmede kullanılan resim testleri psikolojik testler içinde yer alır ve projektif teknikler olarak adlandırılır. Bu testler projektif bir yönteme dayanır. Projeksiyon dışavurum anlamına gelmektedir. “Bireyin davranışı, kişiliğinin yansımasıdır” varsayımına dayanır. Projektif testler kişinin karşılıklı ilişkilerinin yansıması olan duygularını, düşüncelerini, semboller veya resimler ile aktarmasını sağlar. Çocukların iç dünyalarının bir yansıması olarak kabul edilen çizimler, onların kişilik özelliklerini, kişiler arası ilişkilerini, duygusal problemlerini, kırgınlıklarını, korkularını, beklenti ve endişelerini ortaya çıkararak onları anlamamızı sağlar (Altınköprü, 2003: 216-217), (Bahçıvan,Saydam, 2004: 111).

Altınköprü’ye (2003: 217) göre; resmi test olarak kullanmak çocuk psişizmine inmenin en doğal ve uygun yoludur. Çocuk ilk resim eylemine karalama yaparak başlar. Yaptığı karalamalar giderek anlam kazanmaya başlar ve çocuğun iç dünyasının anlatım aracı olur. Bu nedenle çocuk psikopatolojisi resimden yararlanma yoluna gitmiştir. Çocuk resmini de gerlendirmede en yaygın olarak kullanılan testler şunlardır:

- **F. Goodenough: Adam Testi**
- **Buck (1948, 1966) : Ev-Ağaç-İnsan Testi**
- **Machover (1949) : Bir İnsan Çiz Testi**
- **Dr. Fay ve Andre Rey: Yağmur Altında Dolaşan Kadın Testi**
- **Karl Koch: Ağaç Testi ve Bir Bahçe Çiz Testi**
- **Burns, Kaufman: Kinetik Aile Çizimi Testi**
- **Maurie Porot: Bir Aile Çiz Testi**

5.1.1. F. Goodenough: Bir Adam Çiz Testi

“Bir Adam Çiz Testi” 1926’da Goodenough tarafından geliştirilmiştir. Evrenselliği ve çocuklarca tercih edilmesinden dolayı insan figürü çizimi seçilmiştir. Genel olarak 4-12 yaşları arasındaki çocuklara uygulanan bir testtir.

Goodenough, resimleri değerlendirirken çizilen ayrıntıların sayısına, vücut oranlarına, vücut parçalarının tamamlanmasında gösterilen motor koordinasyona dikkat etmektedir. (Malchiodi, 1998: 27).

İnsan figüründe belirlenen 51 elemana göre çizimler değerlendirilir. Yapılan her elemana 1 puan verilir. Toplam puanın norm çizelgesindeki karşılığına bakılarak çocuğun zeka yaşı bulunur (Altınköprü, 2003: 221).

Googenough'ın görüşleri, daha sonra 1948 yılında Buck, 1949 yılında Machover ve diğer araştırmacılar tarafından da savunulmuştur. Bu konuda çalışmalar yapılmıştır. 20.yy'ın başlarında insan figürü çizimleri birçok yansıtmacı resim çalışmasında kullanılmıştır. Yapılan araştırmalara göre çocukların yaptığı insan resimleri hem kendileri ile ilgili önemli ilgiler vermekte hem de diğer insanları algılayışlarını yansıtmaktadır. Çocuk resimleri zekayı değerlendirmede kullanılmaktadır. Ayrıca araştırmacılara göre çocuk resimleri gelişmenin ve kişilik özelliklerinin belirleyicisidir (Malchiodi, 1998: 27).

5.1.2. Machoover (1949): Ev- Ağaç-İnsan Testi

Bu test 1948 yılında Buck tarafından geliştirilmiştir. En iyi yansıtmacı resim testlerinden biridir. Çocuklar tarafından da bilindiği için bu üç obje seçilmiştir. Bilinçsel bağlantıları uyandırma olasılığı en kuvvetli olan insan figürü en son gelecek şekilde belirtilen sırayla çocuktan üç figürü çizmesi istenir. Buck'a göre bu test bilinçli ya da bilinçsiz çağrışımları ortaya çıkarır. Evin, kişinin çevresini, evde yaşayanlar ile ilgili duyguları; ağacın, psikolojik gelişimi yansıttığı ve insanın da kişilik bütünlüğünün ifadesi olduğu şeklinde yorumlanır (Di Leo, 1983: 41).

Testin değerlendirilmesinde ayrıntıların, oranların, perspektifin ve renk kullanımının varlığına bakılmaktadır. Değerlendirmede resmin yanında bir de soru kağıdı bulunmaktadır (Malchiodi, 1998: 27).

5.1.3. Machover Bir İnsan Çiz Testi

Çocukların kişiliğini ve duygusal durumunu anlamada kullanılan testlerden biridir. Machover tarafından geliştirilmiştir. Önce çocuğa “bir insan çiz” yönergesi verilir. İlk resmin çizimi bittikten sonra çocuktan ilk çizdiği figürün tersi cinsiyette bir insan çizmesi istenir. İlk çizilen resmin cinsiyeti bize cinsel yönelim ve özdeşim nesnesi konusunda bilgi verir. Çizim anında çocuğun insan uzuvlarını çizim sırası, çizerken yaptığı tanımlamalar, silgiyi kullanma sıklığı testör tarafından kayıt edilir. Testin yorumunda resmin sayfadaki konumu, çizim şekli, uzuvların özellikleri göz önünde bulundurulur (Bahçıvan-Saydam, 2004: 111).

5.1.4. Dr. Fay ve Andre Rey: Yağmur Altında Dolaşan Kadın Testi

Goodenough’ın “Adam Testi”nden esinlendiği görülen Dr. Fay Ve Andre Rey tarafından geliştirilen bu test zekanın psikometrik değerlendirmesine dayanır. Test ile çocuğun dikkati, gözlem yeteneği, anlama yeteneği, bellek ve düş gücü belirlenir (Altınköprü, 2003: 112).

5.1.5. Karl Koch: Ağaç Testi ve Bir Bahçe Çiz Testi

Bu test deneğin yapılandığı resmi, psikanalitik semboller aracılığıyla yorumlamayı amaçlayan projektif bir tekniktir. Emile Junker tarafından ilk kez ileri sürülmüş, K. Koch tarafından geliştirilerek standart temellere oturtulmuştur. Çocuğa “bir ağaç resmi çiz” talimatı verilir. Resimdeki ağacın gövdesine, dallarına, yapraklarına, meyvelerine, resmin sayfa içindeki konumuna bakılarak değerlendirme yapılır (Altınköprü, 2003: 226).

5.1.6. Kinetik Aile Çizimi Testi

1970 yılında Burns ve Kaufman çocuklara “ailenin resmini bir şey yaparken çiz” talimatı verilen basit bir yöntem geliştirdiler. Hareketsiz çizimlere hareketin eklenmesiyle çocuğun, yalnız kendi düşüncesinden başka kişilerarası ilişkiler bakımından da duygularını harekete geçirmeye yardım edeceği umulmuştur (Burns, Kaufman, 1972: 2).

5.1.7. Maurie Porot: Bir Aile Çiz Testi

Bu test Maurie Porot tarafından “bir insan çiz” testi temel alınarak geliştirilmiştir. “Bir insan çiz” testi bize çocuğun kişilik özellikleri ve duygusal gelişimi hakkında bilgi verirken çocuğun çizdiği aile resmi, çocuğun ebeveyni ve aile içindeki diğer bireylerle olan ilişkisini, çocuğun bakış açısından aile işlevlerini değerlendirme konusunda önemli ipuçları verir. A4 boyutunda bir kağıt verilen çocuğa “ailenin resmini çiz” talimatı verilir. Çocuk resmi yaparken kurşun kalemi, renkli kalemleri ve silgiyi istediği gibi kullanabilir. Çocuk aileyi çizerken, araştırmacı aile bireylerinin çiziliş sırasını, çizimde zorlanılan kişi olup olmadığını, aile bireylerini çizerken silgiyi kullanma sıklığını not etmelidir. Çünkü resimler yorumlanırken bu özellikler göz önünde bulundurulacaktır. Testin yorumunda aile bireylerinin çizim sırası, sayfadaki konumları (kim kimin yanında, kim diğer aile bireylerinin yanında), aile bireylerinin çiziliş şekli, bireyler arasındaki fiziksel temaslar, vücut oranları, vücut uzuvlarının çizim özellikleri üzerinde durulması gereken özelliklerdir. Bu özellikler “çocukların yaptığı aile resimlerinin yorumlanması” konusunda daha detaylı olarak anlatılacaktır (Bahçıvan-Saydam, 2004: 114).

5.2. Çocuk Resminde Aile Olgusu ve Kişiler Arası İlişkiler

Kişiler arası, “bir kişi veya kişilerle karşılıklı etkileşim şeklinde tanımlanabilir. Kişiler arası ilişki insanlar ve olayların karşılıklı etkileşimde bulunduğu bir durumdur. İnsan sosyal bir varlıktır ve insanı değerlendirirken onu başkalarından ve kendi çevresinden ayrı değerlendirmek yanlıştır. Kişinin aile ve toplum içindeki davranışları önemlidir (Malchiodi, 1998: 217).

Sosyalleşme sürecindeki çocuk çevresindekilerle (anne, baba, kardeş, arkadaş, öğretmen, vs.) sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşim onların resimlerine de yansır. Resimlerine kendi aralarında veya yetişkinlerle ilişkilerindeki problemleri çözme becerileri de yansıyabilir (Yavuzer, 1992: 113).

Çocukları anlamak için aile resimlerinden faydalanmak 1930’lardan beri kullanılmaktadır. İlk kez 1931 yılında Appel ve 1942 yılında da Wolff, aile

resimlerinin çocukların kişiliklerini anlamaya yardımcı olduğunu vurguladılar. Hulse 1952 yılında, normal ve duygusal rahatsızlığı olan çocukların yaptığı aile resimlerini karşılaştırmalı olarak incelemiş, çocukların anne, baba ve kardeşleriyle ilgili duygularını, ailedeki kişiler arası ilişkileri resimlerine yansıttıklarını görmüştür. Son zamanlarda çocukların ailelerini anlattıkları resimlerindeki semboller ve işaretler daha çok önem kazanmıştır (Malchiodi, 1998: 219).

Çocukların kişiler arası ilişkilerini anlamada yaptıkları aile resimleri çok önemlidir. Çocuklarla çalışan profesyoneller onların aileleriyle ilişkilerini anlamak için ailelerini çizmelerini isterler. Aile resimleri çocukların yalnız kendileriyle ilgili düşüncelerini değil, hayatlarındaki önemli kişilerle olan ilişkilerinde kendilerini nasıl algıladıklarını da anlamamıza yardımcı olur (Malchiodi, 1998: 218). Çocukların aile resimleri birden fazla insan figürü içerir. Resimlerde çocuklar aile bireylerini birbirlerine göre farklı şekil ve büyüklükte yerleştirirler, figürler arasına görsel sınırlar (figürleri bölmelere yerleştirmek, birbirinden ayırmak için çizgi kullanmak gibi) koyabilirler. Bölmelere ayırma bireylerin her birinin ayrı ayrı kutularda olacak şekilde çizilmesi anlamına gelir. Aile bireyleriyle kendi arasına koyduğu duvar, masa, tv, vb. objeler çocuğun kendini ailesinden soyutlamasının bir göstergesi olabilir (Di Leo, 1983: 72).

Çocukların ailelerini çizerken figürleri ve görsel sınırları nasıl yerleştirdikleri onların aile ilişkilerini algılayışları konusunda fikir edinmemizi sağlamasına rağmen kesin olarak bir karara varmak zordur. Örneğin bir figürü diğerlerinden ayrı bir yere çizme, sınırlar içine hapsedme başkalarından kaçmanın bir ifadesi olarak düşünülürken bazı çocuklar için bağımsızlığın ifadesidir. İstismarcı davranışların görüldüğü ailelerde çocuk korunma ve kaçma duygusu ile resimde sınırlayabilir (Malchiodi, 1998: 220). Ailede kendilerini kardeşlerine göre daha önemli bir konumda çizen çocuklar genelde kendilerini ebeveynlerine daha yakın bir yere koyarlar. Bununla beraber çocuk kendini kardeşinden farklı, soyutlanmış hissediyorsa kendini bir köşede, ailesel etkinliğe katılmayan bir durumda çizecektir.

Kendini annesinin yanında çizen bir çocuk, annesinin daha çok sevdiğini düşündüğü bir bireyi aile çemberi dışına itmesiyle kendi isteklerini yerine getirmeyi ifade ediyor olabilir (Gillespie, 1994: 9).

Aile çizimlerinde, çocuk kendi değerini ve aileye ait olma hissini, kendini çizimde yerleştirdiği konumla ifade eder. Çocuk kendini eğer aile resmine dahil etmiyorsa gruba dahil olmadığını algıladığının bir göstergesidir. Bununla beraber bazen resme aile fertlerini de dahil etmeyebilirler. Bu, çocuğun bir ebeveyne ya da kardeşine karşı hissettiği kızgınlık, yabancılaşma, reddedilme duygularını yansıtır olabilir. Bazen de ailede olmayan biri resme dahil edilebilir. Bu genellikle çocuğun o kişiyle kurduğu yakın ilişkinin ifadesidir. Çocuğun birlikte yaşamadığı bir ebeveyni resme dahil etmesi, anne babanın boşanması durumunda, bunu kabullenemediğinin bir göstergesidir. Bu gibi durumlarda anne baba yan yana ve el ele çizilebilir (Chandler, Johnson, 1991: 19). Aileleriyle uyumlu çocuklardan ailelerinin resmini yapmaları istendiğinde anne ve babasını, kardeşlerini, kendisini son derece güzel, bireysel özellikleriyle, ayrıntılarıyla, üretici bir biçimde çizerler (Malchiodi, 1998: 222). Sağlıklı çocukların tersine ailevi sorunları olan, kendisini stres ve baskı altında hisseden, ev hayatının şiddet ve kargaşa içerdiğini düşünen ve negatif bir aile düşüncesine sahip olan çocuklar aile resmini çizmeye karşı direnebilirler (Di Leo, 1983: 72).

Çocuklar anne, baba, kardeş ve akrabalarını kendi bakış açılarıyla görür ve çizer, onlarla ilgili düşüncelerini iletirler. Çocuklar kendilerinin ve ailelerinin resmini çizerek kişilerarası ilişkileri ortaya çıkarır. Çocuk resimleri ailedeki sosyal destek ve bağlanma alanlarındaki duyguları, çocukların zaman içinde aileye ait olmalarını algılayışlarındaki değişiklikleri, aile içindeki iletişim ve ilişkilerdeki gelişimleri ortaya çıkarma gücüne sahiptir (Malchiodi, 1998: 229).

Çocuklardan bir şeyler çizmeleri istendiğinde hemen aile resmi yapmazlar. Ancak insan figürünün önem kazandığı 4-6 yaş arası çocuklar istisnadır. Bu dönemdeki çocuklar anne, baba, kardeş ve diğer yakın kişilerin resimlerini yaparlar (Malchiodi, 1998: 221).

5.3. Çocukların Yaptıkları Aile Resimlerinin Yorumlanması

Bireyin iç ve dış dünyası birbirine bağlıdır, birbirini etkiler. İç dünyanın dışa nasıl yansıdığını, dış dünyanın içi nasıl etkilediğini, ikisi arasındaki ilişkiyi resimlerde farklı şekillerde görebiliriz (Furth, 2002: 24).

Çocuğun çizimi gelişim ve kişilik özelliklerinin bir ifadesidir. Bu nedenle çizimler yorumlanırken önce gelişimsel faktörlere bakılmalıdır. Gelişimsel değişkenler çizimde şeklin bütünlüğü, içerdiği eleman sayısı ve perspektif gibi değişik birimlerde yansıtılabilir. Çocuk geliştikçe çizimleri de bilişsel yeteneklerindeki gelişimleri yansıtır. Bu nedenle çocuk resmi üzerinde yorum yapmaya başlamadan önce gelişim sürecini iyi bilmek gerekir. Örneğin 4 yaşından önce çocukların çiziminde kol görmeyi bekleyemeyiz. Bu yokluk 6 yaşından sonra önem taşımaktadır (Di Leo, 1983: 120; Chandler, Johnson, 1991: 17).

Koppitz normal çocukların çizimlerinde istatistiksel olarak seyrek görülen ve “Duygusal Göstergeler” diye tanımladığı 30 faktör belirlemiştir. Bu faktörlere duygusal, ruhsal rahatsızlığı bulunan çocukların resimlerinde sıkça rastlanır. Duygusal göstergeler 3 kategoriye ayrılmıştır. İlk olarak niteliksel özelliklere bakılır. Örneğin vücut kısımlarının bütünlüğündeki eksiklikler, aşırı simetri ve şeffaflık çizimleri; ikinci olarak alışılmadık unsurlar: bulutlar, kuşlar, dişler, yağmur; üçüncü olarak gözler, eller ve bacaklar gibi elemanların eksik olması örnek olarak verilebilir (Chandler, Johnson, 1991: 17).

Çocukların çizdikleri aile resimlerini değerlendirirken çizilen bireylerin boyutları, çiziliş sırası, sayfadaki konumları, nesneler arası etkileşimler (kim kimin yanında, kim diğer aile bireylerinin uzağında, kim kime doğru bakıyor, kim kime dokunuyor), vücut oranları (Büyük veya küçük çizme) ve vücut uzuvlarının özgün çizim özellikleri dikkate alınır (Bahçıvan-Saydam, 2004: 114).

Çocuğa A4 boyutunda bir kâğıt verilir, çocuktan ailesinin resmini çizmesi istenir. Çocuk çizim sırasında serbest bırakılır, neyi nasıl çizeceği konusunda yönlendirme yapılmaz. Çocuk resmi yaparken kurşun kalemi, renkli kalemleri

ve silgiyi istediği gibi kullanabilir. Çocuk aileyi çizerken, anne, baba, öğretmen, araştırmacı, aile bireylerinin çiziliş sırasını, çizimde zorlanılan kişi olup olmadığını, aile bireylerini çizerken silgiyi kullanma sıklığını not etmelidir. Çünkü resimler yorumlanırken bu özellikler göz önünde bulundurulacaktır. Resmin yorumunda aile bireylerinin çizim sırası, sayfadaki konumları (kim kimin yanında, kim diğer aile bireylerinin yanında), aile bireylerinin çiziliş şekli, bireyler arasındaki fiziksel temaslar, vücut oranları, vücut uzunlarının çizim özellikleri üzerinde durulması gereken özelliklerdir. Çocukların çizdiği aile resimleri doğal olarak birden fazla insan figürü içerir.

- Resimlerde çocuklar aile bireylerini birbirlerine göre farklı şekil ve büyüklükte yerleştirir. Figürleri ayrı kutular içinde çizebilir. Aile bireyleri ile kendi arasına çizgi, duvar, ağaç, masa, sandalye, TV, vb. objeler koyarak ayırabilir. Aile bireyleriyle kendi arasına koyduğu duvar, masa, TV, vb objeler çocuğun kendini ailesinden soyutlamasının bir göstergesi olabilir.
- Ailede kendilerini kardeşlerine göre daha önemli bir konumda çizen çocuklar genelde kendilerini ebeveynlerine daha yakın bir yere koyarlar. Bununla beraber çocuk kendini kardeşinden farklı ve soyutlanmış hissediyorsa; kendini bir köşede, aile etkinliğine katılmayan bir durumda çizecektir.
- Kendini annesinin yanında çizen bir çocuk, annesinin daha çok sevdiğini düşündüğü bir bireyi aile çemberi dışına itmesiyle kendi isteklerini yerine getirmeyi ifade ediyor olabilir.
- Aile çizimlerinde, çocuk kendi değerini ve aileye ait olma hissini, kendini çizimde yerleştirdiği konumla ifade eder. Eğer çocuk kendini aile resmine dâhil etmiyorsa aile tarafından değer verilmediğinin, adam yerine konmadığının bir ifadesi olabilir.
- Bazen aile fertlerinden birini ya da kardeşini resme dâhil etmeyebilir. Bu, çocuğun bir ebeveyne ya da kardeşine karşı hissettiği kızgınlık, yabancılaşma, reddedilme duygularını yansıtıyor olabilir.

- Bazen ailede olmayan biri resme dâhil edilebilir. Bu genellikle çocuğun o kişiyle kurduğu yakın ilişkinin ifadesidir. Çocuğun birlikte yaşamadığı bir ebeveyni resme dâhil etmesi, anne babanın boşanması durumunda, bunu kabullenemediğinin bir göstergesidir. Bu gibi durumlarda anne baba yan yana ve el ele çizilebilir.
- Özenle boyanan kişi çizerin en çok değer verdiği kişi olabilir. Olumsuz, kötü karakterlerde en çok kullandıkları renk ise siyahtır.
- Çocukların çizdikleri aile resimlerini değerlendirirken çizilen bireylerin boyutları, çiziliş sırası, sayfadaki konumları, nesneler arası etkileşimler (kim kimin yanında, kim diğer aile bireylerinin uzağında, kim kime doğru bakıyor, kim kime dokunuyor), vücut oranları (büyük veya küçük çizme) ve vücut uzuvlarının özgün çizim özellikleri dikkate alınır.
- Aile bireylerinin çiziliş sırası çok önemlidir. Sayfanın en soluna birinci olarak çizilen kişi en sevdiği, değer verdiği kişi olmakla beraber, en fazla çatışma yaşadığı, yakınlaşmakta problem yaşadığı kişi de olabilir. Aile resimleri çocuğun aile bireyleri ve aile yapısını algılama şeklini yansıtmaktadır.
- Aileden uzak çizilen bireylerin sayfanın hangi tarafına çizildikleri ve hangi yöne baktıkları önemlidir. Çocuğun sayfanın solunda sol tarafa bakarken çizdiği kişiler (genelde anne- baba olmaktadır) ile arasında bir bağımlılık söz konusu olabilir.
- Sayfanın sağında ve sağ tarafa bakarken çizdiği kişinin (genelde çocuğun kendisi olmaktadır) aileden uzaklaşma, bireyselliğini kazanma ihtiyacı içinde olduğu düşünülmektedir. Genellikle ergenlik döneminde rastlanan bu tür çizimler önemli ipuçları vermektedir.
- Çocuklar ile içinde güçlü buldukları, özdeşim kurdukları, otoriteyi temsil eden kişiyi ilk bakışta göze çarpacak şekilde büyük çizerler. Bazı çocuklar kendilerini birinci sırada ve diğerlerinden daha büyük çizerler. Bu çocuklar ebeveynleri tarafından kişiliklerinin kabul edilmesi ve desteklenmesi ihtiyacı duyan çocuklar olmaktadır.

- Çok küçük veya en son çizilen aile bireyi çocuğun önemsemediği, varlığından rahatsızlık duyduğu kişi olabilir. Çizimlerde yer almayan kişi genelde çocuğun kıskandığı, çatışma yaşadığı kardeşi olmaktadır.
- Üste çizilen resimler gerçekleri değerlendirmede, iç gözü eksikliği, olaylar karşısında yaşına uygun olmayan tepkileri vurgulamaktadır.
- Alta kaydırılmış çizimler ise yetersizlik, kendine güvensizlik, depresif özellikler ve içe dönüklük ile ilgilidir (Çankırılı,2011: 290-294).

5.3.1. Aile Bireylerinin Çiziliş Sırası

Aile bireylerinin çiziliş sırası çok önemlidir. Sayfanın en soluna birinci olarak çizilen kişi en sevdiği, değer verdiği kişi olmakla beraber, en fazla çatışma yaşadığı, yakınlaşmakta problem yaşadığı kişi de olabilir. Aile resimleri çocuğun aile bireyleri ve aile yapısını algılama şeklini yansıtmaktadır (Bahçıvan-Saydam, 2004: 114).

Resim 5.1. Aile Bireylerinin Çiziliş Sırası

5.3.2. Aile Bireylerinin Konumları

Resmin bu boyutu aile içi ilişkiler, paylaşım ve iletişim konusunda önemli ipuçları vermektedir. Birbirine yakın veya dokunarak çizilen aile bireylerinin yakın ilişki içinde oldukları düşünülmektedir. Aileden uzak çizilen bireylerin ise aileyle olan ilişkilerinde problem yaşadıkları, birliktelik sağlayamadıkları düşünülmektedir. Aileden uzak çizilen bireylerin sayfanın hangi tarafına çizildikleri ve hangi yöne baktıkları önemlidir. Çocuğun sayfanın solunda sol tarafa bakarken çizdiği (genelde anne- baba olmaktadır) kişiler ile arasında bir bağımlılık söz konusu olabilir. Sayfanın sağında ve sağ tarafa bakarken çizdiği kişinin (genelde çocuğun kendisi olmaktadır) aileden uzaklaşma, bireyselliğini kazanma ihtiyacı içinde olduğu düşünülmektedir. Genellikle ergenlik döneminde rastlanan bu tür çizimler önemli ipuçları vermektedir (Bahçıvan- Saydam, 2004: 114).

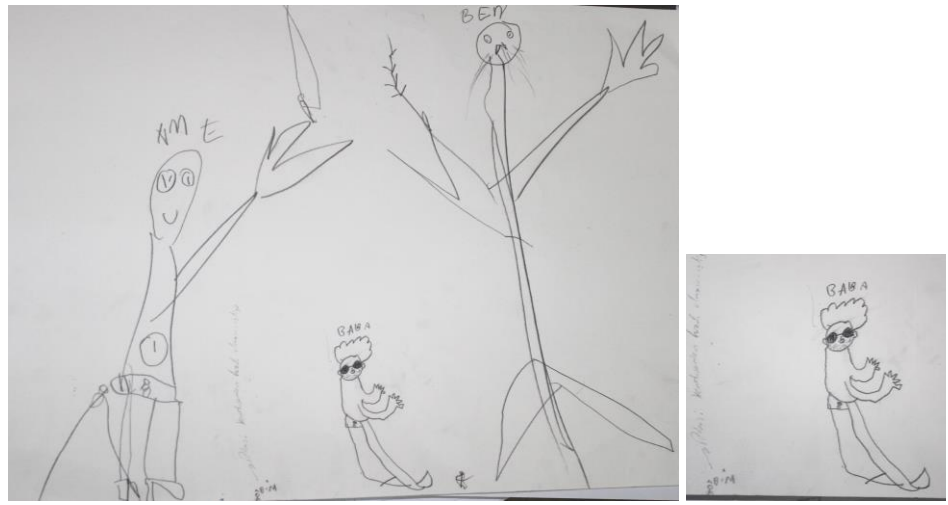
Burns'un 1982 yılındaki çalışmasına göre çizilen aile bireylerinin(özellikle babanın) çocuğa karşı duruş pozisyonu çocuğun sosyal kendilik algısı üzerinde etkili olmaktadır (Bahçıvan-Saydam, 2004: 114).

Resim 5.2. Aile Bireylerinin Konumları

5.3.3. Aile Bireylerinin Çiziliş Şekli

Çocuklar ile içinde güçlü buldukları, özdeşim kurdukları, otoriteyi temsil eden kişiyi ilk bakışta göze çarpacak şekilde büyük çizerler. Bazı çocuklar kendilerini birinci sırada ve diğerlerinden daha büyük çizerler. Bu çocuklar ebeveynleri tarafından bireyselliklerinin kabul edilmesi, desteklenmesi ihtiyacı duyan çocuklar olmaktadır. Çok küçük veya en son çizilen aile bireyi çocuğun önemsemediği, varlığından rahatsızlık duyduğu kişi olabilir. Çizimlerde yer almayan kişi genelde çocuğun kıskandığı, çatışma yaşadığı kardeşi olmaktadır (Bahçıvan-Saydam, 2004: 115).

Resim 5.3. Aile Bireylerinin Çiziliş Şekli

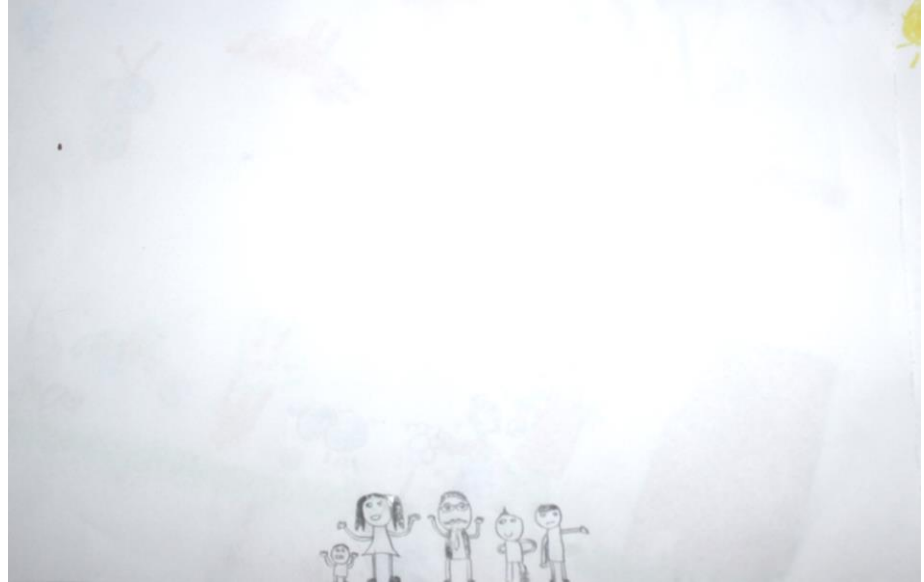
5.3.4. Çizimin Sayfadaki Konumu

Dikey çizilen insan resimleri sayfanın sol tarafında yer alıyorsa regresif, bağımlı bir yapı söz konusudur ki bu daha çok annesine bağımlı çocuklarda görülür. Buck'a göre figürün sol tarafa yerleştirilmesi duygusal doyum arayan kimselerde görülmektedir. Machoover'a göre figürleri sol tarafa yerleştirmek ben-merkezci bir kişiliğin, sayfanın sağ tarafına yerleştirmek çevre-merkezli bir kişiliğin göstergesidir (Di Leo, 1983: 14).

Sayfanın sağına çizilenler bireyselleşme, gelecekle ilgili kendine hedef belirleme ile ilgilidir. Üste çizilen resimler gerçekleri değerlendirmede, iç görü eksikliği, olaylar karşısında yaşına uygun olmayan tepkileri vurgulamaktadır. Alta kaydırılmış çizimler ise yetersizlik, kendine güvensizlik,

Resim 5.4. Çizimin Sayfadaki Konumu

Resim 5.5. Çizimin Sayfadaki Konumu

5.3.5. Aile Resimlerinin Değerlendirilmesi

Resim 5. 6. Aile Resimlerinin Değerlendirilmesi

Çocuklar 4-5 yaşlarında cinsiyetlerinin farkına varmaya başlar, bunu çizdikleri insan ve aile resimlerine yansıtır. Okul öncesi çocuk çizimlerinde sarıya boyalı güneş figürü, anneyi temsil eder. Annesiz çocuk olmayacağına göre güneşsiz dünya da olmayacaktır. Büyük bulut anneyi, küçük bulut babayı temsil ediyor. Çocuk, kendisini anneye daha yakın çizmiş. Yana açık kollar iletişime açık olduklarını gösteriyor. Üçüde gülüyor; beraber olmaktan mutlular.

Yolun iki yanındaki çiçekler iyimserliği, duygusallığı, iç huzuru temsil ediyor. Evin yeşil çimlerle kaplı yolu, yol üzerindeki ayak izleri ve kırmızıya boyalı büyük bir dış kapı; bu evin dış dünyaya açık olduğunu, ailenin insanlarla dostluk ve sıcak ilişkiler kurduklarını gösteriyor. Evin bacası tütüyor; bu evde hayat var, sıcak ilişkiler var. Evin üçgen çatısı anne, baba ve çocuk arasındaki ilişkiyi sembolize ediyor. Çatı kırmızıya boyanmış. Kırmızı, sıcak bir renk olduğu için aile üyeleri arasındaki ilişkinin sıcak olduğu anlaşılıyor. Tüten baca da bu anlamı destekliyor.

Resim 5. 7. Aile Resimlerinin Değerlendirilmesi

Bu resmi çizen ilköğretim öğrencisi bir kız çocuğu. Birinci olarak sağ başa kendisini çiziyor, ikinci olarak annesini, üçüncü olarak kardeşini ve son olarak da babasını çiziyor.

Kız çocuğu ile kardeşin, anne ile babanın yan yana çizildiğini, araya bir ev resmi konduğunu görüyoruz. Evin kapı ve pencereleri küçük çizilmiş. Pencereler demirli ve siyah perdelerle kapatılmış gibi. Çatıda tüten bir baca görünmüyor. Evin yolu, dış kapının merdiveni yok. Bu ev, içinde hayat belirtisi olmayan, soğuk görünümlü bir ev. Ailenin oturduğu ev, böyle bir ev olamaz elbette. Burada bir gerçeği hatırlayalım: “Çocuklar gördüklerini değil, düşündüklerini çizerler.” Çocuk neden böyle bir ev çizer sorusunun cevabına gelince. Çizerimiz, kendisi ve kardeşi ile anne ve babası arasına evi koyarak bize ipucu veriyor. Anne ve babasını sevmediği için mi böyle yapmıştır? Sanmıyoruz. Aile, çekirdek bir aile. Anne, muhtemelen çalışan bir bayan. Annenin babadan daha büyük ve uzun boyunlu çizilmesini iki şekilde yorumlayabiliriz. Anne evde daha baskın, daha otoriter, daha kuralcı. Kız çocuğu annenin elbisesine kalp resmi çizerek ona hayranlık duyduğunu ve onunla özdeşleştiğini ima ediyor. Literatüre göre sol başa çizilen kişi, çocuğun en çok sevdiği kişidir; ama aynı zamanda kendisiyle en çok çatışma yaşadığı, yakınlaşmakta sıkıntı çektiği kişidir. Sol üstte görülen kuşlar ve sağ üstteki kelebek bu yakınlaşma ümidini ve özlemini dile getiriyor.

Kardeşini kendi yanında çizmesi, annesi evde yokken veya iş yaparken çocuğa onun baktığını gösteriyor olabilir. Eğer tahminimiz doğruysa, anne çalışan bir bayan ise; gündüzleri çizerimiz okulda iken kardeşi de kreştedir. Güneş, kuşlar, kelebek ve gülen ağızlar durumun o kadar da kötü olmadığını gösteriyor.

Resim 5. 8. Aile Resimlerinin Değerlendirilmesi

Bu aile resmi sağ baştaki erkek çocuğu tarafından çizilmiş. Figürler cinsiyetlerine uygun çizildiğine göre, çocuk cinsel kimliğinin farkında. İlk olarak annesini çizdiğini söylüyor.

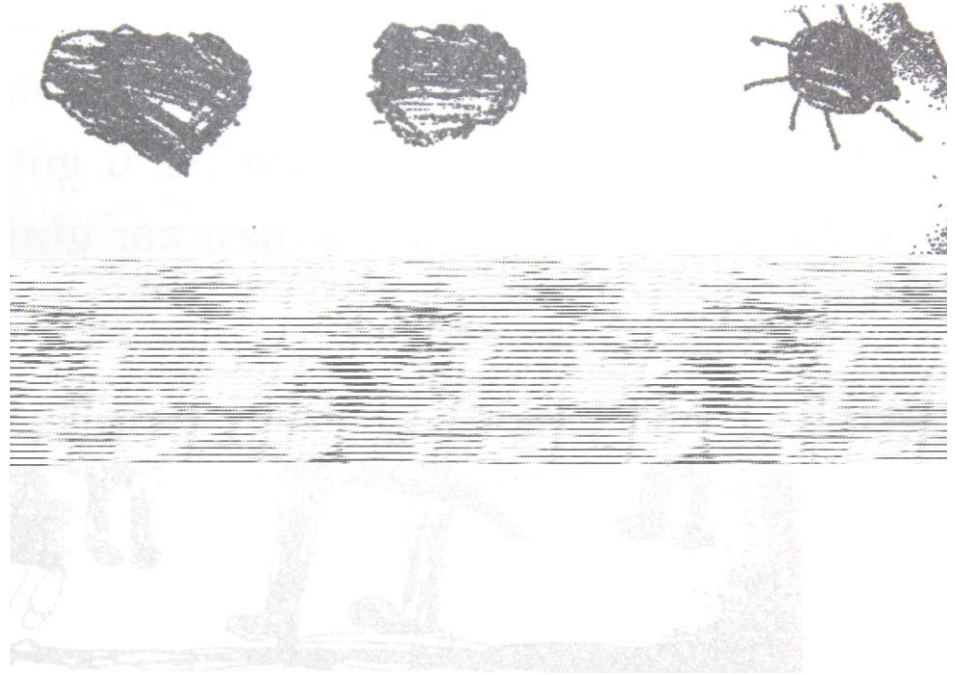
Sol başta ve ilk olarak çizilen figür çocuk için çok önemlidir. Bu ya çok sevdiği ya da çatışma yaşadığı kişi olabilir.

Çizerimiz anne ile kendisi ve diğer aile üyeleri arasına evi yerleştirdiğine göre; annesi ile çatışma yaşıyor demektir. Ancak annenin üzerinde uçan kırmızı kanatlı, sarı gövdeli kelebek ve kuşlar bu çatışmanın sevgisizlikten veya baskıdan kaynaklanmadığını gösteriyor. Belki anne çalışan bir bayan olduğu için çocuğuna yeterli zaman ayıramıyor olabilir. İkinci sırada ablasını çizdiği için anne figürü yerine ablayı koymuş olabilir.

Üçüncü olarak babasını ve en son kendisini çizmiş. Baba ile yan yana durması ve babanın elinden tutması kendisini babaya daha yakın hissettiğini gösteriyor.

Çevre detaylarına baktığımızda iyimser bir hava seziyoruz. Güneş sarıya boyanmış, gülümsüyor. Bulutlar maviye boyalı, onlar da gülümsüyor. Evin çatısı kırmızıya boyanmış, ancak tüten bir bacası yok. Bu bir çelişki gibi görünüyor.

Kim bilir, belki de bacayı çizecek zamanı yoktu veya çizmeyi unuttu.

Resim 5.9. Aile Resimlerinin Değerlendirilmesi

Çocuk resmin merkezine en büyük ve birinci olarak anneyi çizmiş. Annenin kolları yana açık ve vücut orantısını göre abartılı çizilmiş. Bu evde otoritenin annede olduğunu ima ediyor, ikinci olarak babasını çizmiş ve annenin soluna almış. Üçüncü olarak babaanneyi ve son olarak da kendisini çizmiş. Annenin ayakları babaya doğru bakıyor. Bu annenin baba üzerinde etkili olduğunu gösteriyor olabilir. Babanın ayakları da anneye bakıyor. Ancak bir sorun var. Baba, babaanneye yani kendi annesine daha yakın duruyor.

Babaannenin oğlu üzerindeki etkisi devam ediyor görünüyor. Ailede bir gelin kaynana çatışması olabilir; ama bunu açıkça belli etmiyorlar.

Babannenin en sola çizilmesi çocuk ile babaanne arasında bir çatışma olduğu ihtimalini güçlendiriyor. Babaannenin solunda duran oyuncak araba bunu gösteriyor Oyuncak çocuğa çok uzak, ona ulaşması zor görünüyor. Çevre detayları olumlu görünüyor. Güneş sarıya boyalı, ama gülümsemiyor. Onun yerine açık maviye boyalı bulutlar gülümüyor. Nedense aileyi içine alması gereken ev çizilmemiş. Demek aile üyeleri evden daha önemli görünüyor. Aile üyeleri kâğıdı doldurunca eve yer kalmamış. Çocuğun çizgileri anaerkil bir aile modelini çağrıştırıyor olsa da gülümseyen yüzleriyle herkes halinden memnun görünüyor (Çankırılı,2011: 294-300).

5.4. Ailede İletişim Kopukluğu ve Problemlerin Olduğunu İfade Eden Resimler

Ailede iletişim kopukluğu, aileyi konu alan resimlerde açıkça görülmektedir. Resimde aile üyelerinin birinin veya birkaçının eksikliği.. ,(annenin, babanın, kardeşlerin, aile içinde yaşayan diğer fertlerin hala, amca, dede, ninenin... çizilmemiş olması) Aile fertlerini çizmeyi rededmesi, ebeveyn figürlerinin olmaması parçalanmış aileyi, sevgi eksikliğini, Anne baba ve çocukların arasına nesnelerin yerleştirilmesi,aile bireylerinin arasına köprü, gökdelen evler, yol, ırmak, ağaçların... çizilmesi, iletişim problemlerinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Anne babanın çok büyük çocuğun çok küçük veya anne babadan birinin büyük diğerinin küçük çizilmiş olması ailede baskıyı aile fertleri arasında problemin olduğunu baskıcı ve otoriter tutumu, anne babanın çok abartılı çizimi onlara duyulan hayranlığı da temsil edebilir.

Resimde küçük kardeşin anne babanın elinden tutuyor olması ve diğer çocuğun çok uzaklarda çizilmesi veya hiç çizilmemiş olması, sevgi yoksunluğunu, kardeş kıskançlığını, kendisini yok saydığını, iç çatışmaların bir göstergesi olabileceği düşünülebilir.

5.4.1. Fiziksel Şiddet ve Cinsel İstismar

Çocukların ruh sağlığını bozan kötü muamelelerin başında fiziksel şiddet ve cinsel istismar gelmektedir. El ve yüze uygulanan fiziksel şiddeti dışarıdan fark etmek ve çocuğu koruma altına almak mümkün olsa da, ilk anda dışarıdan fark edilmesi zor olan dayak ve işkence gibi fiziksel şiddete ve cinsel istismara karşı çocuğu korumak oldukça zordur.

Fiziksel şiddete ve cinsel istismara maruz kalan bir çocuğun bundan etkilenmemesi düşünülemez. Anne, baba, yakın akraba ve öğretmen gibi çocuktan sorumlu kişiler dikkatli bir gözlemlerle çocuğun davranışlarından ve ruh halinden bir şeylerin yolunda gitmediğini anlayabilir. Çocuktaki değişiklikleri şöyle sıralayabiliriz:

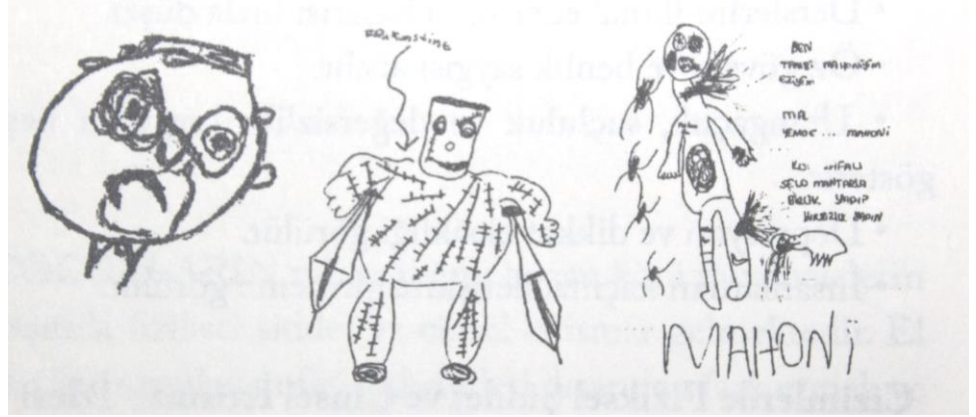
- Sanki bir yere gidecekmiş veya birini görecekmış gibi endişeli görünür,
- Uyku düzeni bozulur.
- Altını ıslatmaya veya kirletmeye başlar
- Kötü rüyalar ve kâbuslar görür.
- Çabuk kızar, ağlar, saldırgan davranışlarda bulunur.
- Derslerini ihmal eder, okul başarısı hızla düşer.
- Öz güveni ve benlik saygısı azalır.
- Utangaçlık, suçluluk ve değersizlik duyguları baş gösterir.
- Depresyon ve dikkat eksildiği görülür.
- İnsanlardan kaçma, iletişime girmeme görülür.

5.4.2. Çizimlerde Fiziksel Şiddet ve Cinsel İstismar İzleri

Araştırmalar özellikle istismar vakalarının % 85-90 oranında çocuğa yakın olanlar tarafından işlendiğini göstermektedir. İstismar vakalarının hemen hepsinde istismar eden kişi çocuğu tehdit etmekte, kendisini ele verdiği zaman onu öldüreceğini söyleyerek korkutmakta, böylece istismarına devam

etmektedir. Çocuk kendisini istismar eden kişiden korktuğu ve ayrıca arkadaşları tarafından aşağılanmaktan çekindiği için şikâyetle bulunmaz ve bu konuda sorulan sorulara cevap vermez.

Çocuk psikologları dolaylı ve çapraz soru teknikleriyle resim ve oyun yoluyla çocuğun istismara uğrayıp uğramadığını ve kim tarafından istismara maruz kaldığını kolayca öğrenebilir. Çocuk çizdiği aile resminde genellikle kendisini mutsuz, istismar eden kişiyi cinsel organı görünecek şekilde çizer.

Resim 5.10. Çizimlerde Fiziksel Şiddet ve Cinsel İstismar İzleri

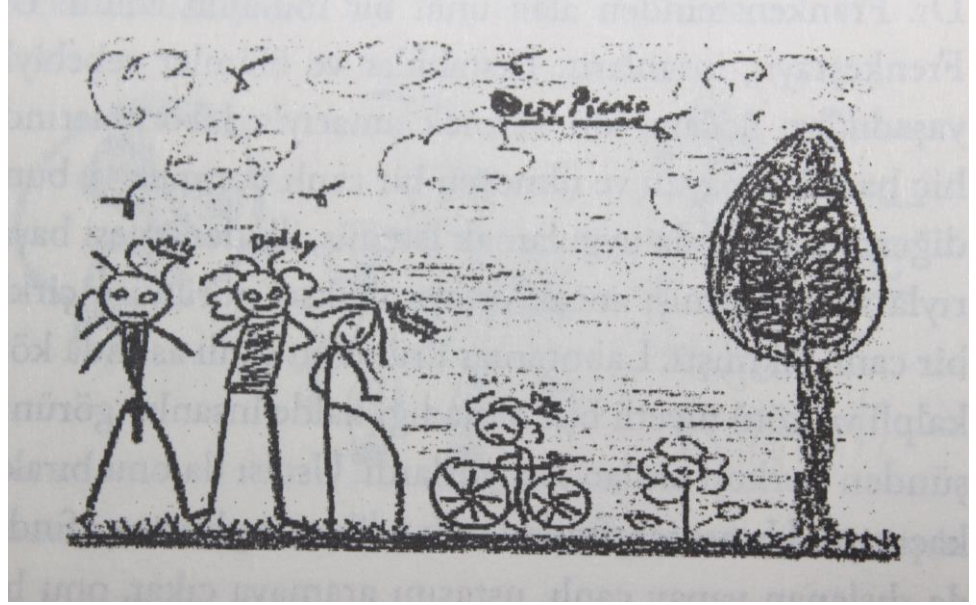
Fiziksel şiddete maruz kalan çocukların çizdiği resimlerden üç örnek.

Sağdaki resmin altında anlamını bilmediğimiz bir kelime yazılıydı: “Mahoni”. Anlamını sözlüklerden araştırdık şiddet ve sapıldık içeren ifadelerle karşılaştık. Çocuğun el yazısıyla yazdıkları da bunu destekler mahiyetteydi. Çizimde vampir sahnelerini aratmayan kanlı görüntüler ve şiddet içerikli ifadeler çocuğun ruh sağlığının tehlikede olduğunu antisosyal kişilik bozukluğu (psychopathy) geliştirdiğini gösteriyordu.

Ortada robot görünümüne çizime çocuk “Küp Kafalı prankenstein” adını vermiş. Çocuk, çizdiği bu karakterle, yaşadığı acılar dolayısıyla bilinçaltından kadere baş kaldırıyordu.

Soldaki çizim, fiziksel şiddeti olduğu gibi yansıtıyor. Mutsuz ve acı çeken bir çocuk yüzü. İnsan kendi evladına böyle bir acıyı nasıl yaşatabiliyor?

En vahşi bildiği hayvanlar bile yavrusuna şefkat gösterirken, şiddet uygulamazken; insanın kötüsü bunu yapabiliyor (Çankırlı,2011: 256-260).

Resim 5.11. Çizimlerde Fiziksel Şiddet ve Cinsel İstismar İzleri

www.spedwa.blogspot.com adresinden aldığımız, insanın içini sızlatan, insanlığından utandıran bu örnek cinsel istismara uğrayan küçük bir kız çocuğu tarafından çizilmiş. “Pikniğimiz” adını verdiği resmin gerçekte piknikle ilgisi olmadığı ilk bakışta fark ediliyor. Çizimi sağdan başlayarak yorumlayalım. Literatürde ağaç aileyi, meyveleri de çocukları simgelemektedir. Ancak bu ağaçta meyve yerine dikenli teller görüyoruz. Dikenli tel, yasak bölge ve esir kampı gibi olumsuz imajları çağrıştırdığına göre çocuğun bilinçaltında bunun bir anlamı olmalı. Çocuk, yakın aileden biri tarafından istismar edildiği için, kendisini kirletilmiş, aşağılanmış, değersiz hissediyor. Bu duygularını ağacın içine çizdiği dikenli tellerle ifade ediyor. Ağaç bir başka yönüyle de kolektif bilinçaltındaki anne arketipini simgeler. Ağacın sol altındaki çiçek bisiklete binmiş olan mağdur ve mutsuz kızı ifade ediyor. Kızın solunda boynu bükük anne, onun yanında baba ve en solda dayı figürleri. Dayı ile anne arasına babayı koyarak kardeşleri birbirinden ayırmış. Bununla sanki “Sen anneme layık bir kardeş değilsin” demek istiyor. Farkında olmadan, bilinçaltından, dayıyı cinsel organıyla çizerek en gizli sırrını açığa vurmuş oluyor (Çankırlı,2011:261).

5.5. Başkalarıyla İlişkin Bir Göstergesi Olarak Resim

5.5.1. İletişim Kopukluğu

Yakın çevre ilişkilerini konu alan resimlerde açıkça ifade edilen şeylerin ötesinde çizimlerin öyle biçim ve içerik özellikleri vardır ki, bunlar çocuğun duygu ve tutumlarını simgesel olarak anlatır. Aile üyelerinin resmini çizerken, bu özellikler çocuk tarafından bilincinde olmaksızın dışa vurulur. Bu özelliklerin yorumlanması, yüzeysel yapının, altta yatan daha büyük gerçekliğin örtüsünden başka bir şey olmadığına inanan uzman için büyük önem taşır. Kendilerini dışlanmış hisseden çocukların resimlerinde çoğu zaman çocuğun kendini grubun dışında bıraktığı görülür.

Yalıtılmışlık duyguları ayrıca uzaklıkla, psikolojik (ruhsal) alan gereksinmesiyle de ifade edilebilir; bu durumda çocuk kendisini, anne babasından araya bir eşya yerleştirerek ayırır (Yavuzer, 1992: 88).

Bu bölümde iletişim kopukluğunu sergileyen resim örneklerinden

Resim 5.12. İletişim Kopukluğu

Yaş: 9, Cinsiyeti: Erkek,

Aile resmi olarak çocuğun anne, baba ve kardeşlerini kumsalda bırakıp, kendisini kayıkla denize açılırken resmetmesi anlamlıdır. Aile içinde ilgi ve sevgi görmediğini, kardeşini kıskandığını ve yalnızlığını dile getirmektedir.

Resim 5.13. İletişim Kopukluğu

Yaş: 11, Cinsiyet: Kız,

Çocuğun içinde bulunduğu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "Kendimi çok yalnız hissediyorum, yalnız kalmak istiyorum. Başta annem olmak üzere kimsenin beni sevmediğini düşünüyorum. İnsanın derslerinin kötü olması, onun aptal olduğunun anlamına gelmez. Hayatta en çok istediğim şeyler: derslerimin düzelmesi, gezdirebileceğim bir hayvanımın olması, ailem ve arkadaşlarımdan bana iyi davranması." Çocuk resmin üst köşesine çizdiği kendi resmiyle, ortaya çizdiği anne ve ablası, karşı köşeye ve farklı yöne çizdiği babası arasında iletişim kopukluğunu net bir şekilde ifade etmektedir.

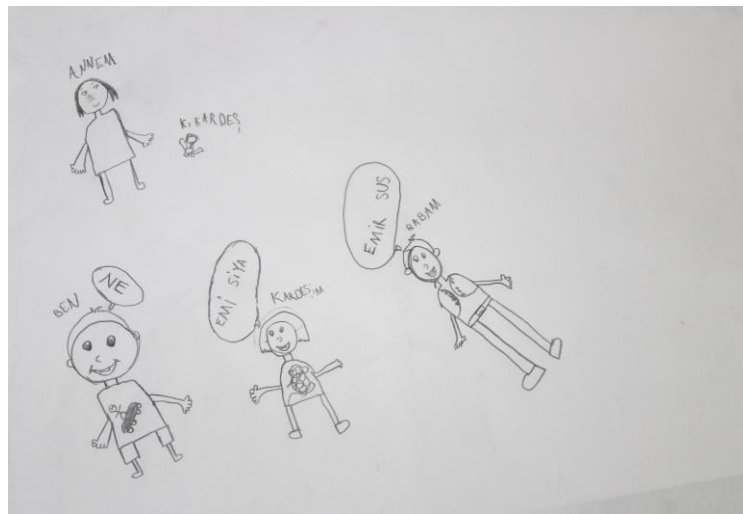

Resim 5.14. İletişim Kopukluğu

Yaş: 9, Cinsiyet: Kız

“Babam arkasını dönmüş bana bakıyor” sözleriyle resme açıklık getirmeye çalışan çocuk, ailesiyle arasında çizdiği ağaçla iletişim kopukluğunu, anne ve kardeşinin yönlerini değiştirmekle onlarla arasında hiçbir ilişkinin olmadığını anlatmaya çalışmaktadır. Çocuk, test ve görüşmelerde yalnızlık ve kıskançlık sorunlarını yansıtmıştır.

Örnek resimler:

Resim 5.15. İletişim Kopukluğu

Resim 5.16. İletişim Kopukluğu

5.5.2. Anne Baba Figürünü Abartarak Çizme

Baskın nitelikteki anne ya da baba, bedensel büyüklüğü ne olursa olsun genellikle diğer aile bireylerine oranla daha büyük çizilir. Ancak bazı durumlarda anne figürünü çocuğun özenle çizmesi ona olan hayranlığından da kaynaklanabilir. Bu nedenle yorumun doğru yapılabilmesi, aileyle ilgili ayrıntılı bilgi edinilmesine büyük ölçüde bağlıdır (Yavuzer, 1992: 102).

Resim 5.17. Anne Baba Figürünü Abartarak Çizme

Yaş: 10,Cinsiyet Kız

Aile resmi yerine çizilen anne figürü

Annesini “çok iyi bir insan” olarak tanımlayan çocuk, ona olan hayranlığını aile resmi yerine sadece annesini çizerek dile getirmiştir.

Örnek resimler:

Resim 5.18. Anne Baba Figürünü Abartarak Çizme

Resim 5.19. Anne Baba Figürünü Abartarak Çizme

5.5.3. Kardeş İlişkileri ve Kardeş Kıskançlığı

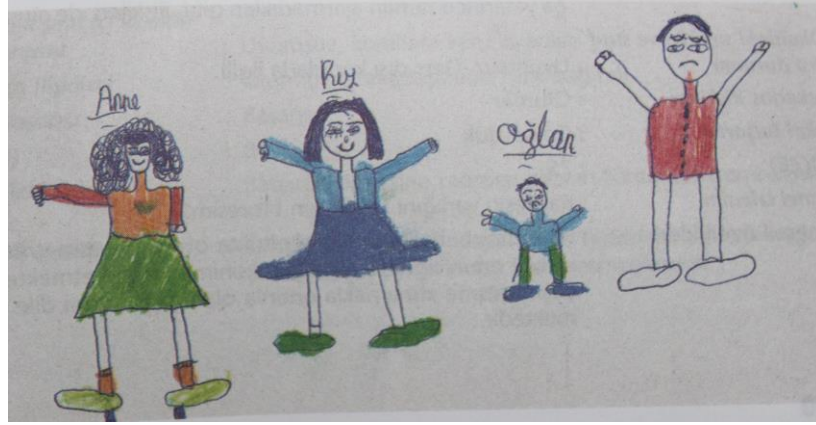
Aşağıda kardeşin varlığını kabul etmeme ya da kardeş kıskançlığını dile getiren resimler yer almaktadır. Bu sayfada öndeki resimde çocuk, ailenin tüm bireylerini resmetmesine karşın kendisine yer vermemiştir. Ortadaki resimde ise çocuk kendisini anne ve babasıyla çizmesine karşılık kardeşlerini çizmemiştir. Aynı sayfada alttaki resimde ise ağabeyini küçük, kendisini ise büyük olarak resmeden çocuğun ağabeyiyle rekabetine ilişkin duygularını net bir şekilde dile getirdiği görülmektedir (Yavuzer, 1992: 108).

Resim 5.20. Kardeş İlişkileri ve Kardeş Kıskançlığı

Resim 5.21. Kardeş İlişkileri ve Kardeş Kıskançlığı

Resim 5.22. Kardeş İlişkileri ve Kardeş Kıskançlığı

5.5.4. Yitirilen Babayı Konu Alan Resimler

Yaş: 7, Cinsiyet: Erkek

Kısa süre önce babasını yitiren çocuk, aile resmi istendiğinde ata binmiş bir çocuk çizerek duygusal gereksiniminin bu yolla telafiye çalışmıştır. Nitekim bu resimden sonra çocuk, önerimiz doğrultusunda düzenli olarak at binmeye başlamış, gerilim ve taşkınlığında belirgin bir iyileşme gözlemlenmiştir.

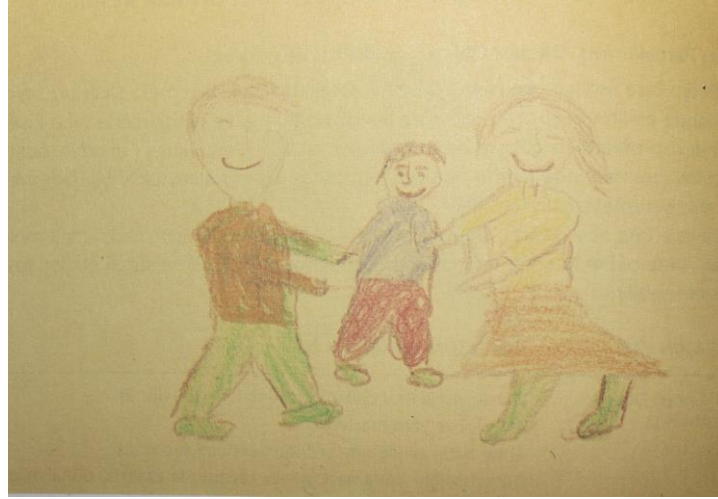
Resim 5.23. Yitirilen Babayı Konu Alan Resimler

5.6. Yakın Çevre Özelliklerinin Yansıması Olarak Resim

5.6.1. Parçalanmış Ailenen Gelen Çocukların Resimleri

Resim bize sadece çocuklar hakkında birtakım bilgiler vermekle kalmaz, aynı zamanda onların düşünce yapılarıyla kendi aralarında ve yetişkinlerle olan ilişkilerindeki problemleri çözme biçimlerini de yansıtır. Parçalanmış aileden gelen çocuklar, resimlerinde içinde bulundukları ortamdaki mutsuzluklarıyla özlemlerini dile getirmeye çalışırlar.

Parçalanmış aile ortamı, değişik yaştaki çocukları farklı biçimlerde etkilemektedir. Anne-babanın ayrılması sonucu çocuklarda görülen kısa süreli etkiler şöyle özetlenebilir:

Resim 5.24. Parçalanmış Ailenen Gelen Çocukların Resimleri

Anne babaya olan özlemi yansıtan bir resim. Anne ve babası birbirinden ayrı olan bu çocuk, aile resmi çizmesi istendiğinde, babasının yurtdışında olmasına rağmen, anne ve babasına sarılmış bir çocuğu resmetmiştir (üstte).

Resim 5.25. Parçalanmış Ailenen Gelen Çocukların Resimleri

Anne, babası yeni boşanan çocuk, her iki ebeveyni kendi yaşadıkları ayrı evde resmetmekle birlikte, araya koyduğu bir çizgiyle ilişkilerini sürdürme arzusunu yansıtmaktadır.

5.6.2. Aile içindeki baskıyı dile getiren resimler

Resim 5.26. Aile içindeki baskıyı dile getiren resimler

Yaş: 8, Cinsiyet: Erkek

Çocuk, resminde baskılı ve döven babayı asansöre hapsetmek ya da elini sakat çizmekle ona zararsız kılma çabasını dile getirmektedir.

Bu resimde de görüldüğü gibi çocuk üstün resim yeteneğine sahip olduğu halde, aile resmi istendiğinde ‘Eli sakat olmuş bir adam’ açıklamasıyla ilkel bir resim örneği sergilemiş, böylelikle babası hakkında olumsuz duygularını dile getirmiştir.

Resim 5.27. Aile içindeki baskıyı dile getiren resimler

Yaş: 8, Cinsiyet: Erkek

Anne ve babasıyla olan olumsuz ilişkileri ve yanlış iletişimi yansıtan bir resim. ‘‘Ağlaması sebebiyle çocuğunu döven bir baba’’ ile, çocuğu döv diye babasına haber veren ve gazete okuyan bir anne resmini sergileyen çocuk, ailesine karşı olan duygularıyla gerçek yaşantısını ifade etmeye çalışmaktadır.

Resim 5.28. Aile içindeki baskıyı dile getiren resimler

Yaş: 9, Cinsiyet Erkek

Anne ve baba figürlerini farklı özelliklerle resmetme

Çocuk anne figürünü sevgiyi simgeleyen kalp resimleriyle süslerken, babadaki şiddeti ve öfkeyi çizgilerle ortaya koymakta, babayı soğuk renklerle olumsuz bir görüntüde sergilemekte, nefretini de babaya yönelen yılanla ifade etmeye çalışmaktadır.

5.6.3. Sağlıksız ve Huzursuz aile ortamını dile getiren Resimler

Resim 5.29. Sağlıksız ve huzursuz aile ortamını dile getiren Resimler

Yukarıdaki resim annenin çocuğa karşı gösterdiği dengesiz ve kararsız tutumu açık seçik şekilde ortaya koymaktadır. Resmin bir köşesinde neşeli olan anne, resmin diğer köşesinde şiddet ve öfke içeren anneyi resmetmiştir.

Resim 5.30. Sağlıksız ve huzursuz aile ortamını dile getiren Resimler

Yukarıdaki resimde çocuk, günlük yaşamındaki olumsuz yakın çevre koşulları ve yaşanan aile içi şiddeti annesinin gözündeki morluğa kadar tüm ayrıntılarıyla resmederken aynı zamanda düşündeki mutlu aileyi tablosunu da vurgulamaktadır.

5.7. Zihinsel Gelişimin Bir Göstergesi Olarak Resim

5.7.1. Zihinsel Geriliği Olan Çocukların Resimleri

Çocuğun anlama, yetenek ve üretme gücünün bir ifadesi olarak ortaya çıkan resim etkinliği aynı zamanda zihinsel gelişimin bir göstergesi olarak da dikkati çeker. Bu nedenledir ki, birçok zekâ testiyle (Stanford-Binet), gelişim testinde (Denver), resim belirli bir olgunluğun simgesi olarak değerlendirilerek test ünitesi olarak kabul edilmiştir. Tüm bu ölçümlerdeki puanlama sistemi, çocukların yaşları ilerledikçe ve olgunlaştıkça çizimlerinin bu gelişime paralel olan değişimleri yansıtacağı varsayımına dayanır. Çünkü zekâ ve motor (devinimsel) gelişime koşut olarak resimde de belirgin bir ilerleme söz konusudur. Bu gelişim, çocuğun algı, dikkat, ince ve kaba kas gelişimi, göz el koordinasyonu gibi birtakım zihinsel motor işlevlerinin gelişimi anlamına gelir.

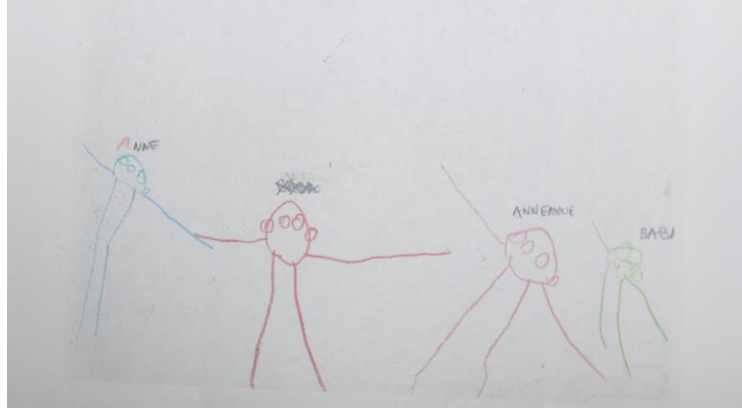
Karalamayla resim etkinliğine başlayan çocuktan, ilerleyen yaşa paralel olarak daha anlamlı ve ayrıntılı figürler beklenir. Bu figürlerin görülmemesi çocuğun kendi yaş düzeyinin altındaki bir etkinliği sürdürmesi anlamını taşır. Bu durum, bir beceri eksikliğinden çok bir gelişim sorunu olarak değerlendirilebilir. Resim etkinliğinde bir üst aşamaya geçemeyen çocuk, büyük bir olasılıkla kendi yaş düzeyindeki psikososyal olgunluğa da sahip olamayacak ve akranlarının gerçekleştirdikleri bazı etkinlikleri başaramayacaktır. Zekâ düzeyi düşük olan bir çocuğun resmi, tam anlamıyla öngörü ve plânlama eksikliğini sergilemektedir. Çocuk, çoğunlukla var olan mekâna vücudun sadece bir organını sığdırabilir. Resmi yaparken zekâ düzeyi normal olan bir çocuğun aklına gelebilecek olan ağız, saç ve ayak gibi öğeleri ihmal eder. Zekâ düzeyi düşük olan bir çocuk, biraz sonra üzerine resim çizeceği kâğıdın temsil ettiği çevreyle insan figürünün nasıl bir ilişki içinde olacağını önceden düşünmeden çizmeye başlar. Böyle bir çocuk kendine göre kronolojik olarak daha küçük yaştaki çocuğa benzemez, burada fark bir derece farkı değil tür farkıdır.

Aşağıda gelişim geriliği gösteren ve zekâ düzeyi normalin altında olan çocuklara ait bazı resim örnekleri sunulmuştur. Burada önemli olan çocukların resimlerindeki ilkelikle psiko-sosyal ve zihinsel gelişim açısından kendi yaş düzeylerinin altında olmaları arasında bir paralelliğin bulunmasıdır.

Resim 5.31. Zihinsel Geriliği Olan Çocukların Resimleri

7 Yaşında olmasına rağmen 3 yaş düzeyinde çizilen bir insan figürü.

Resim 5.32. Zihinsel Geriliği Olan Çocukların Resimleri

6 yaşında olmasına rağmen, 4 yaş düzeyinde çizilen bir resim.

5.7.2. Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri

Özei Eğitim Okulları Yönetmeliği'nin 6. maddesinin (i) şıkkında "üstün zekâ- çocuk olarak ZB çeşitli ölçeklerde sürekli olarak 130 veya daha yukarıda olma"; (j) şıkkında ise, üstün özel yetenekli çocuk için "ZB çeşitli ölçeklerde 110 ve daha yukarı olup da güzel sanatlar, teknik vb. alanlarda yaşitlarından belirli ölçüde üstün olma" kriterleri getirilmiştir.

A.B.D. Eğitim Komisyonu'nun (U.S. Office of Education) önerdiği tanımın önemi büyüktür (Davaslıgil, 1990). Bu tanıma göre:

"Seçkin yeteneklerinden dolayı, yüksek seviyeli iş yapmaya yeterli olduğu, bu alanda, profesyonel olarak bilinen kimseler tarafından belirlenmiş çocuk, üstün zekâlı çocuktur... Bu çocuklar saptanan alanların biri, birkaçı veya bunların birleşmesinden oluşan bir bütünlük içinde yüksek başarı gösterirler ve gizil güçlere sahiptirler."

Bu alanlar:

- (1) Genel zihin yeteneği,
- (2) Özel akademik yetenek,
- (3) Üretici düşünme yeteneği,
- (4) Liderlik yeteneği,

(5) Görme ve performansa dayalı sanat yeteneği,

(6) Psiko-devimsei yetenektir (Çağlar, 1986: 213).

Renzulli, tanımda özellikle zihinsel olmayan öğelere yer verilmemiş olmasını kınamıştır.

Renzulli, üretici hizmetler vererek başarı gösteren bireyler üzerinde yapılan incelemelerin, bu bireylerin birbiriyle etkileşim halinde olan üç özellik kümesine sahip olduklarını gösterdiğini belirtmektedir. Bu kümelerden birincisi genel ve özel yüksek yetenek düzeyi; İkincisi, yeni düşünceler oluşturup bunları yeni sorunların çözümünde uygulayabilme yeteneği olan üreticilik ve üçüncüsü de bir işi başından sonuna kadar götürecek üstün motivasyondur.

"Özel Yeteneklerden ise, yukarıda belirtilen genel yeteneklerin çeşitli birleşimlerini özel bilgi alanlarına veya sanat, liderlik, yönetim vb. gibi performans alanlarına uygulayabilme kapasitesi kastedilmektedir. Witty (1940) de, özel beceriler ve yetenekleri, üstün yetenekli çocukların herhangi önemli bir alanda, sürekli olarak olağanın üstünde performans göstermeleri biçiminde betimlemiştir (Hevvard ve Orlansky, 1984). A.B.D.'de yürürlükteki son yasal duruma göre, üstün özel yetenekli çocuk, zihinsel üretici, artistik, liderlik yeteneği ya da özel akademik alanlar gibi konularda yüksek performans belirtisi gösteren ve okul tarafından bu tür yeteneklerin geliştirilme olanağı bulunmayan, özel hizmet yada etkinlik gerektiren çocuk olarak tanımlanmaktadır.

Üreticilik olarak nitelenen özelliklerin ise, düşüncenin akıcılık, esneklik ve özgünlüğü, deneyime açık olma, yeniliğe ve değişikliğe karşı alıcı olma, ayrıntıya, düşünce ve maddelerin estetik niteliklerine duyarlı olma şeklinde belirtilebileceği ifade edilmiştir (I. Özel Eğitim Konseyi, Ön Rapor, 1991).

Bu açıklamalar ışığında üreticiliğe, yeni kavramlar oluşturabilme ya da kavramlar arasında yeni ilişkiler kurabilme yetisi diyebiliriz. Burada önemli olan üretici kişinin diğer insanlardan farklı düşünebilme yetisine sahip olmasıdır.

Üreticilik, yapıcı ve üretken bir davranışın eyleme dönüşmesi olarak düşünülür. Ancak hayalgücü yüksek ve üretici bir çocuğun her zaman yüksek bir zekâ düzeyine sahip olması beklenemez. Nitekim tanınmış pek çok ünlü ressam, üreticiliğin üstün zekâyı koşturarak ortaya çıkmadığının kanıtıdır. Üstün zekânın her zaman üstün üreticiliğin göstergesi olmadığı, hatta düşük zekâ düzeyinde de üstün üreticilik örneklerine rastlanabildiği söylenebilir.

Bu bölümdeki resimler, yukarıda verilen tanımlamalara uygun örnekler olarak sunulmuştur. Bu resimlerdeki dikkat çekici ortak özellik, bu ürünleri sergileyen çocukların artistik becerileri itibarıyla akranlarının düzeyinin üzerinde olağanüstü bir performans göstermeleri, iki veya daha fazla farklı kavram arasında mantıksal bir ilişkiyi görebilmeleri, gelişmiş bir üreticilik ve hayal gücüne sahip olmalarıdır. Üstün grubun hemen hemen tümü bir ölçüde üretici düşünceye sahiptir. Bu tür düşünme çok küçük yaşlarda kendini gösterir.

Resim 5.33. Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri

Yaş: 9, Cinsiyet: Erkek Çocuk fırtına adlı konuyu resmetmiştir. Resimlerinde gerek kâğıdın kullanımı ve kompozisyon, gerekse resimdeki obje ve nesnelerin ayrıntılarıyla üstün bir resim yeteneğini sergilemektedir. Aynı zamanda çok üretken olan çocuk resimleriyle her yıl bir kişisel resim sergisi açmayı başarmaktadır.

Çocuğun yaptığı diğer resimlerden örnekler:

İstanbul konulu resim

Resim 5.34. Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri

Konu: Şehir merkezi

Resim 5.35. Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri

Konu: Yangın ve söndürmeye çalışan görevliler.

Resim 5.36. Üstün Yetenekli Çocukların Resimleri

5.8. İlgilerine Göre Çocuk Resimler

Çocuğun ilk yıllardaki ilgileri, fizyolojik, zihinsel ve duygusal gelişim özellikleriyle içinde yaşadığı sosyal çevreye büyük ölçüde bağlıdır. Çocukluk yıllarındaki ilgiler çoğunlukla ev ve aile faaliyetleri çevresinde yoğunlaşmıştır. Ergenlikte ise ilgilerin hem sayı ve içerik, hem de sosyal çevre açısından genişlediği ve farklılaştığı görülür. Kız çocuklarının masal ya da sirk gibi konuları işlemelerine karşılık, erkek çocukların, Osmancık (Televizyon dizileri), arabalar, uçaklar, resmi geçit törenleri ve at çizimlerine ağırlık verdikleri, başka bir deyişle cinsel yapılarına göre temaların da farklılaştığı dikkatimizi çeker.

5.9. Çocuğun Bireysel Özelliklerini Yansıtan Resimler

Bu bölümdeki resimler, gerek kâğıdı tümüyle kullanarak yer ve gök çizgisi içinde figürlere yer verilmesiyle, gerekse renk ve kompozisyon itibarıyla, normal gelişim düzeyindeki çocuk resimlerindendir.

5.9.1. Okul Fobisi Olan Çocukların Resimleri

Resim 5.37. Okul Fobisi Olan Çocukların Resimleri

Anne, babayla ev sınırları içinde kalma özlemini dile getiren saydam bir resim. Bu resimde çocuk aile bireylerini ev içinde resmetmekle okul korkusu nedeniyle ev dışına çıkmak istemediğini ifade etmeye çalışmaktadır.

5.9.2. Güvensizliği Yansıtan Resimler

Resim 5.38. Güvensizliği Yansıtan Resimler

Yaş:8, Cinsiyet: Erkek, Üç kardeşten birincisi Güvensizliği ve çaresizliği yansıtan cılız figürler.

Kâğıdın çok küçük bir bölümünü kullanan çocuğun bu cılız figürleri özgüvenin azlığı ve çekingenliğini düşündürmektedir.

Çocuk olumsuz ilişkiler içinde olduğu büyük ablayı reddederek ona aile resminde yer vermemiştir.

5.9.3. Hiperaktif Çocukların Resimleri

Resim 5.39. Hiperaktif Çocukların Resimleri

Yaş:8, Cinsiyet: Erkek, Çocuk bazı arkadaşlarını sakın bazı arkadaşlarının ve kendinin taşkınlığını, hareketliliğini resmetmekle dile getirmektedir.

5.9.4. Cinsel Karmaşası Yaşayan Çocukların Resimleri

Resim 5.40. Cinsel Karmaşası Yaşayan Çocukların Resimleri

Gözlenen davranış bozuklukları: kadınsı davranışlar, cinsel kimlik karmaşası. Erkek arkadaşlarıyla oynamak yerine kız arkadaşlarıyla evcilik ve bebekçilik oynamayı yeğleyen bu çocuk aynı zamanda günlük hayatta zaman zaman annesinin makyaj malzemesini de kullanmaktadır. Babanın pasif olması sebebiyle kendisine özdeşim modeli olarak anneyi alan bu çocuğun resimde baba figürüne de anne figüründe olduğu gibi kırmızı dudak yapılmış olması dikkati çekmektedir.

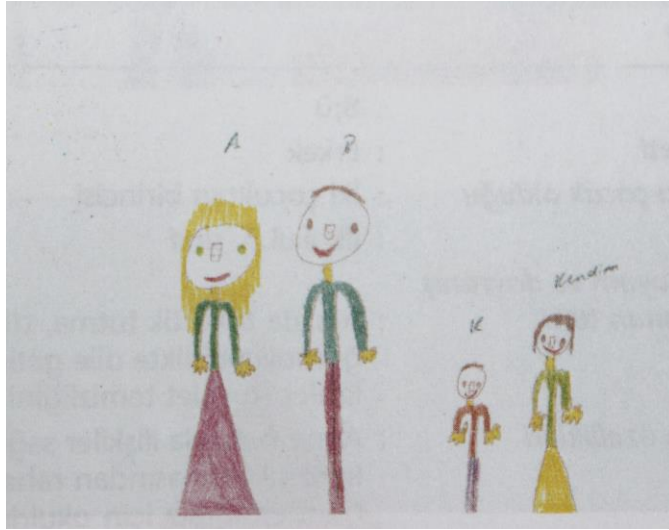
5.9.5. Eğitim Tedavi Sürecinde Çocuk Resimlerinde Görülen Değişiklikler

Herhangi bir uyum ya da davranış bozukluğu nedeniyle izlediğimiz vakalarda, iyileşmeye paralel olarak, çocuğun resimlerinde de belirgin değişikliklere raslamaktayız.

Resim 5.41. Eğitim Tedavi Sürecinde Çocuk Resimlerinde Görülen değişiklikler

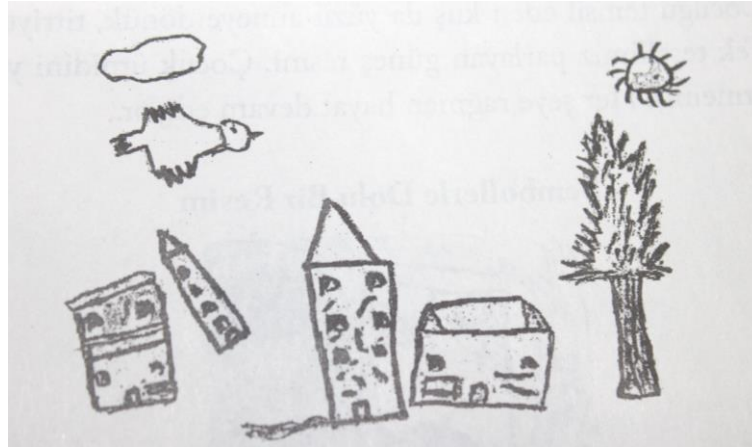
Yaş:6, Cinsiyet: Kız iki kardeşten birincisi Kekemelik, sosyal ilişkilerde yetersizlik. 1.Resim: Sorunları nedeniyle çocuk ilk aile resminde kendisini yapmamış, gerekçe olarakta canının istemediğini söylemiştir.

Resim 5.42. Eğitim Tedavi Sürecinde Çocuk Resimlerinde Görülen değişiklikler

2.Resim: Eğitsel tedavi sürecinde çizilen bu resimde çocuk, hem kendini resme katmış, hemde insan figürlerinin yüzlerinde belirgin mutluluk ifadesine yer vermiştir.

5.10. Çocuk Gözüyle Deprem

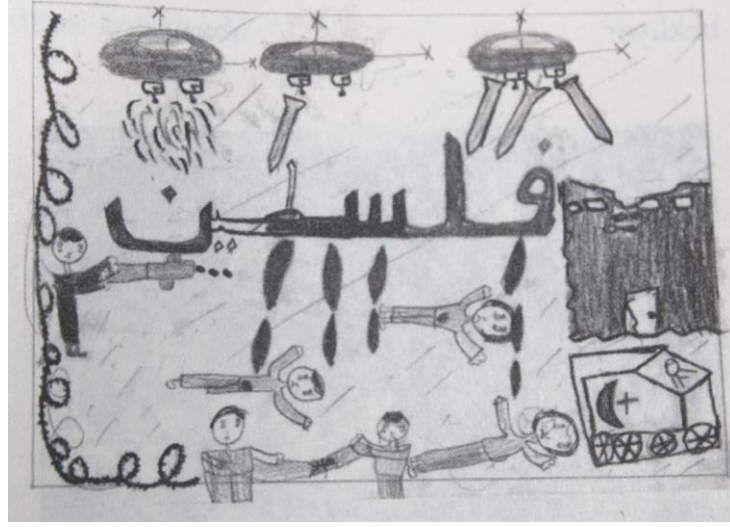
Resim 5.43. Çocuk Gözüyle Deprem

17 Ağustos, Gölcük merkezli depremde evi yıkılan veya ağır hasar gören, bu yüzden çadır kentlerde yaşamak zorunda kalan çocukların çizdiği resimler, ruh hallerini göstermesi açısından, çok önemli. Yukardaki resim depremden bir ay sonra 9 yaşında bir kız çocuğu tarafından çizilmiş.

Dört ev figürü var. Soldan ikinci ev sola eğilmiş; yıkıldı yıkılacak. Onun sağındaki ev sağlam görünüyor; yer çizgisi üzerine çizilmiş olması da bunu gösteriyor. Sağ ve sol uçtaki iki ev, sola eğilmiş olan ev gibi yere basmıyor, havada duruyorlar gibi. Çünkü ağır hasar görmüşler; onlar da her an yıkılabilir. Etrafta hiç insan yok, evler terkedilmiş. Evlerin yolu olmaması içinde insan yaşamadığını ima ediyor. Anneyi temsil eden ağaç korkudan titriyor. Çocuğu temsil eden kuş da yüzü anneye dönük, titriyor. Tek tesellimiz parlayan güneş resmi. Çocuk ümidini yitirmemiş. Her şeye rağmen hayat devam ediyor.

6 yaşındaki bir kız çocuğu tarafından kırmızı pastelle çizilmiş bir ev. Kapısı var, yolu yok. Göçük altında kalmış bir ev. Ev mi, insan mı? Evden çok insana benziyor. Sanki toprak altında korkudan şoka girmiş, gözleri irileşmiş, havasızlıktan zor nefes alan, ağzı açık bir insan. Sağ üst köşede tünel ağzına benzeyen şey neyi sembolize ediyor? Çekim alanına giren her şeyi yutan bir karadelik mi? Kırmızı pastelle boyandığını düşündüğümüzde içimize bir ümit ışığı doğuyor. Bu, arama kurtarma ekiplerinin açtığı bir delik olabilir. Ümidimizi kaybetmeyelim.

5.11. Çocuk Gözüyle Savaş

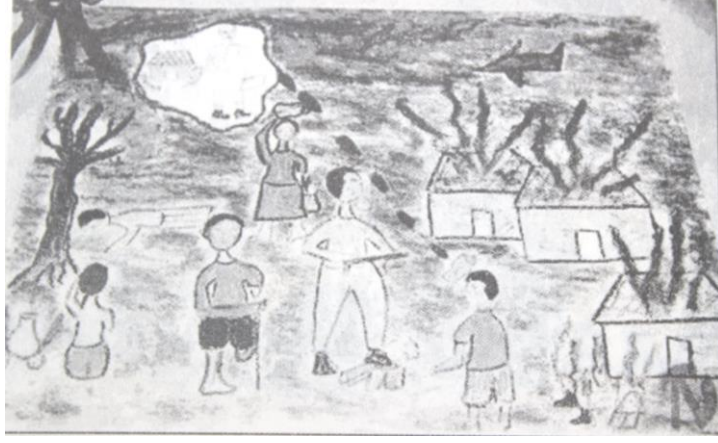
Resim 5.44. Çocuk Gözüyle Savaş

Bu resmi yapan, Filistinli bir çocuk. Adı Nur Nasır. İsrail uçakları Gazze'yi bombaladıktan sonra bu resmi çizmiş. Resmin ortasındaki “Filistin” yazısından kan damlıyor. Soldaki dikenli tel, şehrin ablukaya alındığını, dış dünya ile irtibatının kesildiğini anlatıyor.

Gökyüzü adeta İsrail savaş uçakları tarafından kaplanmış, insanların üzerine bomba ve mermi yağıyor.

Ölen çocukların yüzlerinden yaşadıkları acının ve dehşetin izleri okunuyor. Resmi çizen çocuğun evi uçaklardan atılan bombalarla yanmış, yıkılmış.

Dikenli tele sırtı dönük bir İsrailli asker çocukların üzerine ateş etmeye devam ediyor. Bir ambulans yaralı çocukları hastaneye taşımak için bombardımanın bitmesini bekliyor.

Resim 5.45. Çocuk Gözüyle Savaş

Bu resmi yapan ise Sri Lanka’lı bir çocuk. Her savaşta olduğu gibi Sri Lanka’da 70 bin insanın ölümüne yol açan iç savaşta yine en fazla acı çeken ve bedel ödeyen çocuklar ve kadınlar olmuş. Mülteci kamplarında hayatta kalma mücadelesi veren kadın ve çocuklar bu savaşın bir an önce bitmesi için dua ediyorlar. Kamplarda görev yapan çocuk psikiyatru Dr. Hemamali Perera, çocukların çizdiği resimleri yorumlarken şöyle diyor: “Çocukların çizdiği resimlerde iyimserlik ve ümit ifadesi olan güneş, ağaç, çiçek ve kuş resmi göremezsiniz. Okul, ibadethane, çarşı-pazar da göremezsiniz. Gördüğünüz şey öfke, kin, ümitsizlik, bombardıman sahneleri ve ölüm korkusudur.”

Resim 5.46. Çocuk Gözüyle Savaş

Bu resmin sahibi Sudanlı Adı Mahmud, 13 yaşında, mülteci kampında yaşayan Darfur'lu bir çocuk. O da iç savaş mağdurlarından. İnsan hakları gözlemcisi ile çocuk arasında geçen karşılıklı konuşma resmi anlatmaya yetiyor. İnsan hakları gözlemcisi: Burada neler oluyor? Mahmud: Yeşil elbiseli bu adamlar kadınları ve kızları götürüyorlar.

İnsan hakları gözlemcisi: Niçin götürüyorlar? Mahmud: Onları zorla karısı yapacaklar, insan hakları gözlemcisi: Şurada neler oluyor? Mahmud: Evler yanıyor.

İnsan hakları gözlemcisi: Şunlar nedir?

Mahmud: Bu bir Antonov savaş uçağı, bu da helikopter.

İnsan hakları gözlemcisi: Ya şu aşağıdakiler kimdir? Mahmud: Onlar öldürülen çocuklar.

5.12. Çocuk Gözüyle Boşanma

Çocuk ruh sağlığını en çok etkileyen olaylardan biri de anne babanın geçimsizliği ve bu geçimsizliğin boşanma ile sonlanmasıdır. Çoğu zaman eşler arasındaki çekişme ve kavga çocuğun gözleri önünde gerçekleşir. Saatlerce süren karşılıklı suçlamalar, tehditler ve hakaretler çocuğu derinden üzer. Çocuğun tartışma konusu edildiğı çekişmeler daha da tehlikelidir.

Zira çocuk yanlış davranışlarından dolayı anne babanın kendisini sevmediklerini, bu yüzden tartıştıklarını düşünür, suçluluk duygusuna kapılır. Onları kavga ortamından uzaklaştırmak için türlü hikâyeler uydurur, yalandan hastalık belirtileri gösterir. Bazı geçimsiz eşler, karşı tarafı haksız çıkarmak için çocuğu hakem seçer. Bir tercih yapmak zorunda bırakılan çocuk huzursuz olur, ne diyeceğini bilemez. Sebebi ne olursa olsun, anne ve baba çocuğun yanında tartışmamalı; onu taraf olmaya zorlamamalıdır.

Geçimsizlik çekilmez bir hal aldığı zaman eşler boşanmaktan başka çare bulamazlar. Mahkeme çoğu zaman küçük çocukların annenin yanında kalmasına karar verir. Çocuk hangisinin yanında kalırsa kalsın, mutlaka

diğerinin eksildiğini hissetmekte, boşanma olayını bir türlü kabullenemez. Eşlerin bile zor kabullendiği boşanma olayını çocuğun kabul etmesi beklenemez.

Bir öğretmen arkadaş anlatıyor:

“İlköğretim üçüncü sınıfta, anne ve babası boşanmış bir öğrencim vardı. Çocuk annesinde kalıyordu. Babası iki haftada bir gün çocuğunu görmeye geliyor, dışarı çıkıyorlar, gün boyunca birlikte oluyorlardı. Anne baba okumuş, meslek sahibi, kültürlü insanlardı, ikisini de tanıyordum. Çocuğun yanında birbirlerine karşı gayet nazik davranıyorlardı. Ancak, çocuk, boşanma olayını bir türlü kabullenememişti. Anne ve babanın ayrı yaşadığını arkadaşlarından saklıyor, sürekli yalan hikâyeler uyduruyor, kendisini ne kadar çok sevdiklerini, birlikte gezmeye çıktıklarını ve çok eğlendiklerini anlatıyordu. Çizdiği resimlerde devamlı mutlu aile tabloları vardı. Kiminde anne ve baba birbirine sarılmış, kiminde çocuğu ortalarına almış gezmeye çıkmış olurlardı. Resmin altına sıklıkla şu cümleyi yazardı:

Resim 5.47. Çocuk Gözüyle Boşanma

“Anneciğim, babacığım sizi çok seviyorum.”

“Sözün bittiği yer” ifadesini bundan daha güzel anlatan bir resim

düşünülemez. Resmin de bir dili vardır ve bu dil bazen söz dilinden daha etkilidir. Ortada parçalanmış bir kalp. Kimin kalbi? Anne ve babası boşanmış bir kız çocuğunun kalbi. Bir yarısı annede, diğer yarısı babada kalmış. Yağmursuz havada çizilen şemsiye çocuğun kendisini korumasız hissettiğini gösteriyor. Anne baba boşandıktan sonra ayrı evlerde kalıyorlar; ama mutlu değiller. Çocuk onların mutsuzluğunu gözyaşları ile ifade ediyor. Kırık kalbiyle ortada kalan çocuk hangisini seçeceğini bilemiyor. Çaresizliğini yolunu kapatan dikenli tellerle anlatıyor. Kendi resmini çizerken bacakları ve ayakları eksik bırakması gidecek yeri olmadığını anlatıyor...

6. BÖLÜM

SONUÇ

6.1. ÖZET

Çocuk resimleri çocuğun nesnel dünya ile kurduğu ilişkinin ve o çevreyi değiştirme yolundaki üretici eylemin göstergesidir. Çocuk bireyin zekâsı, kişiliği, yakın çevresinde yaşadıklarını ve iç dünyasını yansıttığı, olaylar hakkında duygu ve düşüncelerini ifade ettiği yalın bir anlatım aracıdır. Psikolojik gereksinimlerin sonucu olduğu için psiko-pedagojik açıdan çocuk bireyi daha iyi tanımamızı sağlar. Çocuklar, dile getirmekte güçlük çektikleri duygu, düşünce ve gereksinimlerini çizgi yoluyla kolayca dışa vurabilirler. Çizme, boyama, inşa etme gibi etkinliklerin yer aldığı karmaşık süreçte çocuk birey çevresinde gördüğü birçok ayrı elemanı, anlamlı bir bütünlüğe dönüştürür. Çizdiği resimler, kendisinden bir parçadır adeta. Resmi onun düşüncesi, duyusu ve görüşüdür. Kendisini anlatır: İzleyerek, işiterek, dokunarak algıladığı dış dünya ile ilgili izlenimlerini, duygu-düşünce ve imgelemine anlatım formuyla görselleştirir. Form (şekil-resim) algı ve imgelemin diyalektiğinden doğar. Resim tasarım uygulama sürecinde çocuk birey, kısa zaman içerisinde “göz ile düşünme” yetisi kazanır. Yaptığı resim onun iç dünyası, düşünüş biçimi ve yakın çevresiyle olan sorunları hakkında önemli ipuçları verir. Kullandığı kâğıdın büyüklüğü, figürleri kâğıda yerleştirilme şekli, kullandığı renkler, hatta kalemini sert ya da ürkek kullanması bile ruh halini yansıtır. Dikkatli ve bu konuda bilgili bir gözlemci çocuğun yaptığı resmi inceleyerek ruhsal durumunu ve kişilik özelliklerini saptayabilir.

Çocuk hangi rengi seviyorsa, resimlerinde o rengi fazla oranda kullanır. Çocukların kendilerini çizdikleri resimlerle ifade ettikleri, koyu renkli boyalarla çizilen resimlerin karamsarlığı, canlı renkli olanların ise mutluluğu yansıttığı bilinir. Çocuk ruh sağlığı hekimleri resim sayfasının tamamını kaplayan çok büyük çizimlerin iç kontrol zayıflığı, hiperaktivite, dikkat dağınıklığı, korku ve saldırganlığı, küçük ebattakilerin ise ürkeklik ve içe dönüklüğü yansıtabileceğini belirtirler.

Çocuk gelişiminde çizgi veya karalamalar; keşfetmeyi, malzeme ve düşüncelerle denemelerin genel bir evresini tanımlar. Tarih öncesi dönemden beri gerçekte çizgiler bütün sanatsal betimlemelerin temelini oluşturur. Sorun çözen, özgün kişilikli, araştırmacı, buluşçu, üretken, sevgi ve coşkuyla hayata bağlı olarak yetişen çocuk bireyler “geleceklerini geleceğe taşıyacaktır”. Çünkü çağımız bilgi çağı olarak kabul edilmektedir. En büyük güç bilgi gücüdür. Bilgiyi üreten ve onu üretime dönüştüren toplumlar, evrensel gelişmenin öncüleri olmaya devam edeceklerdir. Bilgiyi üreten ve özgün, özgünlüğüne düşkün sıra dışı çocuk bireylere ihtiyaç artmaktadır. Çünkü bu çocuk bireylerin hayal, öngörü ve kestirme güçleri yüksektir. Resim eğitimi diğer bütün sanat dallarının eğitimi gibi duyarlıkların eğitimidir. Duyarlıkları eğitilen çocuk, dünyaya da bu duyarlıklardan bakar ve onu, insana yakışır oluşumlarla hayata taşır.

Çocuğun sorunlarını kendi bireysel yaklaşımıyla çözmesi konusunda cesaretlendirilmesi büyük önem taşır. Çocuğun bu yaştaki üretkenlik düzeyi, onun deneylere, keşif ve icatlara duyduğu ilgiyle anlaşılır. Anne-baba ve öğretmenin bir görevi de çocuklarına bu doğrultuda ortam hazırlamak olmalıdır. Çocuğun kendini özgürce ifade edebilmesi için cesaretlendirilmesi ve resim etkinliğinde ihtiyacı olan malzemenin hazırlanması, anne, baba ve öğreticinin temel görevi olmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Altinköprü, T. (2003): *Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır?*, İstanbul: Hayat Yayıncılık, 11. Basım.
- Artut, K. (2002). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Artut, K. (2006). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*. (5. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Buyurgan, S., ve Buyurgan, U. (2007). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çankırlı, A.(2011) *Çocuk Resimlerinin Dili*. İstanbul: Zafer Yayınları.
- Erbay, M. (2000). *Plastik Sanatlar Eğitiminin Gelişimi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Gençaydın, Z. (1993). *Sanat Eğitimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Gökaydın, N. (1990). *Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı*. Sedir Yayınevi. Ankara: T.H.K. Basımevi
- Gökaydın, N. (1998). *Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Gökaydın, N. (2002). *Temel Sanat Eğitimi: Öğretim Sistemi ve Bilgi Kapsamı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Kehnemuyi, Z. (1977): *Çocuğun Resim Eğitimi*, İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Keser, N. (2005). *Sanat Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kırıçoğlu, O. (1992). *Sanatsal Zeka ve Sanat Eğitimi*. Ankara: H.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Kırıçoğlu, O. T. (2002). *Sanatta Eğitim Görmek Öğrenmek Yaratmak*. (2. Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Malchiodi, C. A. (1998): *Çocukların Resimlerini Anlamak*, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

- MEB. (2001): *Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları*, Ankara: MEB basımevi.
- Özsoy.V. (2003) *Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel temelleri Görsel Sanatlar Eğitimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- San, İ. (1985). *Sanat ve Eğitim*. 2. Baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Sezer, H. (2001). *İlköğretimde Resim-İş Eğitimi*. Ankara: MEB Yayınları.
- Stokrocki, M., ve Kırıçoğlu, O. T. (1996). *Ortaöğretim Sanat Öğretimi*. Ankara: YÖK Dünya Bankası Yayınları.
- Tansuğ, S. (1982). *İnsan ve Sanat*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Türkdoğan, G. (1984). *Sanat Eğitimi Yöntemleri (Resim-İş Öğretimi)*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Ünver, E. (2005). *Sanat Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yavuzer, H. (1992): *Resimleriyle Çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 4. baskı.

Dergiler

- Artut, K. (2004): “Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerine İlişkin Bir İnceleme”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 13, no: 1: 223-234.
- Ayaydın, A. (2010). Görsel Sanatlar Eğitiminde Ölçme ve Değerlendirme Süreci Üzerine. Milli Eğitim Dergisi, 187, 240-250.
- Bahçıvan-Saydam, R. (2004): “Çocuk Çizimlerinin Klinik Değerlendirmedeki Yeri”, YANSITMA Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi, sayı: 1, no: 1-2: 111-124.
- Gençaydın, Z. (1990).”İş Eğitiminin Amaç ve İlkeleri”. Güzel Sanatlar Eğitimi. Ed: B. Özer. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No: 101: 43-55.
- Kındap, S. (2005): “Çocuk Çizimlerinde Temsil ve İfade: Doğrusal ve Doğrusal Olmayan Gelişim”, Türk Psikoloji Dergisi, sayı: 20: 25-43.
- Mercin, L., ve Alakuş, A. O. (2007). Birey ve Toplum İçin Sanat Eğitiminin Gerekliliği. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 9, 14-20.

- Samurçay, N. (2006): “Çocuk ve Resim”, ART İST, sayı: 6: 22-27. 123
- San, İ. (1984). Çağdaş Sanat Eğitimi. Öğretmen Dünyası Dergisi, 49, 6-9.

Tezler

- Alakuş, Ali Osman. (2002). İlköğretim Okulları 6. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programındaki Grafik Tasarımı Konularının Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemiyle ve Bu Yönteme Uygun Düzenlenmiş Ortamda Uygulanması. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, Seçkin. (2008). Görsel Sanatlar Dersinin İşbirlikli Öğrenmeyle İşlenmesinin Öğrencinin Başarısına, Derse Yönelik Tutumlarına ve Öğrenilenlerin Kalıcılığına Etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*,
- Gel, H. Y. (24-28 Aralık 1990). Türkiye’de Güzel Sanatlar Eğitimi’nin Resim- İş Olarak Anılan Disiplinlerinin İlk ve Ortaöğretim Düzeyindeki Sorunları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Gel, H. Yücel (1993). Bireyin Gelişim Süreci İçin En Etkili Yol “Sanat Eğitimi” ve Çalışma Alanları. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: H.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.

Yabancı Kaynakları

- Burkitt, E., Barret, M., & Davis, A. (2005): “Drawings of emotionally characterised figures by children from different educational backgrounds”, International Journal Of Art & Design Education, vol: 24, no: 1: 71-83.
- Burns, R. C., & Kaufman, S. (1972): “Actions, Styles and Symbols in Kinetic Family Drawings (K-D-F), New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Chandler, L. A., & Johnson, V. J. (1991): Using projective techniques with children: A guide to clinical assessment, Springfield, IL: Charles C. Thomas Publisher.

- Di Leo, J. H. (1983): Interpreting Children's Drawing, New York: Brunner/Mazel.
- Furth, G. M. (2002): The Secret World Of Drawings: A Jungian Approach to Healing Through Art, Toronto: Inner City Boks, 2 edition.
- Gillespie, J. (1994): The Projective Use Of Mother-and-Child Drawings: A Manual for Clinicians, New York: Psychology Press.
- Piaget,J.- Inhelder, B., Mental Imageryin the Child. Basic Boks, New York,1969.
- Striker, S. (2005)Çocuklarda Sanat Eğitimi. Çev: Aziz Akın. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- SUN Doroty & Howard. (1994). *Renginizi Tanıyın*. Çev: Tuğrul ÖKTEN, İstanbul: Arıtan Yayınevi
- White, C. R., Wallace, J., & Huffman, L. C. (2004): Use of Drawings to Identify Thought Impairment Among Students with Emotional and Behavioral Disorders: An Exploratory Study”, Journal Of The Amercan Art Theraphy Associations, vol: 21, no: 4: 210-218.

İnternet Kaynakları

- AVABİLE,Teresa.(2003).Yaratıcılık, www.oncecocuklar.com, Erişim: 10.12.2014
- Collado F. Y. (1999): The role of spontaneous drawing in the development of children in the early childhood settings, www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/recordDetail?accno=ED438898.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI	İlhami SAVAŞ
DOĞUM YERİ VE TARİHİ	Adıyaman, 1988
MEDENİ HALİ	Evli
E-MAIL	İlhami.savas@hotmail.com
ADRES (EV)	Kısıklı Mah. Büyük Çamlıca Cad. Meltem Sok.No:19 Üsküdar-İstanbul
TELEFON (EV/CEP)	5076819242

EĞİTİM DURUMU

2002-2006 Adıyaman Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi

2006-2010 Marmara Üniversitesi Resim-İş Öğretmenliği

YABANCI DİL İngilizce - Orta

İŞ TECRÜBESİ

2010 – Devam Özel bir kurumda Sanat Eğitmeni

